

Аркадий СТРУГАЦКИ, Борис СТРУГАЦКИ

БРЪМБАР В МРАВУНЯКА

Анотация

[Предложете анотация на произведението!](#)

Стояха зверчета

Около плета.

В тях стреляха

И те умираха.

(стихове на малко момченце)

1 юни 78 година

СЪТРУДНИКЪТ НА „КОМКОН-2“ МАКСИМ КАМЕРЕР

В 13:17 Екселенц ме извика при себе си. Той не вдигна очи към мен, така че виждах само голия му череп, покрит с бледи старчески лунички — това означаваше, че е твърде много загрижен и недоволен. Но впрочем не от моята работа.

— Седни.

Седнах.

— Трябва да се намери един човек — каза той и неочаквано млъкна. Мълча дълго. Човек би помислил, че не са му харесвали собствените му думи. Формата, а може би съдържанието. Екселенц обожаваше абсолютно точните формулировки.

— Кого именно? — попитах, за да го изведа от филологическото вцепенение.

— Лев Вячеславович Абалкин. Прогресор. Онзи ден е отпътувал за Земята от Полярната база на Саракш. На Земята не се е регистрирал. Трябва да се намери.

Той отново замълча и тогава за пръв път вдигна към мен кръглите си, неестествено зелени очи. Явно беше в затруднение и аз разбрах, че работата е сериозна.

Прогресор, който не е сметнал за нужно да се регистрира при завръщането си на Земята, строго погледнато, е нарушител на реда, но естествено неговата особа съвсем не би могла да заинтересува нашата комисия, най-малко пък самия Екселенц. Обаче Екселенц беше в толкова явно затруднение, та у мене се появи чувството, че ей-сега ще се отпусне назад в креслото, ще въздъхне едва ли не с облекчение и ще промърмори: „Добре. Извинявай. Сам ще се заема с тази работа.“ Случвало се е и такова нещо. Рядко, но се е случвало.

— Има основания да се предполага — рече Екселенц — че Абалкин се крие.

Преди петнайсетина години жадно бих попитал: „От кого?“ Ала оттогава минаха петнайсет години и времето на жадните въпроси отдавна свърши.

— Ти ще го намериш и ще ми съобщиш — продължи Екселенц. — Не искам никакви силови контакти. Няма да влизаш в каквито и да било контакти. Ще го намериш, ще го поставиш под наблюдение и ще ми съобщиш. Само толкова.

Опитах се да се отърва със солидно разбиращо кимване, но той ме гледаше така втрещено, че сметнах за нужно преднамерено бавно и съсредоточено да повторя заповедта:

— Трябва да го открия, да го взема под наблюдение и да ви съобщя. В никакъв случай не бива да

се опитвам да го задържа, да му се мяркам пред очите, най-малко пък да го заговарям.

— Така — каза Екселенц. — Сега другото.

Той бръкна в страничното чекмедже на бюрото, където всеки нормален сътрудник държи справочната си кристалотека, и извади оттам обемист предмет, чието название в първия момент си спомних на хонтийски: „закурапия“, което в буквален превод ще рече „вместилище за документи“. И чак когато Екселенц сложи това вместилище пред себе си на бюрото и отпусна върху него дългите си възлести пръсти, се изгървах:

— Папка за книга!

— Не се отклонявай — строго каза Екселенц. — Слушай внимателно. Никой в комисията не знае, че се интересувам от този човек. И в никакъв случай не трябва да научи. Следователно ще работиш сам. Без никакви помощници. Цялата си група ще прехвърлиш в подчинение на Клавдий, а за работата си ще докладваш на мен и само на мен. Без никакви изключения.

Трябва да си призная, че се смаях. Просто никога досега не беше се случвало такова нещо. Никога не бях се сблъсквал на Земята с такава степен на секретност. И честно казано, даже не можех да си представя, че е възможна. Затова си позволих доста глупаво да попитам:

— Какво значи „без никакви изключения“?

— Без никакви в този случай означава просто „без никакви“. Има още няколко човека, които са в течение, но тъй като никога няма да се срещнеш с тях, на практика за този случай знаем само ние двамата. Естествено, докато го търсиш, ще ти се наложи да разговаряш с много хора. Всеки път ще използваш някаква легенда. За легендите бъди така добър да се погрижиш сам. Без легенда ще разговаряш само с мен.

— Да, Екселенц — смирено казах аз.

— По-нататък — продължи той. — Очевидно ще трябва да започнеш от неговите връзки. Всичко, което знаем за тях, е тук. — Той почука с пръст по папката. — Не е кой знае колко много, но има с какво да започнеш. Вземи я.

Поех папката. С такова нещо също не бях се сблъсквал на Земята. Кориците от матова пластмаса бяха стегнати с метална ключалка, а отгоре с червени букви беше написано: „ЛЕВ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ АБАЛКИН“. И под него, кой знае защо — „07“.

— Слушайте, Екселенц — казах аз. — Защо са в такъв вид?

— Защото в друг вид тези материали не съществуват — студено отвърна той. — Между другото не разрешавам да се презаписват на кристали. Имаш ли други въпроси?

Разбира се, това не беше покана да задавам въпроси. Просто малка порция отрова. На този етап имах много въпроси, но без да се запозная предварително със съдържанието на папката, нямаше никакъв смисъл да ги задавам. Въпреки това обаче аз си позволих два:

— Какъв е срокът?

— Пет денонощия. Не повече.

Помислих си, че в никакъв случай няма да успея.

— Мога ли да бъда сигурен, че той е на Земята?

— Можеш.

Станах с намерение да си тръгна, но той още не ме пускаше. Гледаше ме отдолу-нагоре с втрещените си зелени очи и зениците му се свиваха и разширяваха като на котка. Естествено на Екселенц му беше съвсем ясно, че не съм доволен от задачата, че тя ми изглежда не само странна, но и, меко казано, безсмислена. Обаче по никакви причини не можеше да ми съобщи повече, отколкото вече ми каза. А пък не искаше да ме пусне, без да ми рече поне още нещо.

— Помниш ли — продума той — на планетата Саракш някой си Сикорски, по прякор Странника, гонеше един пъргав хлапак, на когото викаха Мак...

Помнех.

— Та така — каза Странника (сега той е Екселенц). — Сикорски тогава не успя. А ние с тебе трябва да успеем. Защото планетата вече не е Саракш, а Земята. И Лев Абалкин не е хлапак.

- Намеци ли правите, шефе? — казах аз, за да скрия обхваналото ме безпокойство.
- Отивай да работиш — рече той.

1 юни 78 година

НЯКОИ СВЕДЕНИЯ ЗА ЛЕВ АБАЛКИН, ПРОГРЕСОР

Андрей и Сандро все още ме очакваха и бяха потресени, когато ги прехвърлих в подчинение на Клавдий. Даже се опитаха да възразят, но аз бях толкова угрижен и смутен, та им креснах и те си тръгнаха, като мърмореха обидени и хвърляха недоверчиви и разтревожени погледи към папката. Тези погледи ми създадоха нова и съвсем неочаквана грижа: къде да държа сега това чудовищно „вместилище за документи“?

Седнах зад бюрото, сложих папката пред себе си и машинално погледнах регистратора. За четвърт час, докато бях при Екселенц, се бяха натрупали седем съобщения. Признавам, че не без удоволствие пренасочих потока от служебна информация към Клавдий. После се заех с папката.

Както и очаквах, в папката нямаше нищо друго освен книжа. Двеста седемдесет и три номерирани листа с различен цвят, различно качество, различен формат и различно запазени. Не бях имал работа с хартия най-малко от двайсет години и първото ми желание беше да пхна цялата тази купчина в транслатора, но, разбира се, навреме се опомних. Е, щом трябва да е хартия, нека е хартия.

Всички листове бяха захванати доста неудобно, но здраво с помощта на хитроумно метално устройство с магнитни закопчалки, та не можах веднага да забележа една най-обикновена бланка за радиограма, подпхната под горната закопчалка. Екселенц беше получил тази радиограма днес, точно шестнадесет минути преди да ме извика при себе си. Ето какво пишеше в нея:

01.06 — 13:01. ОТ СЛОНА — ЗА СТРАННИКА

На вашето запитване за Тристан от 01.06 — 07:11 съобщавам: 31.05 — 19:34.

Тук е получена информация от командира на базата Саракш-2. Цитирам: провали се Хюрън (Абалкин, шифрован в щаба на групата флотове „Ц“ на островната империя). На 28.05 Тристан (Лофенфелд, пътуващ лекар в базата) излетя да направи редовния медицински преглед на Хюрън. Днес, 29.05 — 17:13 с неговия бот в базата пристигна Хюрън. Според него Тристан е бил хванат и убит при неизвестни обстоятелства от контраразузнаването на щаба „Ц“. Когато се опитал да спаси тялото на Тристан и да го докара в базата, Хюрън се разконспирирал. Той не успял да спаси тялото. Самият Хюрън не е пострадал физически при пробива, но се намира на границата на психическото разстройство. По негова молба той тръгва за Земята с рейс 611. Край на цитата.

Справка: 611 е пристигнал на Земята на 30.05 — 22:32. Абалкин не се е свързал с „Комкон“. Днес до момента — 12:53 — той не е регистриран на Земята. До този момент не е регистриран също и на спирките по маршрут 611 (Пандора, курорт). Слона.

Прогресорите. Да. Съвсем откровено си признавам, че не обичам Прогресорите, макар че самият аз, изглежда, бях един от първите прогресори в онези времена, когато това понятие се употребяваше само в теоретичните разработки. Между другото трябва да кажа, че в своето отношение към Прогресорите не съм оригинален. То е съвсем естествено: та нали повечето земляци са органично неспособни да разберат, че има ситуации, в които компромисът е невъзможен. Или те — мен, или аз —

тях и няма време да се разбере кой има право и кой не. За нормалния землянин това звучи ужасно и аз го разбирам — нали сам бях такъв, докато не попаднах на Саракш. Много добре си спомням тази представа за света, когато всеки носител на разум априорно се възприема като същество, етично равно на тебе, когато е невъзможна самата постановка на въпроса: по-лошо ли е то от тебе или е по-добро, дори ако неговата етика и морал се различават от твоите...

И тогава няма много полза от теоретичната подготовка, нито пък стандартните модели на реагиране са достатъчни — трябва сам да минеш през здрачините на морала, да видиш някои неща със собствените си очи, здравата да си опариш пръстите и да натрупаш десетки отвратителни спомени, за да разбереш накрая и даже не просто да разбереш, а да попиеш със своя мироглед тази, някога тривиална мисъл, че на света има носители на разум, които са очевидно много по-лоши от тебе, какъвто и да си ти... И едва тогава се научаваш да делиш тези, които са се изпречили пред тебе, на чужди и свои, мигновено да вземаш решения в критични ситуации и намиращ смелост отначало да действуваш, а после да се ориентираш в обстановката.

Според мен в това се състои цялата същност на прогресора: в умението категорично да дели тези, които са се изпречили пред него, на чужди и свои. Точно заради това умение у дома към тях се отнасят с боязлив възторг или с възторжена боязън, а много често и с известно гнусливо притеснение. Но няма как. Налага се да търпим — и ние, и те. Защото или трябва да съществуват прогресори, или Земята няма защо да се намесва в извънземните работи... Впрочем за щастие на нас в „Комкон-2“ доста рядко ни се налага да имаме работа с прогресорите.

Прочетох радиограмата и после внимателно я прочетох още веднъж. Странно. Излизаше, че Екселенц се интересува най-вече от някой си Тристан, който се нарича още Лофенфелд. За да научи нещо за този Тристан, той не само че е станал днес невъобразимо рано, но не го е досрамяло да вдигне от леглото и нашия Слон, който, клкто всички знаят, си ляга да спи с кокошките...

И още нещо беше странно: човек би могъл да си помисли, че Екселенц предварително е знаел какво ще му отговорят. Само четвърт час му беше потрябвал да вземе решение за издирването на Абалкин и да приготви папката с документите за него. Даже би могло да се предположи, че папката вече му е била под ръка...

А най-странното, разбира се, беше самият Абалкин — последният човек, който е видял поне трупа на Тристан, но ако Абалкин е нужен на Екселенц само като свидетел по делото на Тристан, то за какво беше тази зловеща притча за някой си Странник и за някой си хлапак?

О, то се знае, че имах версии. Двайсет версии. И сред тях като ослепителен елмаз например блесна тази: Хюрън-Абалкин е завербуван от имперското разузнаване, той убива Тристан-Лофенфелд и се скрива на Земята с цел да проникне в Световния съвет...

Още веднъж прочетох радиограмата и я сложих настрана. Добре. Лист №1. Абалкин Лев Вячеславович. Единен граждански номер еди-кой си. Генетичен код еди-кой си. Роден на 6 октомври 38 година. Възпитание: Интернат 241, гр. Сикчивхар. Учител: Федосеев Сергей Павлович. Образование: Училище за прогресори №3 (Европа). Наставник: Хорн Ернст-Юлий. Професионални наклонности: зоопсихология, театър, етнолингвистика. Професионални данни: зоопсихология, теоретична ксенология. Работил: от февруари 58 г. до септември 58 г. — дипломна работа на планетата Саракш — опит за контакт с расата на главанаците в естествена обстановка...

Тук спрях. Я гледай ти! Та аз май че го помня! Точно така. Беше през 58 година. Пристигна цяла компания — Комов, Ролингсън, Марта... И едно такова навъсено момче, практикант. Екселенц (в онези времена той се наричаше Странника) ми заповяда да оставя всичката си работа и да ги прехвърля през Синята змия в Крепостта под предлог, че това е експедиция от Департамента на науката... Едно такова костеливо момче с много бледо лице и дълги прави черни коси като на северноамерикански индианец. Точно така! Те всички (освен Комов естествено) го наричаха Лъвльо-Ревльо или просто Ревльо, но не защото беше плачлив, разбира се, а защото гласът му беше силен като рев на тахорг... Колко е тесен светът! Добре, да видим какво е станало с него по-нататък.

От март 60 г. до юли 62 г. бил ръководител-изпълнител на операцията „Човекът и главанаците“

на планетата Саракш. От юли 62 г. до юни 63 г. бил ръководител изпълнител на операцията „Главанакът в Космоса“ на планетата Пандора. От юни 63 г. до септември 63 г. взел участие заедно с главанака Шчекн в операцията „Мъртъв свят“ на планетата Надежда. От септември 63 г. до август 64 г. преминал курсове за преподготовка на планетата Пандора. От август 64 г. до ноември 66 г. направил първи опит за самостоятелно проникване на планетата Гиганда — младши счетоводител във фермата за отглеждане на ловджийски кучета, кучкар на маршал Нагон-Гига, егер-майстер на херцог Алайски (вж. лист №66)...

Потърсих лист №66. Оказа се, че това е парче хартия, небрежно откъснато отнякъде, по което още личаха ръбовете от сгъването. На него с широк почерк беше написано: „Руди! Недей да се безпокоиш. По божията воля на Гиганда се срещнаха двама от нашите близнаци. Уверявам те, че това е абсолютна случайност без никакви последствия. Ако не вярваш, погледни в 07 и 11. Вече са взети мерки.“ Нечетлив, засукал подпис. Думата „абсолютна“ беше подчертана три пъти. На гърба на листчето имаше някакъв печатен текст с арабска писменост.

Хванах се, че се чеша по главата, и се върнах на лист №1.

От ноември 66 г. до септември 67 г. преминал курсове за преподготовка на планетата Пандора. От септември 67 г. до декември 70 г. бил внедрен в република Хонти на планетата Саракш като нелегален унионист, свързал се с агентурата на Островната империя (първи етап от операцията „Щаб“). От декември 70 г. е затворник в концентрационен лагер на Островната империя на планетата Саракш (до март 71 г. без връзка), преводач в комендантството на концентрационния лагер, войник от строителните части, старши войник в Бреговата охрана, преводач-шифровач на флагмана на Втори подводен флот от групата „Ц“, шифровач в щаба на групата флотове „Ц“. Наблюдаващ лекар: от 38 до 53 г. — Леканова Ядвига Михайловна от 53 до 60 г. — Кресеску Ромуалд; от 60 г. — Лофенфелд Курт.

Край. На лист №1 нямаше нищо повече. Впрочем на гърба, на цялата страница с размити кафеникави линии (сякаш с гуаш) едро беше изобразено нещо, което наподобяваше стилизирана буква „Ж“.

Е, какво пък, Лев Абалкин, Лъвльо-Ревльо, сега вече знаем някои неща за тебе. Сега вече мога да започна да те търся. Зная кой ти е бил учителят, зная кой ти е бил наставникът. Зная наблюдавалите те лекари... А ето какво не зная — не зная за какво и на кого е нужен този лист №1? Та нали ако на човек му потрябва да узнае кой е Лев Абалкин, ще се свърже с информатора (аз се свързах с ГВИ), ще набере името или единния граждански номер (набрах номера) и след едно-нула-две-нула-три-нула-четири секунди ще има възможност да научи всичко, което един човек има право да узнае за друг човек, когото не познава.

Моля: Абалкин Лев и така нататък, единен граждански номер, генетичен код, роден еди-кога си, родители (между другото защо в лист №1 не са посочени родителите?): Абалкина Стела Владимировна и Цюрупа Вячеслав Борисович, интернатът в Сивтивкар, учителят, училището за прогресори, наставникът... Всичко съвпада. Така. Прогресор, от 60 г. работи на планетата Саракш. Хм. Не е много. Само официалните данни. Очевидно занапред е решил да си спести труда да дава нови сведения в службата на ГВИ... А това какво е? „Адрес на Земята: не е регистриран.“

Набрах ново запитване: „На кои адреси се е регистрирал на Земята, единен граждански номер еди-кой си?“ След две секунди последва отговор: „Последният адрес на Абалкин на Земята е Училището за прогресори №3 (Европа).“ Също любопитна подробност. Или през последните осемнадесет години Абалкин нито веднъж не е бил на Земята, или е извънредно саможив човек, никога не се регистрира и не желае да дава никакви сведения за себе си. Естествено би могло да се допусне и едното, и другото, но изглежда доста необичайно...

Както е известно, в ГВИ се съдържат само тези сведения, които човек сам иска да съобщи за себе си. А какво толкова е написано на лист №1? В него няма нищо, което Абалкин си заслужава да крие. Там всичко е изложено доста подробно, ама такъв род подробности никой не би търсил от ГВИ. Отивай в „Комкон-1“ и там ти съобщават всичко това. А ако не знаят в „Комкон“, лесно можеш да изясниш каквото те интересува, като се повъртиш сред прогресорите, които се възстановяват на

Пандора или просто се търкалят на Елмазения плаж в подножието на най-големите в обитаемия Космос пясъчни дюни...

Добре, да го оставим този лист №1. Макар че между другото така и не разбрахме за какво е нужен той въобще и при това толкова подробен... А пък щом е толкова подробен, защо в него няма нито дума за родителите?

Стига. По всяка вероятност това не ме засяга. А виж, защо като се е върнал на Земята, не се е регистрирал в „Комкон“? Това може да се обясни с психическо разстройство. Отвратен е от това, което върши. Прогресор на границата на психическото разстройство се завръща на родната планета, където не е бил най-малко от осем години. Къде ще отиде? Според мен в такова състояние не е прилично да ходи при майка си. Абалкин не прилича на сополанко или по-точно не би трябвало да прилича. При учителя си? Или при наставника? Това може. Това е напълно вероятно. Да се оплаче от съдбата си. Знам го по себе си. При това — по-скоро при учителя, отколкото при наставника. Нали наставникът в известен смисъл все пак е колега, а ние сме отвратени от това, което вършим... Стига. Ама стига де! Какво става с мене? Погледнах часовника си. За двата документа бях изразходвал трийсет и четири минути. При това дори още не бях ги прочел, а само се запознах с тях. Насила се съсредоточих и изведнъж разбрах, че работата е лоша. Внезапно осъзнах, че никак не ми е интересно да мисля за това как да намеря Абалкин. Много по-интересно ми е защо е толкова нужно да го намеря. Разбира се, веднага ме доядя на Екселенц, макар елементарната логика да ми подсказваше, че ако това би ми помогнало в търсенето, шефът непременно щеше да ми даде нужните обяснения. А щом като той не ми обясни защо трябва да търся и да намеря Абалкин, значи това защо няма никакво отношение към въпроса как.

И тутакси разбрах още нещо. По-скоро не разбрах, а почувствувах. Или още по-точно — заподозрях, че от цялата тази обемиста папка, от цялото това изобилие на книжа, от всичките тези пожълтели драскаици няма да излезе нищо, освен може би още няколко имена и грамадна купчина нови въпроси, които пак няма да имат никакво отношение към въпроса как.

1 юни 78 година

НАКРАТКО ЗА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПАПКАТА

В 14:23 завърших описа на съдържанието.

По-голямата част от книгата представляваха документи, както разбрах, написани от ръката на самия Абалкин.

Първо, там беше неговият отчет за участието му в операцията „Мъртъв свят“ на планетата Надежда — седемдесет и шест страници, изписани с четлив, едър почерк почти без поправки. Прегледах бегло тези страници. Абалкин разказваше как докато са търсили някакъв обект (не схванах точно какъв), двамата с главанака Шчекн пресекли изоставения град и били едни от първите, които влезли в контакт с последните нещастни аборигени.

Преди петнайсетина години Надежда и нейната необикновена участ бяха предмет на всеобщо обсъждане на Земята, пък и досега са притча во язицек като зловещо предупреждение за всички обитаеми светове във Вселената и като свидетелство за най-неотдавнашната и най-сериозната намеса на Странниците в съдбата на другите цивилизации. Днес се смята за установено със сигурност, че през своя последен век обитателите на Надежда са загубили контрол над развитието на технологията и на практика необратимо са нарушили екологичното равновесие. Природата била унищожена. Отпадъците от промишлеността, отпадъците от безумните и отчаяни опити да се оправи положението толкова замърсили планетата, че местното човечество, връхлетяно от цял комплекс генетични заболявания, било обречено на пълно подивяване и неизбежно измиране. Генетичните структури на Надежда

побеснели. Всъщност, доколкото зная, досега никой от нас така и не е разкрил механизма на това побесняване. Ръв всеки случай никой от нашите биолози досега не е успял да възпроизведе модела на този процес. Побесняване на генетичните структури. Външно то изглеждало като стремително, нелинейно във времето ускоряване на темповете, с които се развива всеки що-годе сложен организъм. Що се отнася до човека, то до дванайсетгодишна възраст той се развивал, общо взето, нормално, а след това започвал стремително да възмъжава и още по-стремително да старее. На шестнайсет години той изглеждал трийсет и пет годишен, а на деветнайсет обикновено умираше от старост.

Естествено подобна цивилизация нямала никакви исторически перспективи, но тогава дошли Странниците. За първи път, доколкото на нас ни е известно, те активно се намесили в живота на чужд свят. Сега може да се смята за установено, че те успели да отведат по-голямата част от населението на Надежда през междупространствени тунели и очевидно да го спасят. (Къде били отведени тези милиарди нещастни болни хора, къде са те сега и какво е станало с тях ние, разбира се, не знаем и по всичко личи, че скоро няма да узнаем.)

Абалкин взел участие само в началото на операцията „Мъртъв свят“ и ролята, която му била отредена в нея, била доста скромна. Макар че, ако я оценим от принципна гледна точка, той бил първият (и засега единствен) прогресор-землянин, който имал възможност да работи заедно с представител на разумна нехуманоидна раса.

Като преглеждах отчета, открих, че Абалкин споменава там доста много имена, но останах с впечатление, че трябва да обърна внимание само на Шчекн. Известно ми беше, че сега на Земята има цяло представителство на главанаците и може би си струваше да изясня дали този Шчекн не е сред тях. Абалкин беше писал за него с такава топлота, че не изключвах възможността да се срещне със стария си приятел. До този момент вече бях забелязал, че Абалкин има особено отношение към „по-малките братя“ — на главанаците беше отделил няколко години от живота си, на Гиганда беше станал кучкар... и изобщо.

В папката имаше още един отчет на Абалкин — за неговата операция на Гиганда. Впрочем според мен тази операция е била незначителна: егермайстерът на Негово височество — херцог Алайски вреждал свой беден роднина за куриер в банка. Егермайстерът бил Абалкин, а бедният роднина — някой си Корней Яшмаа. Струваше ми се, че този материал е съвсем безполезен за мене. Доколкото можах да забележа при беглото прочитане, освен Корней Яшмаа, в него нямаше нито едно земно име. Мярнаха се някакви Зоги, Нагон-Гиги, щалмайстери, сиятелства, бронемайстери, конференц-директори, хофдами... Отбелязах си този Корней, макар да беше ясно, че той едва ли ще ми потрябва. Вторият отчет съдържаха всичко на всичко двадесет и четири страници и се оказа, че в папката няма повече отчети на Лев Лбалкин за неговата работа. Това ми се стори странно и реших, че по-нататък ще трябва да помисля защо от многобройните отчети на професионалния прогресор в тази папка „07“ бяха попаднали само два, и то точно тези два?...

Отчетите бяха написани в стила „лаборант“ и според мен много мязаха на училищните съчинения на тема: „Как прекарах ваканцията при дядо“. Да пишеш такива отчети е същинско удоволствие, но да ги четеш обикновено е цяло мъчение. Психолозите (заседнали в щабовите) искат отчетите да съдържат не толкова обективните данни за събитията и фактите, колкото крайно субективните усещания, личните впечатления и потока на съзнанието на автора. При това стилът на отчетите („лаборант“, „генерал“, „артист“) не се избира от автора, а му го налагат, като се ръководят от някакви тайнствени психологически съображения. Наистина лъжата, безсрамната лъжа и статистиката дразнят, но, приятели, не бива да забравяме и за психологията.

Не съм психолог или поне не съм професионалист, но си помислих, че може би и аз ще съумея да извлека от тези отчети нещо полезно за личността на Лев Абалкин.

Като преглеждах съдържанието на папката, непрекъснато откривах еднообразни, бих казал просто еднакви и съвсем неразбираеми за мен документи: синкави листове плътна хартия със зелен обреза и монограм, отпечатан в горния ляв ъгъл, който изобразяваше нещо средно между китайски дракон или птеродактил. На всеки от тези листи с вече познатия ми широк почерк понякога с писалка,

понякога с флумастер, а два пъти, кой знае защо — с лабораторен електронен молив, беше написано: „Тристан 777“. Отдолу бяха поставени датата и същият този засукаан подпис. Доколкото можеше да се съди по датите, от 60 г. насам в папката са слагали такива листовے горе-долу веднъж на три месеца, така че те изпълваха една четвърт от нейното съдържание.

И още двайсет и две страници заемаше преписката на Абалкин с неговите ръководители. Тази преписка ме накара да се замисля.

През октомври 63 г. Абалкин изпраща в „Комкон-1“ рапорт, с който изразява все още кроткото си недоумение по повод прекратяването на операцията „Главанакът в Космоса“ без консултация с него, макар че тя се развивала напълно успешно и имала чудесни перспективи.

Не е известно какъв отговор е получил Абалкин на своя рапорт, но през ноември същата година той пише съвсем отчаяно писмо на Комов с молба да се възобнови операцията „Главанакът в Космоса“ и в същото време изпраща много рязко заявление в „Комкон“, с което протестира, че той, Абалкин, е изпратен на курсове за преподготовка. (Ще отбележим, че, кой знае защо, всичко това той прави в писмена форма, а не по обичайния ред.)

Както става ясно от по-нататъшните събития, цялата тази преписка не въздействува на никого и Абалкин отива на работа на Гиганда. Три години по-късно, през ноември 66 г., той отново праща писмо в „Комкон“ от Пандора и моли да го изпратят на Саракш, за да продължи работата с главанаките. Този път удовлетворяват неговата молба, но само отчасти: изпращат го на Саракш, но не на Синята змия, а в Хонти като нелегален унионист.

От курсовете за преподготовка през февруари и август 67 г. той пише още два пъти до „Комкон“ (на Бадер, а после и на самия Горбовски), като изтъква, че не е целесъобразно да използват него, добрия специалист по главанаките, като резидент. Тонът на неговите писма става все по-рязък, например писмото до Горбовски не бих могъл да определя иначе освен като оскърбително. Интересно би било да науча какво е отговорил душичката Леонид Андреевич на този изблик на ярост и презрително възмущение.

И вече като резидент в Хонти през октомври 67 г. Абалкин изпраща на Комов последното си писмо: подробен план за ускоряване на контактите с главанаките, който включва размяна на постоянни представителства, привличане на главанаките в зоопсихологическите изследвания на Земята и така нататък и така нататък. Никога не съм следил специално работата в тази област, но съм останал с впечатление, че този план сега е приет и се осъществява. Ако е така, то положението е парадоксално: планът се осъществява, а неговият инициатор е забутан като резидент я в Хонти, я в Островната империя.

Общо взето, тази преписка остави у мене някакво тягостно впечатление. Е, добре, да речем, аз не съм специалист по проблема за главанаките и ми е трудно да съдя. Напълно възможно е планът на Абалкин да е съвсем тривиален и да няма смисъл да се употребяват такива силни думи, като инициатор. Но въпросът не е само и не толкова в това! Очевидно момчето е роден зоопсихолог. „Професионални наклонности: зоопсихология, театър, етнолингвистика... Професионални данни: зоопсихология, теоретична ксенология...“ И въпреки това от него правят прогресор. Не споря, има цяла група прогресори, за които зоопсихологията е насъщният хляб. Например тези, които работят с леонидяните или със същите тези главанаци. Ама не, момчето трябва да работи с хуманоиди, да работи като резидент, да бъде член на бойна група, макар че той пет години проглушава ушите на всички в „Комкон“: „Какво правите с мен?“ А после се чудят защо има психическо разстройство!

Естествено професията на прогресора е такава, че желязната, бих казал, военната дисциплина е абсолютно неизбежна. На всяка крачка прогресорът е принуден да прави не това, което му се иска, а това, което му нарежда „Комкон“. Това е прогресорът. И навярно резидентът Абалкин е много по-ценен за „Комкон“, отколкото зоопсихологът Абалкин. Но все пак май че са прекалили с него и няма да е лошо да поговоря на тази тема с Горбовски или с Комов... Каквото и да е направил този Абалкин (а той явно нещо е направил), бога ми, аз съм на негова страна.

Впрочем очевидно всичко това няма отношение към моята задача.

Забелязах още, че липсват три номерирани страници след първия отчет на Абалкин, две страници след втория му отчет и две страници след последното писмо на Абалкин до Комов. Реших да не обръщам внимание на това.

1 юни 76 година

ПОЧТИ ВСИЧКО ЗА ВЪЗМОЖНИТЕ ВРЪЗКИ НА ЛЕВ АБАЛКИН

Направих предварителен списък на възможните връзки на Лев Абалкин на Земята и се оказа, че в този списък влязоха всичко осемнайсет имена. На практика интерес за мен представляваха само шест човека и аз ги подредих според вероятността (естествено по моите представи) Лев Абалкин да ги посети. Подреждането изглеждаше така:

Учителят Сергей Павлович Федосеев

Майка му Стела Владимировна Абалкина

Баща му Вячеслав Борисович Цюрупа

Наставникът Ернст-Юлий Хорн

Наблюдаващият лекар от Училището за прогресори Ромуалд Кресеску.

Наблюдаващият лекар от интерната Ядвига Михайловна Леканова.

Във втория ешелон останаха Корней Яшмаа, главанаът Шчекн, Яков Вандерхузе и още пет човека — до един прогресори. Що се отнася до такива особи, като Горбовски, Бадер и Комов, тях ги преписах по-скоро проформа. Не биваше да се обръщам към тях, макар и само защото никаква легенда нямаше да ми помогне, а да разговарям открито няха право, даже ако те самите се обърнеха към мен във връзка с този случай.

В продължение на десет минути информаторът ми даде следните съвсем неуспокояващи сведения.

Родителите на Лев Абалкин не съществуваха — поне в обичайния смисъл на тази дума. Възможно беше и съвсем да не съществуват. Работата е там, че преди повече от четирийсет години Стела Владимировна и Вячеслав Борисович се спуснали в Черната дупка ЕН 200 056 в състава на групата „Нормала“ с уникалния звездолет „Тъма“. Връзка с тях нямаше и не можеше да има според съвременните ни представи. Оказа се, че Лев Абалкин е тяхното посмъртно дете. Естествено в този контекст думата „посмъртно“ не е съвсем точна — спокойно би могло да се допусне, че неговите родители са живи и ще живеят още милиони години според нашето измерение на времето, но от гледна точка на земляните, разбира се, все едно че са мъртви. Те нямали деца и отивайки си завинаги от нашата Вселена, както много съпружески двойки преди тях и след тях, попаднали в същата ситуация, оставили в Института за живота майчина яйцеклетка, оплодена от бащино семе. Когато станало ясно, че спускането се е осъществило и че те повече няма да се върнат, клетката била активизирана и ето че на белия свят се появил Лев Абалкин — посмъртен син на живи родители. Поне сега ми стана ясно защо в лист №1 въобще не се споменаваха родителите на Абалкин.

Ернст-Юлий Хорн, наставникът на Абалкин в училището за прогресори, вече не беше между живите. През 72 г. той загинал на Венера при изкачването на връх Строгов.

Лекарят Ромуалд Кресеску бил на някаква планета Лу, която явно се намираще извън пределите на досегаемостта. Никога даже не бях чувал за такава планета, но тъй като Кресеску беше прогресор, можеше да се предположи, че тази планета е обитаема. Интересно беше обаче, че дядката (на сто и шестнайсет години!) беше оставил в ГВИ своя последен домашен адрес, придружен от следното характерно послание: „Моята внучка и нейният мъж винаги ще се радват да посрещнат на този адрес

всеки от моите възпитаници.“ Можеше да се предполага, че възпитаниците му обичат своето старче и честичко го посещават. Трябваше да имам предвид това обстоятелство.

С останалите двама ми провървя.

Сергей Павлович Федосеев, учителят на Абалкин, бил жив и здрав и живеел на брега на Аятското езеро във вила с многозначителното име „Комарите“. Той също беше надхвърлил стоте години и очевидно беше или извънредно скромен, или затворен човек, защото не съобщаваше за себе си нищо освен адреса. Всички останали данни бяха официални: завършил това и това, археолог. Учител. И толкова. Също като своя ученик Лев Абалкин. Както се казва, май бяха от един дол дренки... А между другото, щом направих в ГВИ съответното допълнително запитване, стана ясно, че Сергей Павлович е автор на повече от трийсет статии по археология, участвувал е в осем археологически експедиции (в Северозападна Азия) и в три евразийски конференции на учителите. Освен това в „Комарите“ той организираше личен музей за палеолита в Северен Урал с регионално значение. Ето какъв човек излезе. Реших да се свържа с него в най-близко време.

А виж, при Ядвига Михайловна Леканова ме очакваше малка изненада. Лекарите-педиатри рядко сменят своята професия и донякъде вече си представях една бабка — кожа и кости, прегърбена под невъобразимия товар на специфичния и фактически най-ценния в света опит, бодро ситняща по все същите коридори на сиктивкарския интернат. Ситняща ли — друг път! Известно време тя наистина практикувала педиатрия, и то именно в Сиктивкар, Но после се преквалифицирала в етнолог и дори нещо повече — занимавала се последователно с ксенология, патоксенология, сравнителна психология и левелометрия, като във всички тези не чак дотам свързани помежду си науки явно преуспяла, ако се съди по количеството на публикуваните трудове и по ръководните длъжности, заемани от нея. През последния четвърт век Ядвига Михайловна имала възможност да работи в шест различни организации и институти, а сега работеше в седми — в подвижния Институт по земна етнология в басейна на Амазонка. Тя нямаше адрес, на желаещите се предлагаше да се свържат с нея чрез стационара на института в Манаос. Какво пък, и на туй благодарим, макар че естествено беше съмнително в сегашното си състояние моят клиент да се помъкне при нея в тези все още първобитни дебри.

Съвсем очевидно беше, че трябва да започна с учителя. Взех папката под мишница, качих се на глайдера и полетях към Аятското езеро.

1 юни 78 година УЧИТЕЛЯТ НА ЛЕВ АБАЛКИН

Въпреки опасенията ми, вила „Комарите“ бе кацнала на края на стръмния бряг над водата, открита от всички страни, и там нямаше комари. Стопанинът ме посрещна, без да се учудва и доста приветливо. Настанихме се на верандата в плетени кресла около кръгла антикварна масичка, на която имаше купа с пресни малини, кана с мляко и няколко чаши.

Повторно се извиних, че нахълтах така, и отново извиненията ми бяха приети с мълчаливо кимване. Той спокойно очакваше да продължа и ме гледаше някак равнодушно, и изобщо лицето му беше малко подвижно, всъщност както на повечето такива старци, които на своите сто и повече години са запазили мислите си напълно ясни и тялото си съвсем здраво. Лицето му беше ъгловато, мургаво от загар, почти без бръчки, с големи гъсти вежди, щръкнали напред над очите като козирки. Интересно беше, че дясната му вежда беше черна като смола, а лявата — бяла, именно бяла, а не посивяла.

Подробно се представих и изложих своята легенда. Бях журналист, по професия зоопсихолог, и сега събирах материали за книга, посветена на контактите на човека с главанаците... И така нататък, и така нататък...

Признавам си, че през цялото време таях някаква надежда още в самото начало, докато редях

лъжите си, да бъда прекъснат с възгласа: „Почакайте, моля ви! Та Лев беше при мен буквално вчера!“ Обаче не ме прекъсваха и се наложи да довърша всичко до края — да представя с най-умния си вид всичките си набързо скалъпени разсъждения, че творческата личност се формира в детството, тъкмо в детството, а не в преходната възраст между детството и юношеството, не в юношеството и не чак в зрялата възраст естествено, че именно се формира, а не, да кажем, просто се залага началото ѝ или там се заражда... Отгоре на това, когато накрая съвсем се изчерпах, старецът мълча още цяла минута и после неочаквано попита какви са тези главанащи.

Учудих се най-искрено. Излизаше, че Лев Абалкин не беше намерил време да се похвали с успехите си на своя учител! Знаете ли, трябва да си крайно саможив и затворен човек, за да не се похвалиш на учителя си със своите успехи.

С готовност обясних, че главанаците са разумна киноидна раса, възникнала на планетата Саракш в резултат на лъчеви мутации.

— Кнноиди ли? Кучета?

— Да. Разумни същества, приличащи на кучета. Те имат много големи глави и затова ги наричат главанащи.

— Значи Лев се занимава със същества, подобни на кучета... Постигнал е своето...

Възразих, че съвсем не знам с какво се занимава сега Лев, но преди двадесет години той се е занимавал с главанаците, и то много успешно.

— Той винаги е обичал животните — каза Сергей Павлович. — Убеден бях, че трябва да стане зоопсихолог. Когато комисията по разпределението го изпрати в училището за прогресори, протестирах, доколкото можах, но не ме послушаха... Впрочем там всичко беше по-сложно. Може би ако не бях започнал да протестирам...

Той замълча и ми наля чаша мляко. Много, много съдържан човек. Никакви възгласи, никакви: „Лев! Разбира се! Той беше чудесно момче!“ Естествено напълно възможно беше Лев да не е бил чудесно момче...

— И така, какво бихте искали да научите от мен по-конкретно? — попита Сергей Павлович.

— Всичко! — отвърнах аз бързо. — Какъв е бил. Какви увлечения е имал. С кого е дружил. С какво е бил прочут в интерната. Всичко, което сте запомнили.

— Добре — каза Сергей Павлович без никакъв ентусиазъм. — Ще се опитам да ви разкажа.

Лев Абалкин бил затворено момче. Още от най-ранното си детство. Това била първата черта в характера му, която биела на очи. Обаче тази затвореност не била резултат от чувство за малоценност, от усещане за ограниченост или от неувереност в себе си. Това било по-скоро затвореност на човек, който винаги е зает. Сякаш не искал да хаби времето си за околните, сякаш бил постоянно и изключително зает със своя собствен свят. Грубо казано, този свят, изглежда, се състоял от него самия и от всичко живо наоколо, с изключение на хората. Това не е чак толкова рядко явление сред децата, просто той имал талант за това, а учудващото в него било тъкмо другото: при цялата си очевидна затвореност той с желание и просто с наслада участвувал във всякакви състезания и в училищния театър. Но наистина винаги самостоятелно. Категорично отказвал да играе в пиеси. Обикновено рецитирал, даже пеел с голямо вдъхновение, с необикновен за него блясък в очите. Сякаш се разкривал на сцената, а после щом слезел в партера, отново ставал такъв, какъвто си бил — саможив, мълчалив, непристъпен. И бил такъв не само с учителя си, но и с децата и така и не могло да се разбере къде била причината. Може да се предполага само, че неговият талант да общува с живата природа дотолкова надделял над всички останали движещи сили в душата му, че заобикалящите го деца, пък и изобщо всички хора просто му били безинтересни. Естествено в действителност всичко било много по-сложно — тази негова затвореност, това вглъбяване в собствения му свят били резултат от хиляди малки събития, които оставали извън ползрението на учителя. Учителят си спомни такава сцена: Лев вървял след проливен дъжд по алеите на парка, събирал изпълзелите червеи и ги хвърлял обратно в тревата. Това се сторило смешно на децата, а сред тях имало и такива, които умеели не само да се смеят, но и жестоко да се подиграват. Без да каже нито дума, учителят се присъединил към Лев и започнал да

събира дъждовните червеи заедно с него...

— Но се страхувам, че той не ми повярва. Едва ли успях да го убедя, че наистина ме интересува съдбата на червеите. А той имаше още едно забележимо качество — абсолютна честност. Не помня нито един случай да е излъгал. Даже в тази възраст, когато децата лъжат с желание и без всякакъв смисъл, като изпитват от измислиците си чисто и безкористно удоволствие. А той не лъжеше. И освен това презираше тези, които лъжат. Даже ако лъжеха безкористно, за да бъдат по-интересни. Подозирам, че в живота му е имало някакъв случай, когато той за първи път с ужас и отвращение е разбрал, че хората са способни да не казват истината. И този момент също съм пропуснал... Впрочем това-едва ли ви е нужно. Нали на вас ви е много по-интересно да научите как у него се появили наченките на бъдещия зоопсихолог...

И Сергей Павлович взе да разказва как у Лев Абалкин взели да се появяват наченките на зоопсихолог.

Щом си се хванал на хорото, ще играеш. Взех да слушам много внимателно и на съответните места вмъквах по някое: „Виж ти?“, а веднъж даже си позволих вулгарно да възкликна: „Дявол да го вземе, точно това ми трябваше!“ Понякога хич не обичам своята професия. После попитах:

— Приятелите му, значи, са били малко?

— Той изобщо нямаше приятели — каза Сергей Павлович. — Не съм го виждал, откакто завърши, но другите момчета от неговата група ми казваха, че с тях също не се среща. На тях им е неловко да разказват за това, но както разбрах, просто ги отбягва.

И неочаквано той избухна.

— Но защо ви интересува точно Лев? Възпитал съм сто седемдесет и двама човека. Защо от тях ви потрѣбва точно Лев? Разберете ме, аз не го смятам за свой ученик! Не мога да го смятам! Това е моята несполука! Единствената ми несполука! Още от първия ден и в продължение на десет години се опитвах да установя контакт с него, да прекарам макар и тъничка нишка между него и мен. Мислил съм за него десет пъти повече, отколкото за всеки друг от моите ученици. Давах мило и драго, но всичко, буквално всичко, което предприемах, се превръщаше в зло...

— Сергей Павлович! — казах. — Какво говорите? Абалкин е великолепен специалист, учен от висока класа, аз лично съм се срещал с него...

— И какво впечатление ви направи?

— Чудесно момче, ентузиаст... Това беше точно по време на първата експедиция при главанаците. Всички там го ценяха, самият Комов възлагаше на него такива надежди... И, забележете, тези надежди се оправдаха!

— Малините ми са прекрасни — каза той. — Най-ранните малини в областта. Опитайте ги, моля ви...

Аз се запънах и поех купата с малините.

— Главанаците... — продума той с огорчение. — Възможно е, възможно е. Но, вижте, аз самият знам, че той е талантлив. Само че нямам никакви заслуги за това...

Известно време мълчаливо ядохме малини с мляко. Чувствувах, че той всеки момент ще насочи разговора към мен. Явно нямаше намерение да говори повече за Лев Абалкин и елементарната вежливост изискваше сега да поговорим за мен.

— Много съм ви благодарен, Сергей Павлович — казах аз бързо. — Дадохте ми цял куп интересен материал. Жалко само, че не е имал приятели. Толкова се надяхах да намеря някой негов приятел.

— Ако искате, мога да ви кажа имената на неговите съученици... — Той замълча и ненадейно каза: — Вижте какво. Опитайте се да намерите Майя Глумова.

Изражението на лицето му ме поразя. Изобщо не можех да си представя какво точно си е спомнил сега, какви асоциации са възникнали у него във връзка с това име, но бих могъл да се закълна, че са най-неприятните. Той даже целият стана на петна.

— Приятелка от ученическите години ли му беше? — попитах аз, за да скрия неудобството си.

— Не — каза той. — Тоест тя естествено учеше в нашето училище. Майя Глумова. Струва ми се, после стана историк.

1 юни 78 година МАЛЪК ИНЦИДЕНТ С ЯДВИГА МИХАЙЛОВНА

В 19:23 се прибрах и се заех да търся историчката Майя Глумова. Не бяха минали и пет минути, когато информационната карта лежеше пред мен.

Майя Тойвовна Глумова беше три години по-млада от Лев Абалкин. След училището тя завършила курсовете за осигуряващ персонал при „Комкон-1“ и веднага взела участие в печално известната операция „Ноев ковчег“, а после постъпила в историческия факултет на Сорбоната. Отначало се специализирала по ранната епоха на Първата научно-техническа революция, след което се заела с историята на космическите изследвания. Тя имаше син — Тойво Глумов, на единадесет години, а за мъжа си нищо не съобщаваше. Сега — ама че чудо! — тя работеше като сътрудник при специалния фонд на Музея за извънземни култури, който се намираще през три пресечки оттук, на Звездния площад. И живееше съвсем наблизо — на Алеята на канадските ели.

Потърсих я незабавно. На екрана се появи сериозна светлоруса личност с вирнат олющен нос, обкръжен от безброй лунички. Без съмнение това беше Тойво, или Глумов-младши. Като ме гледаше с прозрачните си северни очи, той ми обясни, че мама не е вкъщи, че смятала да се прибере, но после се обадила и казала, че ще се върне утре и ще отиде направо на работа. Какво да й предаде? Казах, че няма нужда нищо да й предава и се сбогувах.

Така. Налага се да чакам до утре, а утре тя дълго ще си спомня кой беше този Лев Абалкин и после, като си спомни, с въздишка ще каже, че нищо не е чувала за него ето вече цели двацет и пет години.

Добре. В моя списък на главните връзки оставаше още един човек, на когото впрочем не се осмелявах да възлагам кой знае какви надежди. В края на краищата след четвъртвековна разлъка хората с удоволствие се срещат с родителите си, много често — със своите учители, нерядко — с другарите си от училището, но само в някакви особени, бих казал, в специални случаи паметта им ги връща при техния училищен лекар. Още повече, ако вземем под внимание, че този училищен лекар е на експедиция, в затънт край, на другата страна на планетата, а нулевата връзка според бюлетина вече втори ден е несигурна поради флукутация на неутринното поле.

Но просто нищо друго не ми оставаше. Сега в Манаос беше ден и ако въобще имаше смисъл да се обаждам, то би трябвало да се обадя сега.

Провървя ми. Оказа се, че Ядвига Михайловна Леканова тъкмо е в пункта за свръзка и мога да поговоря с нея веднага, на което изобщо не бях се надявал. Тя имаше пълно, загоряло до блясък лице с разкошна тъмна руменина, кокетни трапчинки на бузите, сияйни сини очи и буйни, съвсем посребрени коси. Ядвига Михайловна притежаваше някакъв трудноуловим, но много мил дефект в говора и дълбок кадифен глас, който навеждаше на съвсем неуместната закачлива мисъл, че доскоро тази дама е можела, ако пожелае, да завърти главата на когото си иска. И по всичко личеше, че го е правила.

Аз се извиних, представих се и изложих пред нея своята легенда. Тя притвори очи, като се мъчеше да си спомни, и повдигна черните си гъсти вежди.

— Лев Абалкин?... Льова Абалкин... Извинете, как се казвате?

— Максим Камерер.

— Извинете, Максим, не разбрах добре. Вие лично ли се интересувате или като представител на някаква организация?

— Ами как да ви кажа... Направих предложение в издателството, те проявиха интерес...

— Но вие самият просто журналист ли сте или все пак работите някъде? Нали няма такава професия — журналист...

Вежливо се ухилих, докато трескаво съобразявах какво да правя.

— Вижте, Ядвига Михайловна, доста трудно е да го формулирам... Основната ми професия е... ами, да речем, прогресор... макар че, когато започнах да работя, още не съществуваше такава професия. До неотдавна бях сътрудник на „Комкон“... пък и сега в известен смисъл съм свързан с тях...

— Преминихте на свободна практика? — каза Ядвига Михайловна.

Тя продължаваше, както преди, да се усмихва, но сега вече в усмивката ѝ липсваше нещо много важно. И в същото време твърде, твърде обикновено.

— Знаете ли, Максим — каза тя, — с удоволствие ще поговоря с вас за Лев Абалкин, но ако ми позволите — след известно време. Хайде аз да ви позвъня... след час — час и половина.

Тя все още се усмихваше и разбрах какво липсва сега в усмивката ѝ — най-обикновена доброжелателност.

— Но, разбира се — казах аз. — Както ви е удобно.

— Моля да ме извините.

— Не, вие трябва да ме извините.

Тя си записа номера на моя канал и се разделихме. Някак си странен излезе този разговор. Сякаш тя научи отнякъде, че лъжа. Опипах си ушите. Ушите ми горяха. Пр-р-роклета професия... „И започна най-увлекателният лов — ловът на човека...“ О, темпора, о, морес! Колко често все пак са грешали тези класици... Добре, ще почакаме. Пък сигурно ще се наложи да летя и за този Манаос. Поисках бюлетина. Нулевата връзка продължаваше да бъде неустойчива. Тогава поръчах стратолет, отворих папката и се захванах да чета отчета на Лев Абалкин за операцията „Мъртъв свят“.

Успях да прочета четири-пет страници, не повече. На вратата се почука и Екселенц прекрачи прага. Станах.

Рядко ни се случва да видим Екселенц иначе, освен зад бюрото му и винаги някак си забравяме каква костелива грамада е той. Безукорно белият му платнен костюм висеше като на закачалка и изобщо той донякъде напомняше на циркаджия на кокили, макар движенията му съвсем да не бяха резки.

— Седни — каза той, сгъна се на две и се отпусна в креслото пред мен.

Аз също побързах да седна.

— Докладвай — заповяда той.

Докладвах.

— Това ли е всичко? — попита той навъсено.

— Засега толкова.

— Лошо.

— Чак пък да е лошо, Екселенц...

— Лошо е! Наставникът умрял. А приятелите му от ученическите години? Гледам, че ти даже не си ги предвидил! А съучениците му от училището за прогресори?

— За съжаление, Екселенц, той очевидно не е имал приятели. Поне в интерната, а що се отнася до прогресорите...

— Избави ме от тези разсъждения. Провери всичко. И не се отклонявай. Какво общо има тука детският лекар например?

— Старая се да проверя всичко — казах аз, като започнах да се ядосвам.

— Нямах време да се мотаеш на стратолети. Занимавай се с архивите, а не с полети.

— Ще се захвана и с архивите. Смятам да се заема даже с този главанак. С Шчекн. Но аз съм ги набеязал в определен ред... И съвсем не смятам, че детският лекар е чисто и просто губене на време...

— Я млъкни — каза той. — Дай ми твоя списък.

Той взе списъка и дълго го изучава, като от време на време помръдваше костеливия си нос. Главата си режа, че беше се спрял на един-единствен ред и го гледаше, без да сваля очи от него. После

ми върна листа и каза:

— За Шчекн е добре. И легендата ти ми харесва. А всичко останало е лошо. Повярвал си, че не е имал приятели. Това не е вярно. Тристан му беше приятел, макар че за това няма да намериш нищо в папката. Търси. И тази... Глумова... това също е добре. Ако между тях там е имало любов, това е шанс. А Леканова остави. Тя не ти трябва.

— Но нали тя и без това ще се обади!

— Няма да се обади — каза той.

Погледнах го. Кръглите му зелени очи не мигаха и разбрах, че Леканова няма да се обади.

— Вижте, Екселенц — казах аз. — Не ви ли се струва, че бих работил три пъти по-успешно, ако знаех в какво по-точно се състои цялата работа, а?

Бях уверен, че той ще ме отреже: „Не ми се струва.“ Въпросът ми беше чисто риторичен. Просто исках да му покажа, че съм усетил атмосферата на тайнственост, която обкръжава Лев Абалкин, и тя ми пречи.

Но той каза друго.

— Не зная. Предполагам, че не. И без това засега нищо не мога да ти кажа. Пък и не искам.

— Това е тайна на личността ли? — попитах аз.

— Да — каза той. — Тайна на личността.

ИЗ ОТЧЕТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

... Към десет часа начинът на движение се установява окончателно. Вървим по средата на улицата: напред по оста на маршрута е Шчекн, а зад него и малко вляво съм аз. Наложил се да се откажем от приетия начин на движение — да се придържаме плътно до стените, защото тротоарите са затрупани с оронена мазилка, начупени тухли, парчета натрошени стъкла от прозорците, проядена от ръжда ламарина за покриви и вече два пъти остатъци от корнизи без каквато и да е видима причина се стоварваха едва ли не на главите ни.

Времето не се променя, небето, както преди, е забулено в облаци, на пориви духа влажен и топъл вятър, който влече по разбитата настилка всякакъв боклук и бразди вонящата вода в черните застояли локви. Пълчища от комари се събират на рояци, разпръскват се и пак се събират. Комари, връхлитащи на вълни. Цели смерчове от комари. И твърде много плъхове. Не е ясно с какво се хранят в тази каменна пустиня. Освен със змии. Змиите също са твърде много, особено близо до канализационните люкове, където се събират в заплетени мърдащи кълба. С какво се хранят змиите тук също не е ясно. Освен ако се хранят с плъхове.

Несъмнено градът е напуснат отдавна. Този човек, когото срещнахме в покрайнините, естествено беше луд и случайно беше свърнал насам.

Съобщение от групата на Рем Желтухин. Засега той изобщо никого не е срещал. Във възторг е от своето бунитце и се кълне, че съвсем скоро ще определи индекса на тукашната цивилизация с точност до втория знак. Опитвам се да си представя това гигантско бунитце без начало и без край, затрупало половината свят. Настроението ми се разваля и преставам да мисля за това.

Мимикриращият комбинезон работи незадоволително. Защитното оцветяване, съответстващо на фона, се появява със закъснение от пет минути, а понякога изобщо не се появява, а вместо него изникват петна от най-чистите спектрални цветове, чудно красиви и ярки. Вероятно в атмосферата тук има нещо, което обърква химическото регулиране на мимикриращото вещество. Експертите от комисията по маскировъчна техника загубиха всякаква надежда да настроят работата на комбинезона от разстояние. Те ми дават препоръки как да го регулирам на място. Изпълнявам указанията им, в резултат на което сега моят комбинезон е разрегулиран окончателно.

Съобщение от групата на Еспада. Както изглежда, в мъглата те са слезли на няколко километра

встрани от целта: не виждат нито обработваемите полета, нито селищата, забелязани от орбитата. Виждат океан и крайбрежие, покрито с ивица от черен налеп, широка цял километър — прилича на втвърден мазут. Пак ми се разваля настроението.

Експертите категорично протестират срещу решението на Еспада напълно да изключи маскировката. В ефира избухва малък, но шумен скандал. Шчекн свадливо забелязва:

— Прословутата човешка техника! Досмешава ме.

Той не облече никакъв комбинезон, нито пък си сложи тежкия шлем с преобразувателите, макар че ги бяха подготвили специално за него. Отказа се от всичко това и както обикновено, не даде обяснения за причините.

Шчекн бяга, поклащайки се, по полуизтритата осева линия на булеварда, като леко занася встрани задните си крака, така както правят понякога нашите кучета, едър, рунтав, с огромна кръгла глава, както винаги — извита вляво, така че дясното му око е насочено право напред, а с лявото сякаш ме гледа накриво. Той не ооръща никакво внимание на змиите, както и на комарите, а виж, плъховете го интересуват, но само от гастрономична гледна точка. Впрочем сега е сит.

Струва ми се, че той вече направи за себе си някои изводи по отношение на града, а може би и по отношение на цялата планета. Равнодушно избягна разглеждането на отлично запазилата се къща в седми квартал, съвсем неуместна със своята чистота и елегантност сред орфаните от времето слепи сгради, обрасли с дизи пълзящи растения. Само гнусливо подуши двуметровите колела на военния бронетранспортър, остро и свежо вонящ на бензин, полупогребан под развалините на една рухнала стена, и без всякакво любопитство наблюдаваше лудешкия танц на одевешния нещастник-абориген, който изскочи пред нас, като подрънкваше със звънчетата си и правеше гримаси, целият в развяващи се пъстроцветни дрипи или панделки. Към всички тези странни неща Шчекн се отнесе с безразличие и кой знае защо, не пожела да ги отдели от общия фон на катастрофата, макар че в началото, когато изминахме първите километри по пътя, той явно беше възбуден, търсеше нещо, непрестанно нарушавайки начина на движение, душеше нещо, като сумтеше и плюеше настрани, мърморейки неразбрано на своя език...

— А ето ти нещо ново — казвам аз.

Това е нещо като кабина на йонен душ — цилиндър, висок към два метра и с диаметър около метър, от полупрозрачен материал, напомнящ кехлибар. Овалната врата по цялата му височина е разтворена широко. Изглежда, че някога тази кабина е стояла вертикално, а после отстрани под нея са сложили взрив и сега тя е много наклонена, така че ръбът на дъното ѝ се е понадигнал заедно със срасналия се с него пласт от асфалт и глинеста пръст. В друго отношение тя не е пострадала, пък и в нея не е имало нищо, което да пострада — вътре тя е празна като празна чаша.

— Чаша — казва Вандерхузе. — Но с врата.

Правя донесението. Щом приема донесението, той пита:

— А въпроси имате ли?

— Два въпроса са естествени: защо са поставили тук това нещо и на кого е попречило то. Обръщам внимание, че няма никакви кабели и проводници. Шчекн, ти имаш ли въпроси?

Шчекн е повече от равнодушен — той се чеше, обърнал задника си към кабината.

— Моят народ не познава такива предмети — съобщава той високомерно. — На моя народ това не е интересно. — И той отново се захваща да се чеше съвсем предизвикателно.

— Това е всичко — казвам аз на Вандерхузе и Шчекн тутакси става и тръгва нататък.

Виж ти каква била работата — на неговия народ това не било интересно, мисля си аз, като крача подире му и малко вляво. Ще ми се да се усмихна, но в никакъв случай не трябва да се усмихвам. Шчекн не може да понася подобен род усмивки, неговата чувствителност към най-малките оттенъци на човешката мимика е смайваща. Странно откъде се е появила у главанаците тази чувствителност? Нали техните физиономии (или муцуни?) почти напълно са лишени от мимика — поне доколкото човек ги усеща. Мимиката на обикновеното дворно куче е доста по-богата. А пък той отлично разбира човешките усмивки. Изобщо главанаците разбират хората сто пъти по-добре, отколкото хората

разбират главанаците. И аз знам защо. Ние се стесняваме. Те са разумни и на нас ни е неудобно да ги изследваме. А виж, те не изпитват подобно неудобство. Когато живяхме у тях в Крепостта, докато те ни укриваха, хранеха, пояха и вардеха, колко пъти неочаквано откривал, че са направили с мен поредния експеримент! И Марта се оплакваше на Комов от същото, и Ролингсън, и само Комов никога не се оплакваше, защото мисля, че е твърде самолюбив, за да се оплаква. А Тарасконеца в края на краищата просто избяга. Замина на Пандора, занимава се със своите чудовищни тахорги и е щастлив... Защо Шчекн се интересува толкова много от Пандора? Той по всякакъв начин гледаше да забави излитането. Ще трябва после да проверя вярно ли е, че група главанацн са помолили да им дадат транспортно средство, за да се преселят на Пандора.

— Шчекн — казвам аз, — би ли ти се искало да живееш на Пандора?

— Не. На мен ми е необходимо да бъда с тебе.

На него му било необходимо. Бедата е там, че в техния езил винаги има една модалност. Няма никаква разлика между „необходимо е“, „трябва“, „искам“ и „мога“. И когато Шчекн говори на руски, той май използва тези понятия наслуки. Никога не може точно да се каже какво има предвид. Може би сега той искаше да каже, че ме обича, че не му е хубаво без мене, че му харесва да бъде само с мене. А може би, че да бъде с мен е негово задължение, че на него му е възложено да бъде с мене и че той има намерение честно да изпълни своя дълг, макар че от всичко на света най-много му се иска да се промъква през оранжевите джунгли, жадно да улавя всяко шумолене и да се наслаждава на всеки мирис, а па Пандора те са колкото щеш...

Огромна змия протече през улицата като пъстра метална лента, нави се на спирала пред Шчекн и заплашително надигна ромбоидната си глава. Шчекн даже не се спира — небрежно и бързо замахва с предната си лапа, ромбоидната глава отлита на тротоара, а той вече тича в тръс нататък, като оставя зад гърба си извиващото се на кълбо обезглавено тяло.

Чудни хора, те се страхуваха да ме пуснат само с него! А Шчекн е първокласен боец, много умен, с невероятен усет за опасностите и абсолютно безстрашен — не по човешки безстрашен... Но. Разбира се, не може да се мине и без някакво „но“. Ако се наложи, аз ще се бия за Шчекн като за землянин, като за самия себе си. А Шчекн? Не знам. Естествено на Саракш те се биха за мене, биха се и убиваха, и загиваха, прикривайки ме, но винаги ми се струваше, кой знае защо, че те се биеха не за мене, не за своя другар, а за някакъв отвлечен, макар и много скъп за тях принцип... Приятели сме с Шчекн вече пет години, ципите между пръстите му още не бяха опаднали, когато се запознахме с него, аз го учих да говори на руски и как да ползва Линията за доставки. Не се отделях от него, когато боледуваше от своите странни болести, от които нашите лекари така и нищо не можаха да разберат. Търпях лошите му обноски, примирявах се с безцеремонните му изказвания, прощавах му това, което не прощавам никому на този свят. А и досега не зная какъв съм аз за него...

Повикване от кораба. Вандерхузе съобщава, че Рем Желтухин е намерил на бунището оръжие. Сведението е нищо и никакво. Просто на Вандерхузе му се иска да не мълча. Добрият човек много се безпокои, когато мълча дълго. Говорим си за дреболии.

Всеки път, когато се наложи да вляза във връзка с кораба, Шчекн започва да се държи като куче — или яде, или се чеше, или души нещо. Той прекрасно знае, че не обичам това и прави демонстрации, сякаш ми отмъщава, дето нарушавам нашето усамотение.

Започва ситно да ръми. Сива мъгла се стеле на вълни над булеварда пред нас. Вървим през седемнадесети квартал (пряката е павирана), минаваме покрай ръждясал автомобилен фургон с отпуснати гуми, покрай добре запазена сграда, облицована с гранит и с фигурни решетки по прозорците на първия етаж, и вляво от нас започва парк, отделен от булеварда с ниска каменна ограда.

В момента, когато минаваме покрай изкривената арка на входа, от мокрите, буйно израснали храсти с шум и дрънкане на звънчета на оградата изскача пъстра и странна висока фигура.

Човекът е слаб като скелет, е жълто лице, хлътнали бузи и изцъклени очи. Мокри рижи кичури коса стърчат на всички страни, отпуснатите му ръце се друсат, сякаш са с повече сгави, а дългите му крака непрестанни мърдат и подскачат игриво на място, така че изпод огромните му стъпала хвърчат

настрани окапали листа и прогизнал циментен трошляк.

От врата до петите той е облечен в нещо като трико на разноцветни карета — червено, жълто, синьо и зелено — и непрестанно подрънкват звънчета, зашита безразборно по ръкавите и крачолите му, и възлестите му пръсти звучно и ситно щракат в заплетен ритъм. Палячо. Арлекин. Неговото кълчене сигурно би било смешно, ако не беше толкова страшно в този мъртъв град под ръмвящия сив дъжд на фона на подивелия парк, превърнал се в гора. Няма никакво съмнение, че е луд. Още един луд.

В първия миг ми се струва, че е същият от покрайнините. Но костюмът на онзи беше от пъстроцветни ленти и на главата си имаше шапка със звънчета, и беше много по-нисък, и не изглеждаше толкова изнемоощал. Просто и двамата бяха пъстро облечени, и двамата бяха побъркани, и изглежда напълно невероятно, че първите двама аборигени, които срещнахме на тази планета, се оказаха побъркани клоуни.

— Не е опасно — казва Шчекн.

— Длъжни сме да му помогнем — казвам аз.

— Както искаш. Той няма да ни позволи.

И сам знам, че няма да ни позволи, но какво да се прави, тръгвам внимателно към танцуващия палячо, като приготвям в ръкавицата спринцовката с транквилизатора.

— Опасност отзад — казва изведнъж Шчекн.

Рязко се обръщам. Но на другата страна на улицата няма нищо особено — двуетажна къща с остатъци от отровновиолетова боя, фалшиви колони, нито едно здраво стъкло, отворът на входа, висок етаж и половина, зее тъмен. Къща като къща, но Шчекн гледа именно към нея, застанал в поза на най-напрегнато внимание. Приклекнал е на свитите си пружиниращи лапи, свел с ниско главата си и е наострил малките си триъгълни уши. Ледени тръпки пробягват по гърба ми — откакто сме тръгнали по маршрута, Шчекн още нито веднъж не е заставал в тази рядка поза. Зад нас отчаяно подрънкват звънчета и изведнъж става тихо. Само дъждът ромоли.

— От кой прозорец? — питам аз.

— Не знам. — Шчекн плавно завърта главата си отдясно наляво. — Не е от прозорците. Искаш ли да видим? Но вече е по-малко... — Тежката глава бавно се надига. — Край. Както винаги.

— Какво?

— Както в началото е.

— Опасно ли е?

— От самото начало е опасно. Малко. А сега беше много. И пак е както в началото.

— Хора ли бяха? Или звяр?

— Много голяма злоба. Не е ясно.

Поглеждам към парка. Лудия палячо го няма и нищо не може да се различи в плътната мокра зеленина.

Вандерхузе страшно се тревожи. Диктувам донесението. Вандерхузе се страхува, че това е било засада и че палячото е трябвало да ми отвлече вниманието. Не може и не може да проумее, че в такъв случай засадата би успала, защото палячото наистина така ми привлече вниманието, че нищо не виждах и не чувах освен него. Вандерхузе предлага да ни изпрати подкрепление, но аз отказвам. Възложили са ни нищо и никаква работа и по всяка вероятност самите нас скоро ще ни изтеглят оттук и ще ни прехвърлят като подкрепление, да речем, на споменатия Еспада.

Съобщение от групата на Еспада; обстрелвали го. С трасиращи куршуми. Изглежда, било е предупреждаваща стрелба. Еспада продължава да напредва. Ние също. Вандерхузе е развълнуван до краен предел, гласът му е съвсем жален.

С капитана май че не ни провървя. Капитанът на Еспада е прогресор. Капитанът на Желтухин е прогресор. А на нас — Вандерхузе. Редно е да бъде така, разбира се: Еспада ще влезе в контакт, Рем е основният доставчик на информация, а ние с Шчекн просто сме пеши разузнавачи в пуст безопасен район. Но когато нещо се случи — а то винаги нещо се случва, — ще се наложи да разчитаме само на себе си. В края на краищата старият мил Вандерхузе е всичко на всичко междוזвезден пилот, опитен

космически вълк. В плътта и кръвта му се е просмукала инструкция 06/03: „При откриване на признаци на разумен живот на планетата незабавно стартирай, като по възможност унищожиш всички следи от пребиваването си...“ А тук какво става — предупредителна стрелба, съвсем очевидно нежелание да се влезе в контакт и никой не само че не се кани да стартира незабавни, а напротив — всеки продължава да напредва и изобщо да си търси белята...

Къщите стават все по-високи и все по-разкошни. Изгъркан, плесенясал разкош. На банкетата от лявата страна е спряла извънредно дълга колона от всякакви камиони. Очевидно тук движението е било отляво. Много от камионите са открити и в каросериите е натрупана покъщнина. Всичко това прилича на следи от масова евакуация, само не е ясно защо са се движили към центъра на града. Може би са отивали към пристанището?

Шчекн внезапно спира и изкарва триъгълните си уши от гъстата козина на темето. Съвсем близо сме до кръстовището, то е пусто и булевардът след него също е пуст, доколкото може да се види през сивата пелена.

— Воня — казва Шчекн. И като се забавя малко, добавя: — Зверове. — И след още малко допълва: — Много. Идват насам. Отляво.

Сега и аз усещам тази миризма, но това е само мирисът на прогизналата ръжда от камионите. И внезапно: тропот на хиляди крака и потракване на челюсти, скимтене, глух вой, ръмжение и сумтене. Хиляди крака. Хиляди гърла. Глутница. Озъртам се, търся подходящ вход, за да избегна срещата.

— Глупости — казва Шчекн. — Кучета.

В същия миг от пресечката вляво шурна. Кучета. Стотици кучета. Хиляди. Плътен сиво-жълто-черен поток, трополящ, скимтящ, остро вонящ на мокра кучешка козина. Челото на потока вече нахлу в пресечката отдясно, а потокът блика ли, блика, но ето че няколко кучета се отделят от глутницата и рязко свиват към нас — едри проскубани животни, измършавели, с кичури скапваща козина. Зли, щъкащи очи, жълти, олигавени зъби. С тънко, сякаш жално лаене те се приближават в лек тръс и не направо, а по някаква усукана дъга, като извиват прегърбените си туловища и прибират под себе си потрепващите опашки.

— В къщата — реве Вандерхузе. — Ама защо стоите? Влизайте в къщата!

Моля го да не вдига врява. Пъхам ръката си в джоба на комбинезона и стисвам ръкохватката на скорчера. Шчекн казва:

— Недей. Аз сам ще се оправя.

Поклащайки се, той бавно се насочва срещу кучетата. Не заема бойна поза. Той просто върви.

— Шчекн — казвам. — Хайде да не се захващаме.

— Хайде — отвърща Шчекн, без да се спира.

Не разбирам какво е намислил и като държа скорчера с дулото надолу в отпуснатата си ръка, вървя покрай колоната от камиони след него и малко встрани. Трябва да увеличи пространството за стрелба, в случай че мръсножълтият поток изведнъж завие към нас. Шчекн продължава да върви, а кучетата са спрели. Те отстъпват, извършат се настрани, като още повече се изгърбват и съвсем натикват опашките си под краката, и когато до най-близкото остават десетина крачки, те внезапно с паническо скимтене си плюят на петите и мигновено се сливат с глутницата.

А Шчекн все върви. Точно по осевата линия, без да бърза, поклащайки се, сякаш кръстовището пред него е съвсем пусто. Тогава стискам зъби, насочвам скорчера напред и преминавам по средата на улицата зад Шчекн. Мръсножълтият поток е вече съвсем наблизо.

И тогава внезапно над кръстовището се разнася отчаян вой. Глутницата се разкъсва, като почиства пътя пред нас. След няколко секунди в пресечката отдясно не е останало нито едно куче, а пресечката вляво е задръстена от движещата се маса от космати тела, запънати лапи и озъбени муцуни.

Пресичаме кръстовището, осеяно с кичури мръсна козина, ревящият ад остава зад гърба ни и тогава насила се спирам и поглеждам назад. Средата на кръстовището е пуста, както по-рано. Глутницата е завила. Тя се отдалечава от нас по булеварда, като се носи покрай колоната от камиони към покрайнините. Скимтенето и воят полека-лека стихват, още минута и всичко става както преди:

чува се само енергичният тропот на хиляди крака, потракване на челюсти, ръмжени и сумтене. Въздъхвам с облекчение и напъхвам скорчера обратно в кобура. Здравата се уплаших.

Вандерхузе ни скастрия. Получаваме мъмрене. И двамата. За наглостта и хлапашкото поведение. Инак Шчекн е безкрайно чувствителен към упреците, но сега, кой знае защо, не протестира. Само мъмори: „Кажи му, че не е имало никакъв риск.“ И добавя: „Почти...“ Диктувам донесението за инцидента. Не разбрах какво стана на кръстовището и естествено Вандерхузе разбира още по-малко. Той ме разпитва, но избягвам да му отговарям. Наблягам на това, че сега глутницата се движи по посока на кораба.

— Ако дойдат до вас, изплашете ги с огън — казвам накрая.

Подминаваме края на двацет и втори квартал и тогава забелязвам, че гадинките съвсем са изчезнали от улицата — няма нито един плъх, нито една змия и даже жабите никакви не се виждат. Изпокрили са се заради кучетата, нерешително си мисля аз, Зная, че не е така. Причината е Шчекн.

На четвъртата година от нашето познанство неочаквано стана ясно, че Шчекн владее добре английски език. Горедолу тогава открих, че той съчинява музика — е, не симфонична естествено, а песнички, простишки мелодии, много приятни и съвсем приемливи за слуха на землянина. А ето че сега излезе още нещо. Той ме поглежда накриво с жълтите си очи и пита:

— Как се досети за огъня?

Заставам нащрек. Оказва се, че съм се досетил за някакъв огън! Кога ли пък съм успял?

— Зависи за кой огън става дума? — казвам напосоки.

— Не разбираш за какво говоря ли? Или не искаш да отговориш?

Огън, огън, трескаво мисля аз. Усещам, че сега май ми се удава случай да узная нещо важно. Ако не бързам. Ако подавам точни реплики. Кога ли пък съм говорил за огън? Да! „Изплашете ги с огън.“

— Всяко дете знае, че животните се страхуват от огъня — казвам. — Затова и се досетих. Нима беше толкова трудно да се досетя?

— Според мен беше трудно — мъмори Шчекн. — Досега не се досещаше.

Той млъква и престава да ме гледа под око. Поприказвахме си, значи. Умна глава е все пак. Ясно му е, че или не съм разбрал, или не искам да приказвам, когато ни чуват... И в единия, и в другия случай е по-добре да спрем дотук... И така, аз се досетих за огъня. Всъщност за нищо не съм се досещал. Просто казах на Вандерхузе: „Изплашете ги с огън.“ И Шчекн реши, че се досещам за нещо. Огън, огън... Естествено Шчекн нямаше никакъв огън. Значи е имал. Само че аз не съм го видял, а кучетата са го видели. И таз хубава, само това липсваше. Гледай го ти Шчекн.

— А ти ги обгори, а? — питам аз предпазливо.

— Огънят обгаря — отвръща сухо Шчекн.

— И всеки главана ли може да прави това?

— Само земляните ни наричат главана. Южните изроди ни наричат вампири. В устието на Синята змия ни викат главозамайващите. А на Архипелага — „цзеку“... В руския език няма съответствие. Това значи подземен жител, който умее да покорява и да убива със силата на своя дух.

— Ясно — казвам аз.

Само пет години ми бяха потребни, за да науча, че моят най-близък приятел, от когото никога нищо не съм скривал, притежава способността да покорява и убива със силата на своя дух. Да се надяваме, че само кучета, а изобщо — кой го знае... Всичко на всичко пет години приятелство. Дявол да го вземе, защо се засягам толкова в края на краищата?

Шчекн мигновено улавя горчивината в гласа ми, но я тълкува по свой начин:

— Не бъди алчен — казва той. — Затова пък вие имате много неща, които ние нямаме и никога няма да имаме. Машините ви, науката ви...

Излизаме на площад и веднага спираме, защото виждаме оръдието. То стои вляво, зад ъгъла, ниско и сякаш притиснато към паважа — дълго дуло с тежка ръкохватка на гърления спирач, нисък и широк щит, боядисан в маскировъчни цветове и фигури, широк тръбен лафет, дебели колела с гуми...

От тази позиция е бил даден не един изстрел, но отдавна, много отдавна. Гилзите на изстреляните снаряди се търкалят наоколо, целите проядени от зелен и червен окис, тегличите на лафета са разпорили асфалта до пръстта и сега са потънали в гъста трева, и дори малко дръвче е успяло да избуи от лявата страна на лафета. Ръждясалият затвор е отворен, мерника изобщо го няма, а отзад на позицията изгнилите полуразпаднали се сандъци за снаряди са празни. Тук са стреляли до последния изстрел.

Поглеждам над щита и виждам накъде са стреляли. По-точно в началото съзирам грамадните, обрасли с бръшлян пробойни в стената на отсрещната къща и чак след това вниманието ми е привлечено от някакъв архитектурен абсурд. В подножието на къщата с пробойните съвсем не на място се мъдри малък едноетажен пастелножълт павилион с плосък покрив и сега ми става ясно, че са стреляли именно в него, с право мерене, почти в упор, от петдесет метра, а зеещите дупки в стената на къщата над него са от снарядите, неулучили целта, макар от такова разстояние да изглежда, че просто е невъзможно да не улучиш. Впрочем несполучливите изстрели не са чак толкова много и човек може само да се чуди на здравината на тази невзрачна жълта постройка, улучена от толкова снаряди, която въпреки това не се е превърнала в купчина боклук.

Разположението на павилиона е безсмислено и отначало ми се струва, че страхотните удари на снарядите са го отместили, отхвърлили са го назад, изтикали са го на тротоара и почти са го напъхали в стената на къщата. Но, разбира се, не е така. Естествено павилионът си стои именно там, където още от самото начало са го поставили някакви архитекти-чудаци: той е преградил напълно тротоара и е заел част от уличното платно, като без съмнение сигурно е пречил на движението.

Всичко, което се е случило тук, е станало доста отдавна, преди много години и отдавна вече е изчезнал мирисът на пожарите и стрелбите, но по странен начин се е съхранила и ме потиска атмосферата на люта ненавист, на ярост и бяс, които са подтиквали на времето неизвестните артилеристи.

Заемам се да диктувам поредното донесение, а Шчекн, който се е настанил встрани и недоволно е провесил челюст, демонстративно мърмори на висок глас, като ме гледа накриво с жълтите си очи:

„Хората... Не може да има никакво съмнение... Разбира се, хората... Желязо и огън, развалини, винаги едно и също...“ Очевидно и той усеща тази атмосфера, при това сигурно още по-силно от мен. Нали си спомня родния край — горите, натъпкани със смъртоносна техника, изпепелени пространства, където мъртво стърчат овъглените радиоактивни стъбла на дърветата и самата земя е пропита с ненавист, страх и гибел...

Няма какво повече да правим на този площад. Освен да градим хипотези и във въображението ни да изникват една от друга по-ужасни картини. Вървим нататък и си мисля, че в епохата на глобалните катастрофи цивилизациите изплискват на повърхността на битието цялата мръсотия, всичката утайка, натрупала се през вековете в гените на обществото. Формите на тази пяна са необикновено разнообразни и по тях може да се съди за неблагополучията на дадена цивилизация в момента на катаклизма, но много малко може да се каже за природата на този катаклизъм, защото най-различните катаклизми — било то глобалната пандемия или световната война, пък дори и геологичната катастрофа — изплискват на повърхността една и съща пяна: ненавист, животински егоизъм жестокост, която изглежда оправдана, но в действителност с нищо не може да бъде оправдана...

Съобщение от Еспада. Той е влязъл в контакт. Комов нарежда всички групи да подготвят транслаторите си за приемане на лингвистична информация. Пресягам се и с напипване включвам портативния преводач на гърба си...

2 юни 78 година

МАЙЯ ГЛУМОВА, ПРИЯТЕЛКАТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

Реших да не предупреждавам Майя Тойвовна за своето посещение, а направо в девет часа сутринта се запътих към Звездния площад.

На разсъмване малко преваля и огромният куб на музея от неоялан мрамор влажно проблясваше на слънцето. Още отдалеч видях малка пъстра тълпа пред главния вход, а щом се приближих съвсем, чух недоволни и разочаровани възгласи. Оказа се, че от вчера музеят е затворен за посетители във връзка с подготовката на някаква нова експозиция. Тълпата се състоеше най-вече от туристи, но в нея особено негодуваха научните работници, избрали точно тази сутрин, за да поработят с експонатите. На тях не им вършели работа новите експозиции. Трябвало по-отрано да ги предупредят за подобни административни клопки. А сега можело да се смята, че денят им е пропаднал... Суматохата се увеличаваше от кибернетичните чистачи, на които очевидно бяха забравили да сменят програмата и сега те безсмислено се лутаха в тълпата, като се мотаеха в краката на всички, ритани от раздразнените посетители, и непрестанно предизвикваха взривове от злорад смях със своите безсмислени опити да минат през заключената врата.

Щом ми стана ясна обстановката, не се задържах повече там. Не веднъж ми се е случвало да посещавам този музей и знаех къде се намира служебният вход. Заобиколих сградата и по сенчестата алея стигнах до широка ниска врата, едва забележима зад плътната стена от някакви пълзящи растения. Тази пластмасова врата, имитация на байцван дъб, също беше заключена. На прага се въртеше още един киберчистач. Видът му беше безнадеждно тъжен: през нощта горкият здравата се беше разредил, а сега тук, на сянка, шансовете му отново да натрупа енергия бяха малко.

Отместих го с крак и сърдито почуках. Отзова се гробовен глас:

— Музеят за извънземни култури временно е затворен, понеже в централните помещения се подрежда нова експозиция. Моля да ни извините, но ще трябва да дойдете след една седмица.

— Массаракш! — произнесох аз на глас, като се озърнах с известно безпокойство.

Наоколо естествено нямаше никой и само киберчистачът загрижено скърцаше под краката ми. Очевидно го бяха заинтересували моите обувки.

Отново го избутах и пак зачуках с юмрук по вратата.

— Музеят за извънземни култури... — проточи се гробовният глас и изведнъж млъкна. Вратата се разтвори.

— А така — казах аз и влязох. Киберчистачът остана отвън.

— Е? — казах му аз. — Влизай.

Но той се отдръпна, сякаш не се решаваше, и в същия миг вратата отново се хлопна.

В коридорите имаше слаба, но доста характерна миризма. Отдавна съм забелязал, че всеки музей притежава свой мирис. Особено силно мирише в зоологическите музеи, но и тук също здравата миришеше. На извънземни култури вероятно.

Надникнах в първото попаднало ми помещение и намерих там две съвсем млади момичета, които с молекулярни поялници в ръка се бяха надвесили над някакво съоръжение, наподобяващо най-вече гигантско кълбо бодлива тел. Попитах ги къде мога да намеря Майя Тойвовна, получих подробни напътствия и се захванах да бродя по коридорите и залите на специалния сектор „Предмети на материалната култура с неизяснено предназначение“. Тук не срещнах никого. Широките научни маси очевидно бяха в централните помещения, където се занимаваха с новата експозиция, а тук нямаше никого и нищо освен предмети с неизяснено предназначение. Но затова пък по пътя се нагледах на тези предмети до насита и между другото останах с убеждението, че тяхното предназначение както е било досега, така и ще си остане неясно во веки веков, амин.

Намерих Майя Тойвовна в нейния кабинет-работилница. Щом влязох, тя повдигна глава към мен — красива, нещо повече, много мила жена: прекрасни кестеняви коси, големи сиви очи, леко чип нос, силни голи ръце с дълги пръсти, синя, на черно-бели райета, свободно падаща блуза без ръкави. Очарователна жена. На дясната си вежда имаше малка черна бенка.

Тя ме гледаше разсеяно и дори не мене, а сякаш през мене, гледаше и мълчеше. На масата пред нея нямаше нищо, само двете ѝ ръце лежеха на масата, като че ли ги беше сложила пред себе си и беше

забравила за тях.

— Моля да ме извините — казах аз. — Наричам се Максим Камерер.

— Да. Слушам ви.

Гласът ѝ също беше разсеян и тя не каза истината: не ме слушаше. Тя не ме слушаше и не виждаше. И изобщо днес явно не и беше до мене. Всеки възпитан човек на мое място би се извинил и незабелязано би си отишъл. Но аз не мога да си позволя да бъда възпитан човек. Аз съм сътрудник на „Комкон-2“, който е на работа. Затова не взех да се извинявам, нито пък се наках да тръгвам, а просто седнах в първото попаднало ми кресло и като направих добродушно приветлива физиономия, попитах:

— Какво става с вашия музей днес? Никого не пускат...

Тя май че малко се учуди.

— Не пускат ли? Нима?

— Ами нали ви казвам! Едва-едва ме пуснаха през служебния вход.

— А, да... Извинете, вие кой сте? При мене ли имате работа?

Повторих, че съм Максим Камерер и взех да излагам своята легенда.

И тогава се случи чудо. Едва-що произнесох името на Лев Абалкин, и тя сякаш се събуди. Разсеяността изчезна от лицето ѝ, тя цялата пламна и буквално впи в мене сивите си очи. Но не каза нито дума и ме изслуша докрая. Само бавно повдигна от масата безволево лежащите ръце, преплете дългите пръсти и подпря на тях брадичката си.

— Вие лично познавахте ли го?

Разказах за експедицията в устието на Синята змия.

— И ще напишете за всичко това?

— Разбира се — казах аз. — Но това е малко.

— Малко за какво? — попита тя.

На лицето ѝ се появи странно изражение — сякаш тя едвам сдържаше смеха си. Даже очите ѝ заблестяха.

— Разбирате ли — започнах аз отново. — Ще ми се да покажа израстването на Абалкин като най-добрия специалист в своята област. На границата между зоопсихологията и социалната психология той направи нещо като...

— Но нали той не стана специалист в своята област — каза тя. — Та те направиха от него прогресор. Та те го... Те...

Не, не смеха си сдържаше тя, а сълзите. И сега престана да се сдържа. Захлупи лицето си в дланите и избухна в плач. Боже мой! И без това женските сълзи са ужасно нещо, а сега на всичко отгоре и нищо не разбирах. Тя ридаше силно, до самозабрава, като дете, потръпвайки с цялото си тяло, а аз седях като същински глупак и не знаех какво да правя. В такива случаи хората винаги подават чаша вода, но в кабинета-работилница нямаше нито чаша, нито вода, нито пък никакви заместители; тук имаше само рафтове, отрупани с предмети с неизвестно предназначение.

А тя продължаваше да плаче, сълзите течаха на струйки между пръстите ѝ и капеха на масата, тя дишаше на пресекулки, хълцаше и говореше, сякаш мислеше на глас — сама се прекъсваше безцелно и хаотично.

... Той я пердашил — охо, и още как. Трябвало само малко да си вирне носа и той ѝ свивал сармите. Пет пари не давал, че тя е момиче и че е с три години по-малка от него — тя му принадлежала и край. Тя била негова вещ. Веднага станала такава, кажи-речи, в същия ден, когато я видял. Тогава тя била на пет години, а той — на осем. Той тичал в кръг и крещял своето собствено стихче-игра^[1]: „Стояха зверчета около плета, в тях стреляха и те умираха.“ Десет пъти, два-сет пъти подред. На нея ѝ станало смешно и тогава той я плеснал за пръв път...

... Да бъде негова вещ било прекрасно, защото той я обичал. Никога никого след това не е обичал. Само нея. Всички останали му били безразлични. Те нищо не разбирали и не могли да разберат. А той излизал на сцената, пеел песни и рецитирал — за нея. Така ѝ казвал: „Това беше за тебе.

Хареса ли ти?“ И се състезавал на висок скок — за нея. И се гмуркал на трийсет и два метра — за нея. И нощем пишел стихове — пак за нея. Много я ценял, своята собствена вещ, и през цялото време се стремял да бъде достоен за такава ценна вещ. И никой нищо не знаел за това. Той винаги можел да прави така, че никой нищо да не знае за това. До последната година, когато за това научил неговият учител...

... Той имал още много собствени вещи. Цялата гора около интерната била негова много голяма собствена вещ. Всяка птица в тази гора, всяка катеричка, всяка жаба във всяка вада. Той омагьосвал змиите, той започвал и прекратявал войните между мравуняците, той умеел да лекува елените и всички те били негова собственост освен стария лос на име Рекс, който признавал за равен на себе си, но после се скарал с него и го изгонил от гората...

... Глупачка, глупачка! В началото всичко било толкова хубаво, а после тя пораснала и намислила да се освободи. Направо му заявила, че не желае повече да бъде негова вещ. Той я напердашил, но тя била твърдоглава, държала на своето, проклетата глупачка. Тогава той отново я напердашил, жестоко и безпощадно, както биел своите вълци, които се опитвали вече да не му се подчиняват. Но тя не била вълк, тя била по-твърдоглава от всичките му вълци, взети заедно. И тогава той извадил от пояса си ножа, който сам си бил направил от кост, намерена в гората, и с яростна усмивка бавно и страшно си разпорил ръката от китката до лакътя. Стоял пред нея яростно усмихнат, кръвта шуртяла от ръката му като от чешма и попитал: „Ами сега?“ И още не успял да падне, когато тя разбрала, че е прав. Винаги бил прав, от самото начало. Но тя, глупачката му с глупачка, така и не поискала да го признае...

... А в началото на последната му година в интерната, когато тя се върнала след ваканцията, вече нищо нямало. Нещо станало. Навярно вече му били стегнали юздите. Или просто научили за всичко и естествено идиотите се ужасили. Проклетите разумни кретени. Той погледнал през нея и отвърнал глава. И вече не я гледал. Тя престанала да съществува за него като всички останали. Той изгубил своята вещ и се примирил със загубата. А когато отново си спомнил за нея, всичко вече било друго. Животът вече завинаги престанал да бъде тайнствената гора, в която той бил господар, а тя — най-ценното, което имал. Те вече започнали да го превръщат, той вече почти бил прогресор, вече бил на половината път към другия свят, където хората се предават и мъчат един друг. И личало, че твърдо следва този път, че се е оказал добър ученик, старателен и способен. Той й пишел, тя не отговаряла. Той я викал, тя не се обаждала. А трябвало не да й пише и не да я вика, а само да пристигне и да я напердаши, както едно време, и тогава може би всичко би станало както едно време. Но той повече не бил господар. Станал бил само мъж, каквито наоколо имало много, и престанал да й пише...

... Последното му писмо, както винаги написано на ръка — той признавал само писането на ръка, никакви кристали, никакви магнитни записи, само на ръка, — та последното му писмо пристигнало тъкмо оттам, от Синята змия. „Стояха зверчета около плета — пишел той, — в тях стреляха и те умираха.“ И в това негово последно писмо нямало нищо друго...

Тя трескаво си изливаше болката, като хлипаше и се секнеше в смачкани лабораторни салфетки, и внезапно разбрах, а след миг и тя сама каза, че вчера се е видяла с него. Тъкмо по времето, когато съм й звънил и съм беседвал с луничавия Тойво и когато успях да се свържа с Ядвига, докато съм разговарял с Екселенц и съм се излежавал в къщи, докато съм проучвал отчета за операцията „Мъртъв свят“ — през цялото това време тя е била с него, гледала го е, слушала го е и нещо там се е случило между тях, заради което тя сега търси утеха от един непознат.

Тя замълча, сякаш се опомни, и аз също се опомних, само че няколко секунди по-рано. Нали бях на работа. Трябваше да си гледам работата. Дългът. Чувството за дълг. Всеки е длъжен да изпълни дълга си. Какви изтъркани и груби думи. След всичко това, което чух. Да плюя на дълга и да направя всичко възможно, за да измъкна тази нещастна жена от тресавището на нейното странно отчаяние. Може би точно в това се състоеше моят истински дълг?

Но знаех, че не е така. Не е така по много причини. Например защото не умея да измъквам хора от тресавището на отчаянието. Просто не знам как се прави това. Не зная даже откъде да започна. И затова сега най-много ми се искаше да стана, да се извиня и да си отида. Но и това естествено нямаше да направя, защото трябваше непременно да науча къде са бе срещнали и къде е той сега...

Неочаквано тя отново попита:

— Кой сте вие?

Тя зададе този въпрос с треперящ и сух глас и очите ѝ вече бяха сухи и блестящи — съвсем болни очи.

Преди да дойда, тя е седяла тук сама, макар наоколо да е било пълно, препълнено с нейни колеги и навярно дори с приятели, но въпреки всичко тя е била сама, даже някои са се приближавали до нея и са се опитвали да я заговорят, но тя все едно си е оставала сама, защото тук никой не е знаел и не е можел нищо да знае за човека, изпълнил душата ѝ с това страшно отчаяние, с това изгарящо, погубващо силите разочарование и с всичко останало, което се било натрупало в нея през тази нощ, стремяло се да излезе и не намирало изход, и ето появявам се аз и изричам името на Лев Абалкин — сякаш рязвам със скалпел непоносимия цирей. И тогава тя избухва, и известно време изпитва огромно облекчение, съумява най-сетне да се навика, да се наплаче, да се освободи от болката, разумът ѝ се освобождава и тогава преставам да бъда лечител, ставам такъв, какъвто съм в действителност — напълно чужд, непознат и случаен човек. И в този момент тя схваща ясно, че не мога да бъда съвсем случаен човек, защото чак такива случайности няма. Не може да се разделиш с любимия си преди двайсет години, двайсет години нищо да не знаеш за него, двайсет години да не чуваш името му, а после, след двайсет години, отново да го срещнеш, да прекараш с него страшна и горчива нощ, по-страшна и по-горчива от всяка раздяла, и на сутринта за първи път след двайсет години да чуеш неговото име от съвсем случаен, чужд и външен човек...

— Кой сте вие? — попита тя с треперящ и сух глас.

— Казвам се Максим Камерер — отговорих аз за трети път, като с всички сили си давах вид на напълно объркан. — Донякъде съм журналист... Но, за бога... Очевидно съм дошъл не навреме... Разбирате ли, събирам материал за книга, нещо като портрет на Лев Абалкин...

— Какво прави той тук?

Тя не ми вярваше. Може би усещаше, че търся не материал за Лев Абалкин, и самия Лев. Трябваше да се приспособявам. И то по-бързо. И аз, разбира се, се приспособих.

— В какъв смисъл? — попита озадачено и дори с известна тревога журналистът Камерер.

— Някаква задача ли изпълнява тук?

Журналистът Камерер се слиса.

— 3-задача ли? Н-нещо май не ви разбирам... — Журналистът е жалък. Няма никакво съмнение, че не е подготвен за такова посрещане. Без да иска, е попаднал в глупаво положение и даже представя си няма как да се измъкне сега от него. От всичко на света на журналиста Камерер най-много му се иска да избяга. — Майя Тойвовна, та аз... За бога, само да не си помислите... Смятайте, че все едно нищо не съм чул... Аз вече всичко забравих!... Изобщо не съм бил тука!... Но ако мога с нещо да ви помогна...

Журналистът Камерер бърбеше несвързано и беше почервенял от смущение. Той вече не седеше. Почти беше надвиснал над масата в услужлива и крайно неудобна поза, като все се мъчеше ободряващо да хване Майя Тойвовна за лакътя. Вероятно беше доста неприятен наглед, но вече несъмнено съвсем безвреден и глуповат.

— Такъв е стилът ми на работа, разбирате ли... — мънкаше той, като правеше жалък опит някак си да се оправдае. — Вероятно той може да се оспорва, не зная, но по-рано винаги ми е носел успех...

Аз започвам от периферията: сътрудниците, приятелите... учителя, разбира се... наставниците... А вече след това — така да се каже, напълно въоръжен — шурмувам главния обект на изследването... Направих справка в „Комкон“ и ми казаха, че Абалкин трябва всеки момент да се върне на Земята... С учителя вече говорих... С лекаря... След това реших — с вас... но не навреме... Извинете, още веднъж извинете. Не съм спял, виждам, че се получи някакво крайно неприятно съвпадение...

И все пак той успя да я успокои, този недосялем и глуповат журналист Камерер. Тя се облегна в креслото и прикри лицето си с длан. Подозренията изчезнаха, пробуди се срамът и я налегна умората.

— Да — каза тя. — Това е съвпадение...

Сега журналистът Камерер трябваше да се обърне и да се отдалечи на пръсти. Но не беше такъв човек този журналист. Не можеше той просто ей-така да остави сама една измъчена и разстроена жена, която несъмнено се нуждае от помощ и подкрепа.

— Разбира се, съвпадение и нищо повече... — мънкаше той. — И ще го забравим — все едно че нищо не е било... После, някой път, когато ви е удобно... когато пожелаете... естествено ще ви бъда безкрайно благодарен... То се знае, не ми се случва за първи път отначало да беседвам с главния обект, а след това... Майя Тойвовна, може би искате да извикам някого, а? Аз ей-сега...

Тя мълчеше.

— Ами да, няма нужда, точно така... Че защо? Та аз ще поседя с вас... за всеки случай...

Тя най-после свали ръка от лицето си и каза вяло:

— Не е необходимо да стоите с мен. По-добре вървете при вашия главен обект...

— Не-не-не! — запротестира журналистът Камерер. — Ще успея... Обектът си е обект, така да се каже, а аз не бих искал да ви оставям сама... Време имам колкото щете... — Той погледна с известна тревога часовника си. — А обектът вече няма къде да се дене! Сега ще го хвана... Пък и вероятно по това време той не си е вкъщи. Знам ги аз тези прогресори в отпуск... Сигурно скита из града и се отдава на сантиментални спомени...

— Той не е в града — каза Майя Тойвовна, като все още се съдържаше. — Ще трябва да летите два часа, докато стигнете до него...

— Да летя два часа ли? — Журналистът Камерер беше неприятно изненадан. — Извинете, но аз определено останах с впечатление...

— Той е във Валдай! В курорта „Трепетлика“! На езерото Веле! И имайте предвид, че нулевият транспорт не работи!

— М-м-м! — доста силно измънка журналистът Камерер. Двучасовото въздушно пътешествие явно не влизаше в неговите планове за днешния ден. Човек би могъл дори да го заподозре, че изобщо е противник на пътешествията по въздуха.

— Два часа... — замърмори той. — Виж ти какво излезе... А аз някак съвсем другояче си го представях... Моля да ме извините, Майя Тойвовна, но може би има някакъв начин да се свържа с него оттука?

— Сигурно може — каза Майя Тойвовна с вече съвсем угасващ глас. — Но не му зная номера... Слушайте, Камерер, я по-добре ме оставете сама. Така и така сега с нищо не мога да ви бъда полезна.

И чак сега журналистът Камерер осъзна докрай цялата неловкост на своето положение. Той скочи и се втурна към вратата. Усети се, върна се до масата, промърмори неясно някакви извинения и отново се втурна към вратата, събаряйки по пътя креслото. Вдигна го, като продължаваше да мънка извинения, и го постави на мястото му с такова голямо внимание, сякаш беше от кристално стъкло или порцелан. Заотстъпва, като се кланяше, натисна със задник вратата и се измъкна в коридора.

Притворих внимателно вратата и известно време постоях, като разтривах с обратната страна на дланта си изтръпналите мускули на лицето. Повдигаше ми се от срам и отвращение към самия себе си.

2 юни 78 година „ТРЕПЕТЛИКА“. ДОКТОР ГОАНЕК

От източния бряг „Трепетлика“ изглеждаше като ято бели и червени покриви, накацали в зелено-червените храсталаци от офика. Там имаше още тясна плажна ивица и дървен на вид пристан, където бяха се сгушили рояк пъстроцветни лодки. По целия озарен от слънцето склон не се виждаше жива душа и само на пристана важно седеше, провесил босите си крака, някакъв човек в бели дрехи — изглежда, ловеше риба, защото беше твърде неподвижен.

Хвърлих дрехите си на седалката и без много шум влязох във водата. Хубава беше, водата на езерото Ееле, чиста и сладка, същинско удоволствие беше човек да плува в нея.

Когато се покатерих на пристана и заподскачах на един крак по нагорещените от слънцето дъски, за да извадя водата от ухото си, онзи в белите дрехи най-последно вдигна очи от плувката на въдицата и като ме огледа през рамо, с интерес се осведоми:

— Така ли се довялякохте от Москва, само по бански?

И този беше дядка към стоте, сух и мършав като бамбуковата си пръчка, само лицето му не беше жълто, а по-скоро шоколадовокафяво или, дори бих казал, почти черно. Може би поради контраста с неговите чисто бели дрехи. Впрочем очите му бяха млади — малки, сини и весели. Ослепително бяла шапка с гигантска козирка покриваше неговата несъмнено олисяла глава и му придаваше вид на жокей в оставка или на марктовеновски ученик, офейкал от неделното училище.

— Казват, че тука имало невъобразимо много риба — рекох аз като клекнах до него.

— Лъжат — рече той отсечено и тежко.

— Казват, че тук човек можел добре да прекара отпуската си — рекох аз.

— Зависи — рече той.

— Тукашният курорт бил модерен, разправят — казах аз.

— Беше — каза той.

Изчерпах се и помълчахме.

— Този курорт беше модерен, млади момко — каза той назидателно, — преди три сезона. Или, както казва моят правнук Брячеслав, „по-по-предишната ваканция“. А сега знаете ли, млади момко, не можем да си представим нашия отдих без ледена вода, без дребни гадинки, без сурова храна и непроходими джунгли... Помните ли: „Дивите скали — те ще ми дадат убежище“... Таймир и Бафинова земя, значи... Космонавт ли сте? — неочаквано попита той. — Прогресор? Етнолог?

— Бях — казах аз не без злорадство.

— А аз съм лекар — рече той, без да му мигне окото. — Предполагам, че не съм ви нужен. През последните три сезона тук рядко бях нужен на някого. Впрочем практиката показва, че пациентите са склонни да се движат на тъпи. Вчера например дотрябвах. Човек се пита защо пък и днес да не дотрябва на някого? Сигурен ли сте, че не съм ви нужен?

— Само като приятен събеседник — искрено казах аз.

— Е, какво пък, и на туй благодарим — отвърна той с готовност. — Тогава тръгвайте да пием чай.

И ние отидохме да пием чай.

Доктор Гоанек живееше в голяма дървена къща, направена в традиционния руски стил от хоризонтални греди, край медицинския пункт. Къщата беше снабдена с всичко необходимо — веранда с изящни струговани перила, прозорци, украсени с дърворезба, петел на покрива, ултразвукова зидана печка с автоматично регулиране, две места за спане върху нея и баня, а също маза на два етажа, свързана между другото с Линията за доставки. Отзад, в гъсталака от висока коприва, беше и кабината за нулевия транспорт, изкусно маскирана като дървен клозет.

„Чаят“ на доктора се състоеше от ледена чорба от цвекло, просена каша с тиква и газирани квас

със стафиди. Истински чай, чай като напитка нямаше: доктор Гоанек беше дълбоко убеден, че пиенето на силен чай подпомага образуването на камъни в бъбреците, а слабият чай е кулинарна безсмислица.

Доктор Гоанек отдавна живееше в „Трепетлика“ — беше поел тукашната практика преди дванадесет сезона. Виждал бе „Трепетлика“ като обикновен курорт, един от хилядите, и в периода на изключително фантастичния разцвет, по времето, когато в курортологията надделя идеята, че само умереният пояс може да направи почиващите щастливи. Не беше го напуснал и сега, в периода на очевидно безнадеждния упадък.

През този сезон, започнал както винаги през април, в „Трепетлика“ бяха пристигнали всичко на всичко трима летовници.

В средата на май тук почивала една съпружеска двойка — двама абсолютно здрави асенизатори. Те дошли направо от Северния Атлантук, където разровили огромна купчина радиоактивни отпадъци. Тази двойка — негър банту и малайка — сбъркала полукълбото и се появила тука с намерение да кара... ски. Като поскитали няколко дена из околните гори, една прекрасна вечер те изчезнали в неизвестна посока и чак след седмица изпратили телеграма от Фолкландските острови със съответните извинения.

И ето че вчера рано сутринта изневиделица в „Трепетлика“ се появил някакъв странен момък. Защо странен ли? Първо, не било ясно как е попаднал тук. Няма нито сухопътнo, нито въздушно превозно средство — доктор Гоанек можел да гарантира за това със своята безсъница и с острия си слух. Не пристигнал тука и пеша — хич не приличал на човек, който пътешествува пешком: доктор Гоанек безпогрешно определял кои са пеши туристи — по миризмата. Оставал нулевият транспорт. Но, както е известно, в последните няколко дни нулевата връзка е объркана поради флукутация на неутронното поле, следователно човек може да попадне с нулевия транспорт в „Трепетлика“ само съвсем случайно. Обаче въпросът е, ако този момък е попаднал тук съвсем случайно, защо веднага се нахвърлил върху доктор Гоанек, сякаш цял живот е имал нужда именно от доктор Гоанек?

На пътешествувачия по бански турист Камерер това се стори малко тъмна работа и доктор Гоанек побърза да даде съответните пояснения. На странния момък не му трябвал лично доктор Гоанек. На него му трябвал който и да е лекар, но затова пък колкото по-скоро, толкова по-добре. Работата била там, че момъкът се оплаквал от нервно изтощение и той наистина бил изтощен, при това толкова силно, че за опитен лекар като доктор Гоанек било лесно да го установи с просто око. Доктор Гоанек сметнал, че веднага трябва да му бъде направено всестранно и старателно изследване, при което за щастие не била открита никаква патология. Забележително било, че тази благоприятна диагноза подействувала на момъка просто целебно. Той буквално разцъфнал пред очите му и след два-три часа, сякаш нищо не е било, вече приемал гости.

Не-не. гостите пристигнали по най-обикновения начин — със стандартен глайдер... всъщност не гостите, а гостенката. И, много правилно: за младия човек няма и не може да има по-целебна психотерапия от очарователна млада жена. В богатата си практика доктор Гоанек доста често се бил срещал с аналогични случаи. Ето например... Доктор Гоанек даде първия пример. Или да кажем... Доктор Гоанек даде втория пример. Съответно и за младите жени най-добрата психотерапия е... И доктор Гоанек даде третия, четвъртия и петия пример.

За да не се посрами, туристът Камерер побърза да отговори с примери от своя личен опит, когато веднъж като прогресор и той също се озовал на границата на нервното изтощение, но този жалък и неподходящ пример беше отхвърлен от доктор Гоанек с възмущение. Оказа се, че с прогресорите всичко е съвсем другояче — много по-сложно, а в известен смисъл, напротив, много по-просто. Във всеки случай доктор Гоанек никога не би си позволил без консултация със специалист да въздействува с каквито и да било психотерапевтични средства върху странния момък, ако той би се оказал прогресор...

Но, разбира се, странният момък не бил прогресор. Между другото той май че никога не би могъл да стане прогресор: психиката му била доста неподходяща за това. Не, не бил той прогресор, ами

артист или художник, сполетян от голяма творческа несполука. И това съвсем не бил първият и дори не десетият случай в богатата практика на доктор Гоанек. Той помнел... И доктор Гоанек взе да бъде разни случаи, един от друг по-хубави, като естествено при това заменяше истинските имена с всевъзможни Хиксове, Вети и дори Алфи...

Туристът Камерер, бивш прогресор и изобщо човек, грубичък по рождение, доста неучтиво прекъсна това поучително повествование, като заяви, че той лично никогаш не би се съгласил да живее в един курорт с чалнат артист. Това беше необмислена забележка и туристът Камерер незабавно беше поставен на място. Преди всичко думата „чалнат“ биде анализирана надълго и нашироко, направена на пух и прах и отхвърлена напълно като признак на медицинско невежество, при това отгоре на всичко и вулгарна. И чак след това с необикновена злъч в гласа Гоанек съобщи, че споменатият чалнат артист, очевидно предчувствайки нашествието на бившия прогресор Камерер и всички несгоди, произтичащи от това, сам се отказал от мисълта да споделя с него един курорт и още сутринта отпътувал с първия попаднал му глайдер. При това той така бързал да избегне срещата с туриста Камерер, че дори не успял да се сбогува с доктор Гоанек.

Впрочем злъчта изобщо не достигна до съзнанието на бившия прогресор Камерер. Той взе всичко за чиста монета и изказа голямото си задоволство от факта, че курортът се е очистил от нервноизтощени хора на изкуството и вече няма никакви пречки да си избере по свой вкус най-подходящото място за престоя.

— Къде живя този неврастеник? — направо попита той и веднага поясни: — Питам, за да не губя напразно времето си да ходя там.

Този разговор вече се водеше на верандата с изящните перила. Малко шокираният доктор мълчаливо посочи една живописна дървена вила с голям син номер шест, която беше малко встрани от останалите постройки, на самия край на стръмния бряг.

— Чудесно — заяви туристът Камерер. — Значи няма да ходим нататък. А отначало ние с вас ще отидем ей-там... Харесва ми, че там офиката сякаш е по-гъста...

Нямаше никакво съмнение, че поначало общителният доктор Гоанек възнамеряваше да предложи, а в случай на съпротива и да натрапи своята особа като водач и познавач на „Трепетлика“. Но сега туристът и бивш прогресор Камерер му се струваше прекалено безцеремонен и груб.

— Несъмнено — сухо каза той. — Съветвам ви да минете по ей тази пътека. Потърсете вила номер дванайсет.

— Как? Ами вие?

— Съжалявам. Знаете ли, имам навик след чая да си почивам в хамака...

Без съмнение един-единствен жален поглед би бил достатъчен доктор Гоанек веднага, да се омилостави и да изневери на своя навик в името на законите на гостоприемството. Затова грубият и вулгарен Камерер побърза да направи последния гаф.

— Пр-р-роклета възраст — съчувствено каза той и работата беше свършена.

Като кипеше безгласно от възмущение, доктор Гоанек се отправи към своя хамак, а аз се мушнах в гъсталака от офика, заобиколих медицинския пункт и се запътих напреки по склона към къщата на неврастеника.

2 юни 78 година ВЪВ ВИЛА НОМЕР ШЕСТ

Беше ми ясно, че по всяка вероятност „Трепетлика“ вече никога няма да види очите на Лев Абалкин и че в неговото временно жилище няма да намеря нищо полезно. Но две неща никак не ми бяха ясни. Наистина как е попаднал Лев Абалкин в тази „Трепетлика“ и защо? Ако той наистина се

крие, от негова гледна точка много по-логично и по-безопасно би било да се обърне към лекар в който и да било голям град. Например в Москва, до която оттук се лети десет минути, или поне във Валдай, до който оттук се лети две минути. По всяка вероятност той е попаднал тук съвсем случайно: или не е обърнал внимание на предупреждението за неутринната буря, или му е било все едно къде ще попадне. Имал е нужда от лекар, спешна и крайно остра. Защо?

И още нещо е странно. Нима опитен лекар, почти на сто години, може толкова да сбърка, та да обяви, че закоравелият прогресор не е годен за тази професия. Едва ли. Още повече че не за първи път се сблъсквам с въпроса за професионалното ориентиране на Лев Абалкин... Изобщо решението изглежда безпрецедентно. Едно е да насочиш човека към тази професия въпреки професионалните му наклонности, а съвсем друго е да направиш прогресор човек с противопоказана психика. За такова нещо трябва да се отстранява от работа — и то не временно, а завинаги, защото тука вече мирише не на напразно пилеене на човешка енергия, а на изпращане на хора на смърт... Впрочем Тристан вече умря... И си помислих, че после, когато намеря Лев Абалкин, ще трябва непременно да издира и хората, по чиято вина се е забъркала цялата тази каша.

Както и очаквах, вратата на временното жилище на Лев Абалкин не беше заключена. В малкия хол беше пусто, на ниска кръгла масичка до една газена лампа важно седеше детска играчка: мече-панда, което тържествено кимаше с глава, святайки с рубиновите си очички.

Надникнах вдясно, в спалнята. Очевидно тук никой не беше влизал от година-две, а може би и през всичките тези три години — дори автоматичното осветление не беше включено, а в ъгъла над застеления креват тъмнееха паяжини с умрели паяци.

Заобиколих масичката и влязох в кухнята. Кухнята беше ползвана. На сгъваемата масичка имаше мръсни чинии, капакът на Линията за доставки беше отворен и в приемника се мъдреше непотърсен пакет с чепка банани. Очевидно там, в своя щаб „Ц“, Лев Абалкин беше свикнал да ползва услугите на ординарец. Впрочем спокойно можеше да се предположи, че не е знаел как да пусне киберчистача...

Кухнята донякъде ме подготви за това, което видях в гостната. Наистина само донякъде. Целият под беше осеян с парчета нахъсана хартия. Широката кушетка беше разпердушинена — пъстрите възглавници се въргаляха на всички страни, а едната се оказа на пода в далечния ъгъл на стаята. Фотьойлът до масата беше прекатурен, а на масата бяха разхвърлени съдини с позасъхнала храна и пак същите мръсни чинии, а сред всичко това стърчеше начената бутилка вино. Още една бутилка, оставила лепкава диря по килима, се беше изтъркаляла до стената. Кой знае защо, имаше само една чаша с вино на дъното, но тъй като завесата на прозореца беше съдрана и едва-едва се крепеше, някак си веднага предположих, че втората чаша е излетяла през широко отворения прозорец.

Смачканата хартия не се търкаляше само на пода и не всичката беше смачкана. Няколко листа се белееха на кушетката, нахъсани парчета бяха попаднали в съдините с храната и изобщо съдините и чиниите бяха отместени малко настрана, а на освободеното място лежеше цял топ хартия.

Пристъпих внимателно навътре и тутакси нещо твърдо се заби в босата ми пета. Беше парче кехлибар, което приличаше на кътник с два корена и беше пробито открай-докрай. Клекнах, огледах се и открих още няколко такива късчета, а останалата част от кехлибарения гердан се търкаляше под масата, до самата кушетка.

Както бях клекнал, взех най-близкото смачкано парче хартия и го разгладих върху килима. Беше половин лист от обикновена хартия за писане, на който някой беше нарисувал с писалка човешко лице. Детско лице. Някакъв дебелобузест малчуган на дванайсетина години. Според мен доносчик. Рисунката беше направена с няколко точни и уверени щрихи. Доста, доста добра рисунка. Изведнъж ми мина през ума, че може би греша, че съвсем не Лев Абалкин, а наистина някакъв професионален художник, сполетян от творческа несполука, е оставил след себе си целия този хаос.

Събрах всичката разхвърлена хартия, вдигнах фотьойла и се настаних в него.

И останалото, което видях, се оказа доста странно. Някой бързо и уверено беше рисувал на листите някакви лица — най-вече детски, някакви зверчета — явно земни, някакви сгради, пейзажи и

дори според мен облаци. Имаше няколко планове и скици на местности, нахвърлени с ръката на професионален топограф — горички, ручей, блатата, кръстопътища и там. сред лаконичните топографски знаци, кой знае защо, имаше дребни човешки фигурки, седящи, лежащи, бягащи, и дребни изображения на животни — или елени, или лосове, или вълци, или кучета и кой знае защо, някои от тези фигурки бяха зачеркнати.

Всичко това беше странно или поне без никаква връзка с хаоса в стаята и с образа на имперския щабен офицер, още не успял да си отпочине, На едно от листчетата открих чудесен портрет на Майя Глумова и ме порази нейното изражение на безпомощност или на недоумение, което беше уловено много умело на това усмихващо се и общо взето, весело лице. Имаше още и един шарж на учителя, на Сергей Павлович Федосеев, при това доста майсторски шарж: навярно именно такъв е бил Сергей Павлович преди четвърт век. Като видях този шарж, се сетих кои сгради са изобразени на рисунките — такава беше типова архитектура на евразийските училища-интернати преди четвърт век... И всичко това е било рисувано бързо, точно, уверено и почти в същия миг е било късано, омачквано и захвърляно.

Сложих листите настрана и отново огледах гостната. Някаква синя дрипа под масата привлече вниманието ми. Вдигнах я. Беше измачкана и окъсана женска носна кърпа. Разбира се, веднага си спомних разказа на Акутагава^[2] и си представих как Майя Тойвовна е седяла в ей тоя, същия фотьойл пред Лев Абалкин, гледала го е, слушала го е и на лицето ѝ е блуждаела усмивка, зад която само като слаба сянка се е появявало изражението на безпомощност или недоумение, а ръцете ѝ под масата безжалостно са мачкали и късали носната кърпа...

Ясно виждах Майя Глумова, но съвсем не можех да си представя какво е виждала и чувала тя. Цялата работа беше в тези рисунки. Ако не бяха те, лесно бих могъл да видя на тези разхвърлена кушетка обикновения имперски офицер, който току-що е излязъл от казармата и сега вкухва от насладите на заслужения отпих. Но рисунките съществуваха и в тях се криеше нещо много важно, много сложно и много мрачно...

Нямах повече работа тук. Пресегнах се към видеофона и набрах номера на Екселенц.

2 юни 78 година НЕОЧАКВАНАТА РЕАКЦИЯ НА ЕКСЕЛЕНЦ

Той ме изслуша, без нито веднъж да ме прекъсне, което само по себе си вече беше доста лош признак. Опитах се да се утеша с мисълта, че неговото недоволство не е свързано с мен, а с някакви други обстоятелства, които не ме засягат. Но щом ме изслуша докрай, той каза навъсено:

— С Глумова почти нищо не е излязло.

— Легендата ми върза ръцете — сухо казах аз.

Той не взе да спори, а попита:

— Какво мислиш да правиш по-нататък?

— Според мен той няма да се върне повече тука.

— И според мен — също. А при Глумова?

— Трудно е да се каже. По-точно нищо не мога да кажа. Не разбирам. Но някаква вероятност естествено има...

— Твоето мнение — защо той изобщо се е срещнал с нея?

— Точно това не разбирам, Екселенц. По всичко личи, че те са се отдали тук на любов и спомени. Само че тази любов не е била любов като любов, пък и спомените не са били просто спомени. Иначе Глумова нямаше да бъде в такова състояние. Разбира се, ако се е напил като свиня, той би могъл някак да я оскърби... Особено ако си спомним колко странни са били отношенията им в детството...

— Не преувеличавай — промърмори Екселенц. — Те отдавна не са деца. Въпросът стои така: ако сега той отново я извика или сам отиде при нея, тя ще го приеме ли?

— Не знам — казах аз. — По всяка вероятност — да. Той все още има твърде голямо влияние върху нея. Тя не би могла да изпадне в такова отчаяние заради човек, към когото е равнодушна.

— Литература — промърмори Екселенц и неочаквано кресна: — Ти си бил длъжен да научиш защо я е извикал! За какво са говорили! Какво ѝ е казал!

Доядя ме.

— Нищо такова не можех да науча — казах аз. — Тя беше изпаднала в истерия. А когато се съвзе, пред нея седеше журналист-идиот с кожа, дебела цял дюйм...

Той ме прекъсна.

— Ще се наложи да се срещнеш с нея още веднъж.

— Тогава ми разрешете да променя легендата!

— Какво предлагаш?

— Например така. Аз съм от „Комкон“. На някаква планета е станало нещастие. Лев Абалкин е свидетел. Но нещастieto така го е потресло, че той е избягал на Земята и сега не ще никого да види... Психически е пречупен, почти е болен. Ние го търсим, за да научим какво е станало там...

Екселенц мълчеше, моето предложение явно не му харесваше. Известно време гледах недоволното му голо теме, осеяно с лунички, което беше запълнило екрана, а после, сдържайки се, заговорих отново:

— Разберете, Екселенц, вече не бива да лъжа както преди. Тя успя да прецени, че не съм се появил случайно при нея. Струва ми се, можах да я разубедея, но ако се появи отново в същото амплуа, това ще бъде предизвикателство срещу здравия разум! Или тя е повярвала, че съм журналист, и няма какво да говори с мен, а просто ще прати по дяволите дебелокожия идиот. Или не е повярвала и тогава е още по-сигурно, че ще ме изхвърли. Аз например бих направил така. Виж, ако съм представител на „Комкон“, имам право да питам, и вече ще се постарая да я попитам така, че да отговори.

Според мен всичко това звучеше доста логично. Във всеки случай сега не можех да измисля нищо друго. Но така или иначе втори път няма да отида при нея в ролята на журналиста-идиот. В края на краищата Екселенц по-добре знае кое е по-важно: да се намери човекът или да се запази в тайна търсенето му:

Без да вдига глава, той попита:

— За какво ти беше сутринта да ходиш в музея?

Учудих се.

— Как за какво? Да говоря с Глумова...

Той бавно повдигна глава и видях очите му. Зениците му се бяха разширили и изпълваха едва ли не целите ириса. Даже се отдръпнах. Нямаше никакво съмнение, че бях казал нещо ужасно. Заломотих като ученик:

— Ама нали тя там работи... Че къде трябваше да говоря с нея? У дома не можах да я намеря...

— Глумова работи в Музея за извънземни култури? — попита той, като изговаряше ясно всяка дума.

— Ами да, какво е станало?

— В специалния сектор за обекти с неизяснено предназначение... — тихо каза той. Дали попита или просто съобщи? Ледени тръпки ме побиха, когато видях как тънките му устни се издължиха и левият ъгъл на устата му увисна надолу.

— Да — прошепнах аз.

Отново не виждах очите му. Блестящото му голо теме пак беше запълнило целия екран.

— Екселенц...

— Млъкни — кресна той.

И двамата замълчахме за дълго.

— Така — рече той най-после с обикновен глас. — Прибирай се. Стой си вкъщи и никъде не

излизай. Всеки момент можеш да ми потрѣбваш. Но по всяка вероятност — през нощта. Колко време ти е нужно да се върнеш?

— Два часа и половина.

— Защо толкова много?

— Ами първо трябва да преплувам езерото.

— Добре. Веднага щом се върнеш вкъщи, ми докладвай. Побързай.

И екранът изгасна.

ИЗ ОТЧЕТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

... Дъждът отново се усилва и мъглата става по-гъста, така че къщите вляво и вдясно вече почти не могат да се различават от средата на улицата. Експертите изпадат в паника — привидяло им се, че сега отказват биоптичните преобразуватели. Успокоявам ги. Щом сърцата им се отпускат, стават нахални и започват да ми досаждат да включа прожектора за мъгла. Включвам им прожектора. Експертите аха-аха да засияят, но тогава Шчекн сяда на опашката си по средата на платното и заявява, че няма да направи нито крачка повече, докато не махнат тази шантава дъга, от която го болят ушите и го сърби между пръстите. Той, Шчекн, чудесно вижда всичко и без тези глупави прожектори, а пък ако експертите нещо не виждат, то значи не трябва да го виждат, нека по-добре да се захванат с някоя по-полезна работа, например докато той, Шчекн, се върне, да му приготвят овесена каша с боб. Взрив от възмущение. Изобщо експертите малко се страхуват от Шчекн. Всеки землянин, запознал се с главанака, рано или късно започва малко да се страхува от него. Но в същото време, колкото и парадоксално да е това, същият този землянин не е способен да се отнася към главанака другояче освен като към голямо говорещо куче (е, нали знаете, циркът, чудесата на зоо-психологията, това-онова...).

Един от експертите има неблагоприятното да заплаши Шчекн, че ще го остави без обед, ако продължава да се инати. Шчекн повишава тон. Обяснява им, че той, Шчекн, цял живот прекрасно е карал без експерти. Нещо повече, досега ние сме се чувствували особено добре именно когато експертите ни се виждали, ни се чували.

Стоя под дъжда, който все повече и повече се усилва, слушам всичките тези експертно-бобови врели-некипели и все не мога да се отърся от пълното вцепенение. Струва ми се, че присъствувам на невероятно глупаво театрално представление без начало и без край, където всички действащи лица са позабравили своите роли и дрънкат измислици с напразната надежда, че нещата могат да се оправят. Това представление сякаш е замислено специално за мене, та колкото може по-дълго да бъде задържан на едно място, да не ми дадат да направя нито крачка напред, а в това време зад кулисите някой бързо прави нещо, с което окончателно да ми внуши: всичко е безсмислено, нищо не може да се направи, трябва да се връщам вкъщи...

С огромно усилие се овладявам и изключвам проклетия прожектор. Шчекн веднага прекъсва наред думата дългото, грижливо обмислено оскърбление и хуква напред, сякаш нищо не е било. Вървя подире му и слушам как Вандерхузе възстановява реда на борда:

„Срамота!... Да пречите на работната група!... Незабавно ще ви изгоня от залата!... Ще ви отстраня!... Тука да не е пазар!“

— Забавляваш ли се? — тихичко питам Шчекн.

Той само ме поглежда накриво с изпъкналите си очи.

— Интригант — казвам. — И всички главанаки сте интриганти и кавгаджии...

— Мокро е — ни в клин, ни в ръкав отвръща Шчекн. — И е пълно с жаби. Няма къде да стъпиш... Пак има камиони — съобщава той.

От мъглата пред нас силно и остро замирихва на мокро ръждясало желязо и след минута се озоваваме сред огромно сборище от най-различни автомобили.

Тук има и обикновени камиони, и камиони-фургони, и грамадни автоплатформи, и мънички капковидни пикали, и някакви чудовищни самоходни превозни средства с осем колелета, високи човешки бой. Те стоят наред улицата и по тротоарите, спрели как да е, безразборно, като са се долепили един в друг с броните си, а тук-таме са се накамарили един връз друг — невъобразимо ръждясали, полу-разнебитени, разпадащи се при най-малкото побутване. Те са стотици. Невъзможно е да вървим бързо, налага се да ги заобикаляме, да се провираме, да се прехвърляме и всички те са натоварени догоре с покъщнина, и тази покъщнина също отдавна е изгнила, разкапала се е, ръждясала е до неузнаваемост...

А после някак неочаквано този уродлив лабиринт свършва.

По-точно наоколо пак има коли, стотици коли, но сега те стоят в известен ред, подредени от двете страни на платното и по тротоарите, а средата на улицата отново е чиста.

Поглеждам Шчекн. Той яростно се отърсва, чеше се с всичките си четири лапи едновременно, ближе си гърба, плюе, бълва проклетия и отново захваща да се отърсва, да се чеше и да се ближе.

Вандерхузе пита разтревожен защо сме се отклонили от маршрута и какъв беше тоя склад. Обяснявам му, че това не беше склад. Спорим на темата: ако това са следи от евакуация, то защо аборигените са се евакуирали от покрайнините към центъра.

— Обратно по този път няма да мина — заявява Шчекн и с яростен удар размазва на настилката промъкващата се жаба.

В два часа след пладне щабът разпространява съобщение за първите изводи. Екологична катастрофа е имало, но цивилизацията е загинала по някаква друга причина. Населението е изчезнало, тъй да се каже, завчас, но не се е изстребило във войни и не се е евакуирало в Космоса, защото технологията не била на такова равнище, пък и изобщо планетата не представлява гробище, а боклукчийска кофа. Жалките останки от аборигените вегетират в селските местности, обработват някак земята, напълно са лишени от културни навици, но чудесно боравят с магазинните винтовки. Извод за нас с Шчекн: градът би трябвало да бъде абсолютно пуст. На мен този извод ми изглежда съмнителен. На Шчекн също.

Улицата се разширява, къщите и редиците от коли от двете ни страни съвсем изчезват в мъглата и усещам, че пред мен има открито пространство. След още няколко крачки отпред в мъглата изплува нисък квадратен силует. Пак е бронетранспортър — съвсем същият като онзи, който беше попаднал под срутилата се стена, но този е захвърлен много отдавна, вдълбал се е под собствената си тежест и сякаш е враснал в асфалта.

Нищо не виждам пред себе си. Мъглата на този площад е някак особена, неестествено гъста, сякаш се утаявала тук много, много години, за тези години се е уталожила, пресякла се е като мляко и се е слегнала под собствената си тежест.

— Погледни под краката си — внезапно командува Шчекн. Поглеждам под краката си и нищо не виждам. Затова пък внезапно осъзнам, че под краката ни вече има не асфалт, а нещо меко, пружиниращо и хлъзгаво като дебел мокър килим. Клякам.

— Можеш да включиш твоя прожектор — мърмори Шчекн. Но вече без всякакъв прожектор виждам, че тук асфалтът почти напълно е покрит с доста дебела и противна кора от някаква сплъстена влажна маса, плътно обрасла с разноцветна плесен. Измъквам ножа и надигам един пласт от кората — от плесенясалата маса се откъсва нещо като парче или ивица и под тази ивица от мътно зеленило се показва нещо кръгло (копче? катарам?) и бавно започва да се изправят някакви телчета или пружинки...

— Всички те са вървели тук... — казва Шчекн със странна интонация.

Надигам се и поемам нататък, като стъпвам по меко и хлъзгаво. Опитвам се да обуздая въображението си, но този път не успявам. Всички те са вървели тук, по този път, като са захвърляли своите ненужни пикали и фургони, стотици хиляди и милиони са нахлували от булеварда на този площад, като са минавали покрай бронетранспортъра със страшно и безсилно насочените картечници, вървели са, като са изгържавали и малкото, което се опитвали да отнесат със себе си, препъвали са се и

го изтървавали, може би дори самите те са паднали и тогава вече не са могли да станат и всичко, което паднело, се стъпквало, стъпквало, стъпквало от милиони, крака. И кой знае защо, струваше ми се, че всичко това е станало през нощта — човешката каша е била озарена от мъртва мъждива светлина и е било тихо като в сън...

— Яма... — казва Шчекн.

Включвам прожектора. Няма никаква яма. Докъдето стига лъчът, по равния гладък площад проблясват безбройните блещукащи пламъчета на луминесциращата плесен, а на две крачки пред нас влажно чернее голям, около дваисет на четирийсет, правоъгълник от гладък и гол асфалт. Той сякаш старателно е изрязан в този плесениясал нъждукащ килим.

— Стъпала! — казва Шчекн сякаш с отчаяние. — Надупчени! Дълбоко е! Не виждам...

Мравки полазват гърба ми: никога не съм чувал Шчекн да говори с толкова странен глас. Без да гледам, протягам ръка надолу, поставям я върху голямата високочела глава и усещам как нервно потрепва триъгълното ухо. Безстрашният Шчекн е изплашен. Безстрашният Шчекн се притиска до крака ми точно така, както неговите прадеди са се притискали до краката на своите господари, когато са усещали зад прага на пещерата нещо непознато и опасно...

— Няма дъно... — казва той с отчаяние. — Не мога да разбера. Винаги има дъно. Те всички са влезли там, а дъно няма и никой не се е върнал... Ние трябва ли да отидем там?

Клякам и го прегръщам през врата.

— Не виждам тук ями — казвам на езика на главанаците. — Виждам само правоъгълник от равен асфалт.

Шчекн диша тежко. Всичките му мускули са напрегнати и той все по-плътно се притиска до мен.

— Ти не можеш да я видиш — казва той. — Не умееш. Има четири стълби с надупчени стъпала. Изтрити са. Блестят. Спускат се все по-надълбоко и по-надълбоко. И наникъде не водят. Не искам да отивам там. Не ми заповядвай.

— Приятелю — казвам аз. — Какво става с тебе? Как мога да ти заповядвам?

— Не ме моли — каза той. — Не ме кани. Не настоявай.

— Ей-сега ще си отидем оттук — казвам.

— Да. И по-бързо!

Диктувам донесението. Вандерхузе вече е превключил моя канал към щаба и когато завършвам, цялата експедиция вече е в течение на нещата. Надига се врява. Предлагат се хипотези, препоръчват се мерки. Доста е шумно. Шчекн полека-лека идва на себе си: гледа накриво с жълтите си очи и непрекъснато се облизва. Накрая се намесва самият Комов. Врявата стихва. Наредено ни е да продължим придвижването си напред и ние се подчиняваме на драго сърце.

Заобикаляме страшния правоъгълник, пресичаме площада, минаваме покрай втори бронетранспортър, който е заприщил булеварда от срещуположната страна, и отново се оказваме между две колони от изоставени автомобили. Шчекн пак тича бодро напред, отново е енергичен, заядлив и надменен. Усмиввам се наум и си мисля, че на негово място сега несъмнено щях да се измъчвам от срам заради паническият пристъп на почти детински страх, който не съм могъл да овладее там, на площада. А ето че Шчекн никак даже не се измъчва. Да, изпитал е страх и не е успял да го прикрие, и не вижда в това нищо срамно и неудобно. Сега разсъждава на глас:

— Всички те са отишли под земята. Ако там имаше дъно, щях да те уверявам, че те всичките сега живеят под земята, много надълбоко, нечувано. Но там няма дъно! Не разбирам къде могат там да живеят. Не разбирам защо там няма дъно и как е възможно това.

— Опитай се да обясниш — казвам му аз. — Много е важно.

Но Шчекн не може да обясни. Много е страшно, твърди той.

Планетите са кръгли, опитва се той да обясни, и тази планета, и тя е кръгла, сам видях, но на този площад тя съвсем не е кръгла. Там тя е като чиния. И в чинията има дупка. И тази дупка води от една кухня, където се намираме ние, направо в друга кухня, където нас ни няма.

— А защо аз не видях тази дупка?

— Защото отгоре тя е покрита. Ти не умееш да виждаш това. Покрили са я за такива като тебе, а не за такива като мене...

После той неочаквано съобщи, че пак се е появила опасност. Малка опасност, обикновена. Много отдавна е нямало никаква и ето че отново се е появила.

След малко от фасадата на къщата вдясно се откъсва и рухва балконът на третия етаж. Бързо питам Шчекн не е ли намаляла опасността. Без да се замисля, той казва да, намаляла е, но малко. Искam да го попитам от коя страна сега ни заплашва тази опасност, но в този момент силен въздушен поток ме блъска в гърба, свисти в ушите ми, а козината на Шчекн настръхва.

По булеварда сякаш профучава малък ураган. Горещ е и от него мирише на желязо.

— Какво става там при вас? — крещи Вандерхузе.

— Течение някакво става — отвърщам аз през зъби.

Нов вихър ме понася и въпреки желанието ми ме кара да тичам напред. Унизително е някак си.

— Абалкин! Шчекн! — гърми гласът на Комов. — Стойте по средата на улицата! По-далече от стените! Продухвам площада и край вас може нещо да се срути...

Шчекн пада по корем и се влачи по настилката в компанията на някакъв заляпал се плъх.

— Свърши ли? — раздразнено пита той, когато ураганът стихва. Даже не се опитва да се изправи на крака.

— Край — казва Комов. — Можете да продължавате придвижването си.

— Благодаря ви от сърце — казва Шчекн, злъчен като най-отровна змия.

В ефира някой не може да се сдържи и се кикоти. Струва ми се, че е Вандерхузе.

— Моля да ме извините — казва Комов. — Трябваше да разпръсна мъглата.

В отговор Шчекн блъва най-дългото и завързано проклетие на езика на главанаците, изправя се, бясно се отърсва и внезапно застива в неудобна поза.

— Лев — казва той. — Вече няма опасност. Съвсем. Издухаха я.

— Все е полза — казвам аз.

Информация от Еспада. Много емоционално описва Главния Гаттаух. Като жив е пред очите ми — невъобразимо мръсен, вонящ старец, целият в лишеи, който изглежда на двеста години, а твърди, че е на дваисет и една, говори прегракнало, кашля, храчи и се секне, постоянно държи на колене магазинната си ввнтовка и от време на време гърми във въздуха над главата на Еспада, не ще да отговаря на никакви въпроси, а през цялото време се натиска сам да задава въпроси, като нарочно разсеяно изслушва отговорите и на всеослушание обявява всеки втори отговор за лъжа...

Булевардът ни извежда на поредния площад. Всъщност това не е площад, а просто вдясно има полукръгла градска градинка, зад която жълтее дълга сграда с вдлъбната фасада на фалшиви колони. Фасадата е жълта и храстите в градинката са някак си повяхнало жълти като в края на есента и затова не мога веднага да забележа, че в средата на градинката има още една „чаша“.

Този път тя е непокътната и блести като нова, сякаш едва тази сутрин са я сложили тук, сред жълтите храсти — цилиндър, висок към два метра и с диаметър около метър, от полупрозрачен материал, наподобяващ кехлибар. Той стои абсолютно вертикално и кръглата му врата е плътно затворена.

На борда около Вандерхузе избухва ентусиазъм, а Шчекн още веднъж демонстрира своето безразличие и даже презрението си към всичките тези предмети, от които „неговият народ не се интересува“; той незабавно започва да се чеши, обърнал задник на „чашата“.

Аз обикалям около чашата, после хващам с два пръста издатината на кръглата врата и надниквам вътре. Обаче един поглед ми е напълно достатъчен — запълнил с чудовищните си кости с безброй стави цялото пространство в чашата, извадил на показ бодливите си половинметрови щипки, с цялото си величие тъпо и мрачно ме гледа с двете си редици мътнозелени зъркели гигантски ракопаяк от Пандора.

Не реагирах от страх, а благодарение на спасителния рефлекс за абсолютно непредвидимото. Не бях успял и да ахна, когато вече с все сила запирах с рамо хлопнатата врата, опрял здраво крака о

земята, облян в пот от главата до петите, и всяка жила в мен трепереше.

А Шчекн вече е до мен, готов незабавно и решително да се хвърли в бой — поклаща се на опънатите си напрегнати крака, като изчакващо върти високочелата си глава от една страна на друга. Ослепително белите му зъби влажно блестят в ъглите на устата. Това продължава само няколко секунди, след което той свадливо пита:

— Какво става? Кой те стресна?

Аз напипвам ръкохватката на скорчера, насила се отлепвам от проклетата врата и започвам да се отдръпвам назад, като държа скорчера готов. Шчекн отстъпва заедно с мене, като все повече се дразни.

— Зададох ти въпрос! — възмутено заявява той.

— Ти какво — казвам аз през зъби, — досега нищо ли не усети?

— Къде? В тази будка ли? Там няма нищо!

Вандерхузе и експертите развълнувано вдигат врява на ухото ми. Не ги слушам. И без тях знам, че мога например да подпра вратата с гредата — ако я намеря отнякъде — или да изгоря всичко със скорчера. Продължавам да отстъпвам, като не свалям очи от вратата на „чашата“.

— Будката е празна! — продължава да настоява Шчекн, — И вътре няма никой. И от много години там не е имало никой. Искаш ли да отворя вратата и да ти покажа, че там няма нищо?

— Не — казвам, като криво-ляво се оправям с гласните си струни. — Да се махаме оттука.

— Само ще отворя вратата...

— Шчекн — казвам аз. — Греша.

— Ние никога не грешим. Отивам. Ще видиш.

— Греша — изревавам аз. — Ако сега не тръгнеш с мен, значи не си ми никакъв приятел и хич не ти пука за мене!

Рязко се завъртам на токовете си (скорчерът е в отпуснатата ми ръка, предпазителят е снет, а регулаторът е поставен на непрекъснато разреждане) и се отдалечавам... Гърбът ми е огромен, широк е колкото целия булевард и е абсолютно беззащитен.

С необикновено намусен и презрителен вид Шчекн се тътри вляво зад мен и мърмори предизвикателно. А когато се отдалечаваме на около двеста крачки и вече напълно съм се успокоил и започвам да търся начин да се одобрим, Шчекн внезапно изчезва. Излита като вихър и ето го вече до будката, и е късно да се спускам след него, да го хващам за задните крака и да замъквам глупака надалеч, и скорчерът ми вече е съвсем безполезен, а проклетият главанак открява вратата и дълго, безкрайно дълго гледа вътре в „чашата“...

После, все тъй без да издаде нито звук, отново затваря вратата и се връща. Шчекн е унижен. Шчекн е убит духом. Безспорно признава, че е напълно некадърен и затова е готов занапред да изтърпи всякакво отношение към себе си. Той се връща до краката ми, сяда леко извърнат и посърнал свежда глава. Мълчим. Аз избягвам да го гледам. Гледам „чашата“ и усещам как струйките пот по лицето ми изсъхват и стягат кожата, как мускулите ми се освобождават от мъчителните тръпки, за да бъдат обхванати от лепкава угнетяваща болка и от всичко на света сега най-много ми се иска да изсъскам: „Мр-р-ръсно псе!“ и със силен замах, в който да събера всичката си мъка и облекчение, да залепя плесница на тази тъжна, глупапа, упорита, високочела и безмозъчна тиква. Но аз само казвам:

— Имахме късмет. Кой знае защо, тук те не нападат...

Съобщение от щаба. Предполагат, че „правоъгълникът на Шчекн“ е вход в междупространствен тунел, през който е било отведено населението на планетата. Вероятно от Страниците...

Вървим през необикновено пуст район. Никакви гадинки няма, даже комарите са изчезнали някъде. На мене това много-много не ми харесва, но Шчекн никак не се безпокои.

— Този път закъсняхте — мърмори той.

— Да, май че е така — отвърщам аз отзивчиво.

Шчекн проговаря за пръв път след инцидента с ракопаяка. Изглежда, че е склонен да говори за странични неща. Той рядко проявява такава склонност.

— Страниците — мърмори той. — Много пъти съм чувал: Страниците, Страниците... Вие

съвсем нищо ли не знаете за тях?

— Много малко. Знаем, че това е свръхцивилизация, знаем, че те са многократно по-силни от нас. Предполагаме, че не са хуманоиди. Предполагаме, че те са овладели цялата наша Галактика, при това доста отдавна. Освен това предполагаме, че те нямат дом — в нашия и във вашия смисъл на това понятие. Тъкмо затова ги наричаме Странници...

— Искате ли да се срещнете с тях?

— Ами какво да ти кажа... Комов би дал за това дясната си ръка. А аз например бих предпочел никога да не се срещам с тях...

— Страхуваш ли се от тях?

Не ми се ще да обсъждам този въпрос. Особено сега.

— Виж какво, Шчекн — казвам аз, — това е дълъг разговор. Ти все пак да беше се поозърнал настрани, че, гледам, си станал нещо разсеян.

— Озъртам се аз. Всичко е спокойно.

— А забеляза ли, че тука всичките гадинки са изчезнали?

— Така е, защото насам често се навъртат хора — казва Шчекн.

— Тъй ли? — казвам аз. — Е, няма що, успокой ме.

— Сега ги няма. Почти.

Четиридесет и втори квартал свършва и се приближаваме към кръстовището. Неочаквано Шчекн съобщава:

— Зад ъгъла има човек. Сам е.

Това е грохнал старец в дълго черно палто до петите, с кожена ушанка, завързана под разрошената му мръсна брада, с ръкавици в яркочълт весел цвят и с огромни обувки с платнена горница. Той се движи с голяма мъка, като едва влачи краката си. До него има към трийсет метра, но и от такова разстояние ясно се чува колко тежко диша, как свисти гърлото му, а понякога от напрягане дори се изтръгват стонове.

Той товари нещо като детска количка с тесни и високи колела. Вмъква се в разбита витрина, задълго изчезва там и пак така бавно се измъква обратно, като се опира с една ръка в стената, а с другата притиска към гърдите, си по две-три консервени кутии с ярки етикети. Всеки път, щом се добере до своята количка, капнал, той се свлича на трикрако сгъваемо столче, известно време седи неподвижно и си почива, а после се захваща все така бавно и внимателно да прехвърля консервите от свитата си ръка в количката. След това отново си почива, сякаш спи седнал, и пак се надига на треперящите си крака и се насочва към витрината — висок, черен, превит почти одве.

Ние стоим на ъгъла почти без да се крием, защото ни е ясно, че старецът нито вижда, нито чува какво става наоколо. По думите на Шчекн той е съвсем сам и наблизо няма никой. Нямам никакво желание да влизам в контакт с него, но очевидно ще се наложи да го направя — най-малкото за да му помогна да пренесе тези консервени кутии. Ала се боя да не го изплаша. Моля Вандрехузе да го покаже на Еспада, нека Еспада да определи какъв е той — „магьосник“, „войник“ или „човек“.

Старецът за десети път прехвърля своите консерви в количката и пак си почива, прегърбил се на трикракото столче. Главата му потреперва и се накланя все по-ниско над гърдите. Очевидно той заспива.

— Нищо такова не съм виждал — заявява Еспада. — Лев, поговорете с него...

— Май че е много стар — със съмнение казва Вандерхузе.

— Сега ще умре — мърмори Шчекн.

— Точно така — казвам аз. — Особено ако се появя пред него с моя папагалски комбинезон...

Не успявам да се доизкажа. Внезапно старецът се наклонява рязко напред и меко се поваля на една страна на настилната.

— Край — казва Шчекн. — Можем да отидем да го видим, ако ти е интересно.

Старецът е мъртъв, той не диша и пулсът му не се напипва. По всичко личи, че има обширен инфаркт и организмът му е напълно изтощен. Но не от глад. Просто той е много, невъобразимо грохнал

от старост. Стоя на колене и се вглеждам в това зеленикаво-бяло костеливо лице. Първият нормален човек в този град. И той е мъртъв. И нищо не мога да направя, защото имам под ръка само походната апаратура.

Поставям му две ампули микрофаг и казвам на Вандерхузе да изпрати насам лекари. Нямам намерение да се задържа тук. Безсмислено е. Той няма да заговори. А ако заговори, няма да бъде скоро. Преди да тръгна, стоя още малко над него, гледам количката, натоварена до половината с консервени кутии, събореното столче и си мисля, че сигурно старецът навсякъде е мъкнал със себе си това столче и постоянно е присядал на него да си почине...

Към осемнайсет часа започва да се мръква. По моите сметки до края на маршрута ни остават още към два часа път и предлагам на Шчекн да си починем и да хапнем. Шчекн няма нужда от почивка, но както винаги, не пропуска случая още веднъж да си похапне.

Настаняваме се на края на голям пресъхнал фонтан под сянката на някакво митологично каменно чудовище с крила и отварям пакетите с храна. Наоколо неясно мъждеят стените на мъртвите къщи, цари мъртва тишина и е приятно човек да си мисли, че на десетки километри по изминатия маршрут вече няма мъртва пустота, а работят хора.

По време на ядене Шчекн никога не разговаря, но щом се нахрани до насита, обича да побъбри.

— Този старец — казва той, като грижливо облизва лапата си — наистина ли го съживиха?

— Да.

— И отново е жив, върви и приказва?

— Едва ли приказва, камо ли пък да върви, но е жив.

— Жалко — недоволен мърмори Шчекн.

— Защо жалко?

— Жалко, че не приказва. Интересно би било да науча какво има Там...

— Къде?

— Там, където е бил, когато умря.

Усмихвам се.

— Мислиш, че там има нещо?

— Трябва да има. Нали трябва някъде да се дяна, когато умра.

— Къде се дява електрическият ток, когато човек го изключи? — питам аз.

— Това никога няма да мога да разбера — признава си Шчекн. — Но ти разсъждаваш неправилно. Да, не знам къде се дява електрическият ток, когато човек го изключи. Но не знам също така и откъде се взема той, когато човек го включи. А виж, откъде съм се взел аз — това ми е ясно и добре известно.

— И къде си бил ти, когато още те е нямало? — коварно го запитвам аз.

Но за Шчекн това не е проблем.

— Бил съм в кръвта на моите родители. А преди това — в кръвта на родителите на моите родители.

— Значи когато няма да те има, ще бъдеш в кръвта на своите деца...

— А ако нямам деца?

— Тогава ще бъдеш в земята, в тревата, в дърветата...

— Не е така! В тревата и в дърветата ще бъде моето тяло. А аз самият къде ще бъда?

— В кръвта на твоите родители също не си бил ти самият, а твоето тяло. Та нали ти не помниш какъв си бил в кръвта на твоите родители...

— Как така да не помня? — учудва се Шчекн. — Доста много неща помня!

— Да, наистина... — промърморвам аз, сразен. — Вие имате генетична памет...

— Можеш да го наричаш както си искаш — сърдито мърмори Шчекн. — Но аз наистина не разбирам къде ще се дяна, ако ей-сега умра. Нали нямам деца...

Решавам да прекратя този спор. Ясно ми е, че никога няма да съумея да докажа на Шчекн, че Там няма нищо. Затова мълчаливо загъвам пакета с храната, слагам го в раницата и се настанявам по-

удобно, като протягам краката си.

Шчекн грижливо е облизал и втората си лапа, идеално е подредил козината по бузите си и отново подхваща разговор.

— Ти ме учудваш, Лев — заявява той. — И всички вие ме учудвате. Нима още не ви е омръзнало тук?

— Защо да ни омръзне? Нали това ни е работата.

— А защо трябва да работите без всякакъв смисъл?

— Как да няма смисъл. Та ти сам виждаш колко неща научихме само за един ден.

— И тогава аз питам: за какво ви е да научавате това, което няма смисъл? Какво ще правите с него? Вие все научавате и научавате и нищо не правите с това, което научавате.

— С кое например? — питам аз.

Еша си няма Шчекн да спори. Току-що спечели една победа и сега явно се стреми да спечели втора.

— Ами например ямата без дъно, която намерих. На кого и за какво може да потрѣбва яма без дъно?

— Това не е точно яма — казвам аз, — а по-скоро врата към друг свят.

— Вие можете ли да минете през тази врата? — осведомява се Шчекн.

— Не — признавам аз. — Не можем.

— За какво ви е тогава тази врата, през която и тъй, и тъй не можете да минете?

— Днес не можем, но утре ще можем.

— Утре ли?

— В широкия смисъл. Вдругиден. След година...

— Друг свят, друг свят... — недоволно мърмори Шчекн. — Нима ви е тясно в този?

— Ами как да ти кажа... Сигурно е тясно на въображението ни.

— Разбира се! — язвително казва Шчекн. — Нали е достатъчно да попаднете в друг свят и тутакси се захващате да го промените, докато заприлича на вашия собствен. И много естествено на вашето въображение пак му става тясно, и тогава търсите друг някакъв свят, и отново се захващате да го промените...

Внезапно той рязко прекъсва своята филипика и в същия миг усещам, че наблизо има някой. Тук. На две крачки. В подножието на митологичното чудовище.

Това е съвсем нормален абориген, по всичко изглежда, че е от категорията „човек“ — здрав и строен мъж в брезентови панталони и брезентово яке на голо, а на врата му виси магазинна винтовка. Гъстите му рошави коси падат над очите, а лицето му е гладко избръснато. Той стои съвсем неподвижно до постаментата и само очите му бавно се въртят ту към мен, ту към Шчекн. Личи, че в тъмнината той вижда не по-лошо от нас. Не ми е ясно как е успял така безшумно и незабелязано да се промъкне дотук.

Внимателно се пресягам на гърба си и включвам озвучителния блок на езиковия транслатор.

— Ела и седни, ние сме приятели — казвам аз, като си мърдам само устните.

Със закъснение от половин секунда от лингвафона се разнасят гърлени звуци, доста приятни за ухото.

Непознатият трепва и прави крачка назад.

— Не се бой — продължавам аз. — Как се казваш? Аз се казвам Лев, а той се казва Шчекн. Ние не сме врагове. Искаме да поговорим с тебе.

Не, нищо не се получава. Непознатият отстъпва още една крачка и наполовина се скрива зад постаментата. Лицето му си остава все така безизразно и дори не е ясно разбира ли какво му говоря.

— Имаме вкусна храна — не се предавам аз. — Може би си гладен или искаш нещо да пиеш? Седни с нас и аз с удоволствие ще те нагостя...

Изведнџ се сещам, че сигурно аборигенът доста се е изплашил от това „ние“ и „с нас“ и бързам да премина в единствено число. Но и това не помага. Той съвсем се скрива зад постаментата и вече нито

се вижда, нито се чува.

— Отива си — мърмори Шчекн.

И в този миг отново виждам аборигена — с широки, меки и абсолютно безшумни крачки той пресича улицата, стъпва на отсрещния тротоар и все така, без нито веднъж да се обърне, се шмугва в един вход.

2 юни, 78 година ОЧИ В ОЧИ С ЛЕВ АБАЛКИН

Към 18:00 часа у дома се изтърсиха (без да ме предупредят) Андрей и Сандро. Прибрах папката в чекмеджето на бюрото и веднага строго им казах, че няма да търпя никакви служебни разговори, тъй като сега не са подчинени на мен, а на Клавдий. Освен това съм зает.

Те взеха жално да хленчат, че съвсем не са дошли по работа, че им е домъчняло за мен и че не бива да се отнасям така с тях. Друго може и да не могат, но на хленченето са майстори. Омекнах. Барът беше отворен и известно време с удоволствие си говорихме за моите кактуси. После изведнъж съвсем случайно открих, че вече не говорим толкова за кактусите, колкото за Клавдий и това все още донякъде изглеждаше оправдано, тъй като със своето тяло на буци и с болезнено хапливите си насмешки Клавдий и на мен самия ми напомняше кактус, ала не успях и да ахна, когато тези млади провокатори извънредно ловко и естествено преминаха към случая с биореакторите и Капитан Немо.

Без да се издавам с нищо, ги оставих хубавичко да се разпалят, а после, в кулминационния момент, когато вече решиха, че техният началник е лапнал въдицата, им предложих да си обират крушите. И щях да ги изгоня, защото здравата ме доядя и на тях, и на мене, но тогава (пак без предупреждение) взе, че се появи Альона. Съдбата ми била такава, помислих си аз и се запътих към кухнята. И тъй, и тъй беше станало време за вечеря, а даже на младите провокатори им е ясно, че пред външни хора не бива да разговарят за нашите работи.

Вечерята излезе чудесна. Провокаторите забравиха за всичко на света и взеха да се перчат пред Альона. Когато тя ги срязваше, аз почвах да се перча — колкото да се намирам на работа. Парадът на петлите завърти с грандиозен спор — къде да отидем сега. Сандро настояваше да се замъкнем да слушаме „Октопус“, при това незабавно, защото най-хубавните им парчета са в началото на програмата. Андрей се запали като истински музикален критик, нападките му срещу „Октопус“ бяха страстни и лишени от каквато и да било мисъл, неговата теория за съвременната музика беше смайващо свежа и чиста и се свеждаше до това, че сега, през нощта, е най-подходящото време да изпробваме под ветрила новата му яхта „Любомудър“. Аз бях за играта на изречения или в краен случай на факти. Щом се досети, че днес никъде няма да ходя и изобщо съм зает, Альона се разстрои и взе да се държи неприлично. „Октопус“ зад борда! — настояваше тя. — На бимбомбрамселите! Хайде да вдигаме гарга!" И така нататък.

В самия разгар на тази дискусия, в 19:33 часа, зачурулика видеофонът. Андрей, който седеше най-близо до него, си тикна пръста в клавиша. Екранът светна, но изображение не се появи. И нищо не се чуваше, защото Сандро ревеше с пълно гърло: „Острови, острови, острови...“, като извиваше странно тялото си, опитвайки се да подражава на неподражаемия Б. Туарега, докато Альона, вече пощуряла, се опитваше да го надвика с „Песен без думи“ на Глиер (а може и да не е на Глиер).

— Млъкнете! — креснах аз, провирайки се към видеофона.

Врявата понамаля, но от апарата все така не се чуваше никакъв звук, а празният екран продължаваше да мъждука. Това едва ли беше Екселенц и аз се успокоих.

— Почакайте, ще преместя апарата — казах аз в синкавото трептене.

В кабинета сложих видеофона на бюрото, стоварих се във фотьойла и казах:

— Е, тук е по-тихо... Само имайте предвид, че не ви виждам.

— Извинете, забравих... — каза плътен мъжки глас и на екрана се появи бледосинкаво лице с дълбоки бръчки около устата, които се спускаха към брадичката. Челото беше ниско и широко, големите му очи бяха хлътнали дълбоко, а правите черни коси падаха до раменете.

Интересно беше, че веднага го познах, но не разбрах веднага, че е той.

— Здравейте, Мак — каза той. — Познахте ли ме?

Трябваша ми няколко секунди, за да се овладеея. Бях съвсем неподготвен.

— Моля ви се, моля ви се... — бавех се аз, като трескаво преценявах как би трябвало да се държа:

— Лев Абалкин — напомни ми той. — Спомняте ли си? Саракш. Синята змия...

— Боже мой! — извика журналистът Камерер, в миналото Мак Сим, резидент на Земята на планетата Саракш. — Льова! А на мен ми казаха, че не сте на Земята и не се знае кога ще бъдете... Или пък още сте там?

Той се усмихна.

— Не, вече съм тук... Но аз май ви попречих?

— И дума да не става. Как ще ми прочитате! — с дълбоко вътрешно убеждение каза журналистът Камерер. Не онзи журналист Камерер, който посети Майя Глумова, а по-скоро онзи, който навести учителя. — Вие ми трябва! Та аз пиша книгата за главанаците!

— Да, зная — прекъсна ме той. — Тъкмо затова ви се обаждам. Но, Мак, нали аз отдавна вече не работя с главанаците.

— Няма никакво значение — възрази журналистът Камерер. — Важното е, че вие бяхте първият, който работи с тях.

— Мисля, че първият бяхте вие.

— Не. Аз просто ги открих и толкоз. И изобщо за себе си вече съм написал. Събрал съм материал и за най-новите изследвания на Комов. Както виждате, имам вече увода и заключението, остава ми най-дребната работа — съдържанието... Слушайте, Лев, трябва непременно да се срещнем. Колко време ще бъдете на Земята?

— Малко — каза той. — Но непременно ще се срещнем. Наистина днес не ми се иска да...

— Мисля, че и за мен днес не е много удобно — бързо го подкрепи журналистът Камерер. — А какво ще кажете за утре?

Известно време той мълчаливо се вглежда в мен. Неочаквано си дадох сметка, че изобщо не мога да определя цвета на очите му. Твърде много бяха хлътнали под надвисналите му вежди.

— Чудна работа — проговори той. — Вие никак не сте се променили. А аз?

— Честна дума? — попита журналистът Камерер, колкото да каже нещо.

Лев Абалник отново се усмихна.

— Да — каза той. — Двайсет години минаха. И знаете ли, Мак, че си спомням за това време като за най-щастливото. Всичко беше пред мен, всичко едва започваше... И знаете ли, като си спомням сега за това време, си мисля: колко дяволски много ми е провървяло, дето започнах с такива ръководители като Комов и като вас, Мак...

— Е, де, Лев, не преувеличавайте — каза журналистът Камерер, — Че какво общо имам тука аз?

— Как — какво общо? Комов ръководеше, Ролингсън и аз тичахме по задачи, а вие координирахте всичко!

Журналистът Камерер се опули. Аз — също, но освен това наострих уши.

— Ама, Лев — каза журналистът Камерер, — вие, приятелю, поради неопитността си явно бъкел не сте разбирали от тогавашната субординация. Единственото, което правех тогава за вас, беше, че ви осигурявах безопасността, транспорта и продоволствието... пък и това...

— И давахте идеите! — добави Лев Абалкин.

— Какви идеи?

— Идеята за експедицията на Синята змия не е ли ваша?

— Е, доколкото заедно с...

— Така! Това е първата. Идеята, че с главанаците трябва да работят прогресори, а не зоопсихолози, е втората!

— Чакайте, Лев! Тази идея беше на Комов! А на мене ми идваше да ви зарежа съвсем! Тогава на главата ми беше въстанието в Пандея! Първият масов десант на Океанската империя! Вие поне трябва да разбирате какво значи... Боже мой! Ако говорим честно, тогава изобщо през ум не ми минаваше за вас! Зеф се занимаваше тогава с вас, Зеф, а не аз! Помните ли рижия абориген? ...

Лев Абалкин се смееше с широко отворена уста, разкривайки равните си бели зъби.

— И няма за какво да се зъбите! — сърдито каза журналистът Камерер. — Поставяте ме в глупаво положение. Ама че дивотии! Не-е, гълъбчета, очевидно навреме съм се хванал с тази книга. Само като си помисля с какви идиотски легенди е обвито всичко!...

— Добре, добре, спирам — каза Абалкин. — Ще продължим този спор, когато се срещнем...

— Точно така — каза журналистът Камерер. — Само че няма да има никакъв спор. Тука няма за какво да се спори. Хайде да се разберем така...

Журналистът Камерер си поигра с копчетата на електронния бележник на бюрото.

— Утре в десет нула нула при мене... Или може би ви е по-удобно...

— Хайде при мене — каза Лев Абалкин.

— Тогава диктувайте адреса — изкомандува журналистът Камерер, на когото още не му беше минало.

— Курорт „Трепетлика“ — каза Лев Абалкин. — Вила номер шест.

2 юни 78 година НЯКОИ ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ ЗА НАМЕРЕНИЯТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

На Сандро и Адрей казах, че са свободни. Заповядах им съвсем официално. Наложих се да си придам официален вид и да говоря с официален тон, което впрочем ми се удаде без никакво усилие, защото исках да остана сам и да размисля както трябва.

Мигновено усетила настроението ми, Альона притихна и без всякакви възражения се съгласи да не влиза в кабинета и изобщо да ме остави на спокойствие. Доколкото знам, тя съвсем неправилно си представя моята работа. Например тя е убедена, че работата ми е опасна. Но някои елементарни неща е научила добре. Да речем, ако изведнъж се окаже, че съм зает, то това не означава, че ме е обзело вдъхновение или че внезапно ми е хрумнала гениална идея — това просто значи, че се е появила някаква спешна задача, която трябва наистина бързо да реша.

Дръпнах я за ухото и се затворих в кабинета, като я оставих да разтребва гостната.

Откъде е научил номера ми? Проста работа. Оставих го на учителя. Освен това за мене може да му е разказала Майя Глумова. Значи или още веднъж е разговарял с Майя Тойвовна, или все пак е решил да се види с учителя си. Въпреки всичко. Двайсет години не се е обаждал, а сега ето че изведнъж решил да се видят. Защо?

С каква цел ми звъни? Например от сантиментални подбуди. Спомените за първата истинска работа. Младостта, най-щастливото време в живота. Хм. Съмнителна работа... Имал е безкористно желание да помогне на журналиста (и първооткривателя на любимите главанацы) в неговата работа, подправено, да кажем, с много честолубие. Глупости. Защо ще ми дава тогава фалшив адрес? А пък ако не е фалшив, значи той не се крие, значи Екселенц нещо бърка... Наистина откъде съм сигурен, че Лев Абалкин се крие?

Бързо потърсих информатора, научих номера и позвъних в „Трепетлика“, вила номер шест.

Никой не се обади. Както и трябваше да се очаква.

Добре, за сега да оставим това. По-нататък. Кое беше главното в нашия разговор? Между другото по едно време за малко не се изгървах. Езика си да отхапя за това ще бъде малко. „Вие поне трябва да разбирате, какво значи десант на групата флотове «Ц»!“ „Интересно, Мак, вие откъде знаете за групата флотове «Ц» и което е по-важно, откъде накъде решихте, че аз знам нещо за това?“ Разбира се, той не би казал нищо подобно, но би си помислил и щеше да разбере всичко. И след такъв позорен гаф не би ми останало нищо друго, освен наистина да се захвана с журналистика... Добре, да се надяваме, че нищо не е забелязал. Той също нямаше чак толкова много време, за да анализира и оценява всяка моя дума. Той явно се стремеше да постигне някаква своя цел и вероятно не е обръщал внимание на всичко останало, което не се е отнасяло до тази цел...

Но към какво се стремеше той? Защо се опита да ми припише своите заслуги и отгоре на това и заслугите на Комов? И главното — не бяхме успели да си кажем здрасти, когато ми ги навря в носа... Човек би могъл да си помисли, че наистина разпространявам легенди за своя приоритет по отношение на всичките фундаментални идеи за главанаците, че съм си присвоил всичко това, а той е научил и сега ми дава да разбере, че съм говедо. Във всеки случай усмивката му беше двусмислена... Но това е абсурдно! Че именно аз открих главанаците, сега знаят само най-тесните специалисти, пък и те сигурно са забравили, защото няма значение...

Дивотии и глупости разбира се. Но фактът си остава факт: току-що ми позвъни Лев Абалкин и ми съобщи, че според него основоположник и корифей на съвременната наука за главанаците съм аз, журналистът Камерер. Нашият разговор не съдържаеше нищо друго съществено. Всичко останало беше светски приказки. Е, наистина накрая имаше и един фалшив (най-вероятно) адрес...

Естествено има и още една версия, която се налага. На него му е било все едно за какво ще говори. Той е можел да си позволи да говори всякакви глупости, защото ми е позвънил само за да ме види. Учителят или Майя Глумова му казват: От тебе се интересува някой си Максим Камерер. „Тъй ли? — мисли си криещият се Лев. — Чудна работа! Дошъл не дошъл на Земята и от мене се интересува Максим Камерер. Че нали едно време познавах един Максим Камерер. Какво е това? Съвпадение ли е? Лев Абалкин не вярва на съвпаденията. Я да взема да се обадя на този човек и да видя дали това е същият Максим Камерер, който навремето беше Мак Сим... А ако наистина е той, ще го видим как ще се държи...“

Почувствах, че вървя по прав път. Той набира номера и за всеки случай изключва образа — ако не съм онзи Максим Камерер. После ме вижда. Сигурно се учудва, но затова пък с явно облекчение. Пред него е най-обикновеният Максим Камерер, у тях са се събрали приятели, настанала е весела суматоха, няма абсолютно нищо подозрително. Какво пък, можем да си разменим десетина нищо незначещи приказки, да си определим среща и да изчезна...

Но! Това не е цялата истина и само истината. Тука има две неща, дето биат на очи. Първо, защо въобще му е притрябвало тогава да влиза в разговор? Можеше да погледа, да послуша, да се убеди, че съм аз и спокойно да прекъсне връзката. Грешка, някой е сбъркал номера. И толкоз.

А, второ, нали и аз не съм вчерашен. Та нали видях, че той не разговаряше просто така. Той наблюдаваше моята реакция. Искаше да се убеди, че аз съм аз и по определен начин ще реагирам на някои негови думи. Съзнателно говори глупости и внимателно следи как реагирам на тези глупости... Пак изглежда странно. На явните глупости всички хора реагират по един и същи начин. Следователно или аз разсъждавам неправилно, или... или от гледна точка на Абалкин тези глупости не са глупости. Например поради някакви абсолютно неизвестни за мен причини Абалкин наистина допуска, че моята роля в изследването на главанаците е извънредно голяма. Той ми се обажда, за да провери това свое предположение, и по моята реакция се убеждава, че предположението му е невярно.

Напълно логично е, но някак си е странно. Какво общо имат тук главанаците? Вярно, те са играли, направо казано, голяма роля в живота на Абалкин. Стоп!

Ако сега някой ме беше накарал да разкажа кое е най-важното в биографията на този човек, сигурно щях да кажа, че на него му харесвало да работи с главанаците, от всичко на света той най-

много искал да работи с главанаците, вече доста успешно работел с главанаците, но кой знае защо, не му дали да работи с главанаците... Дявол да го вземе, какво чудно би могло да има, ако накрая търпението му се е изчерпало и той е плюл на своя щаб „Ц“, на „Комкон“, на дисциплината, плюл е на всичко и се е върнал на Земята, за да може, по дяволите, веднъж завинаги да разбере защо не му дават да се занимава с любимата си работа, кой — лично — му пречи през целия му живот, от кого може да потърси сметка за пропадането на грижливо правените планове, за горчивото си неведение, за петнайсетте години, пропилены в неимоверно тежка работа, която не му е по вкуса... И ето че той се е върнал!

Върнал се е и веднага се е натъкнал на моето име. И си е спомнил, че всъщност аз му бях опекун, когато за първи път работеше с главанаците, и е поискал да узнае не съм ли взел участие в това безпрецедентно отстраняване на един човек от любимата му работа, и е разбрал (с помощта на проста уловка), че не съм участвувал — излиза, че съм се занимавал с отблъскването на десанта и изобщо не съм бил в течение.

Ей така например би могъл да се обясни одевешният разговор. Но само този разговор и нищо повече. С тази хипотеза не биха могли да се обяснят нито тъмната история с Тристан, нито тъмната история с Майя Глумова, нито пък още повече причината, поради която Лев Абалкин има нужда да се крие. Сега той би трябвало да се разхожда из „Комкон“ и да разпердушинва онези, които са го оскърбили, нали е човек с несдържан характер и артистична психика... Впрочем в тази моя хипотеза все пак имаше някои рационални зрънца и възникваха някои практически въпроси. Реших да ги задам на Екселенц, но отначало трябваше да позвъня на Сергей Павлович Федосеев.

Погледнах часовника си. Беше 21:51. Да се надяваме, че старецът още не си е легнал.

Действително се оказа, че старецът още не си е легнал. С известно недоумение, сякаш не можеше да ме познае, той гледаше от екрана журналиста Камерер. А журналистът Камерер го заля с извинения за безпокойството по никое време. Извиненията бяха приети, обаче недоумението не изчезна от лицето му.

— Имам буквално един-два въпроса към вас, Сергей Павлович — утрижено каза журналистът Камерер. — Вие нали се срещнахте с Абалкин?

— Да. И му дадох вашия номер.

— Извинете ме, Сергей Павлович... Той току-що ми се обади... и разговаря с мен някак особено... — Журналистът Камерер трудно намираше подходящите думи. — Останах с впечатление... Разбирам, че просто не бива да му обръщам внимание, но нали всичко може да стане... В края на краищата той може да ви е разбрал неправилно...

Старецът напрегна вниманието си.

— За какво става дума? — попита той.

— Вие нали му разказахте за мен... Е, т-там, за нашия разговор...

— Естествено. Но не ви разбирам. Нима не биваше да му разказвам?

— Не-не, работата не е там. Очевидно той все пак ви е разбрал неправилно. Представете си, не сме се виждали с него петнайсет години. И още щом се поздравихме, той започна с някакъв болезнен сарказъм да ме възхвалява за това, че... Накратко казано, той фактически ме обвини, че претендирам за неговия приоритет в работата с главанаците! Уверявам ви, без да има никакви, дори най-малките основания за това... Разберете ме, аз разработвам този въпрос само като журналист, като популяризатор и нищо повече...

— Почакайте, почакайте, млади момко! — Старецът вдигна ръка. — Успокойте се, моля ви. Разбира се, че нищо такова не съм му казвал. Дори и просто защото абсолютно нищо не разбирам от тези работи...

— Ами... може би... някак си не съвсем точно сте се изразили...

— Вижте какво, изобщо не съм говорил за това. Казах му, че някакъв журналист Камерер пише книга за него и се обърна към мен за материал. Номерът на журналиста е еди-кой си. Обади му се. И толкоз. Това е всичко, което му казах.

— Ама тогава нищо не разбирам — почти отчаяно каза журналистът Камерер. — Помислих си, че той някак си неправилно ви е разбрал, но щом не е така... тогава не знам... Тогава това е някакво болестно състояние. Мания някаква. Изобщо тези прогресори може и да се държат напълно почтено, когато са на работа, но на Земята понякога съвсем се разпускат... Изглежда, нервите им не издържат...

Старецът свъси вежди.

— Ами знаете ли... В края на краищата не е изключено Лев действително да не ме е разбрал, както трябва... или по-точно да не ме е изслушал докрай... Разговорът ни беше кратък, аз бързах, духаше силен вятър, борове доста шумоляха, а за вас си спомних едва в последния момент...

— Не-не, нищо такова не искам да кажа... — отстъпи журналистът Камерер. — Възможно е именно аз да не съм разбрал Лев както трябва... Знаете ли, освен всичко, бях потресен от неговия вид... Той много се е променил, станал е такъв един недружелюбен... На вас не ви ли се стори така, Сергей Павлович?

Да, на Сергей Павлович също му се сторило така. Принуждаван и подтикван от недостатъчно прикриваната обида на простодушно-общителния журналист Камерер, той постепенно и заплетено, срамувайки се от своя ученик и от някакви свои мисли, разказа какво се е случило между тях.

Към 17:00 часа С. П. Федосеев потеглил с глайдер от своята вила „Комарите“ към Свердловск, където трябвало да се състои някакво заседание на някакъв клуб. След петнайсет минути буквално го атакувал и го заставил да се приземи в дива борова гора някакъв глайдер, който се взел бог знае откъде, а неговия водач се оказал Лев Абалкин. На поляната сред шумолящите борове между тях се състоял кратък разговор, протекъл по вече познатата ми схема на Лев Абалкин.

Още щом се поздравили, фактически без да даде на стария учител да си отвори устата и без да губи време за прегръдки, той се нахвърлил върху стареца със саркастични благодарности. Язвително благодарил на нещастния Сергей Павлович за онези неимоверни усилия, които той уж бил положил, за да убеди комисията по разпределението да изпрати абитуриента Абалкин не в Института по зоопсихология, където абитуриентът от глупост и неопитност имал намерение да постъпи, а в училището за прогресори, за тези усилия, които се увенчали с блестящ успех и направили целия по-нататъшен живот на Лев Абалкин толкова безгрижен и щастлив.

Разбира се, потресен от толкова наглото извращение на истината, старецът залепил на бившия си ученик плесница. Като го накарал по този начин да се държи както трябва, сиреч да млъкне и да внимава, той спокойно му обяснил, че в действителност нещата стоят тъкмо обратно. Именно той, С. П. Федосеев, гласял Лев Абалкин за зоопсихолог, уговорил всичко в института и представил на комисията съответните препоръки. Именно той, С. П. Федосеев, щом научил за глупавото, от негова гледна точка, решение на комисията, устно и писмено протестирал чак до регионалния Съвет за просвета. И именно той, С. П. Федосеев, в края на краищата бил извикан в Евразийския сектор и бил нахокан като хлапе за опитите си да оспорва решението на комисията по разпределението, без да има достатъчна квалификация за това. („Там ми показаха заключението на четирима експерти и като две и две четири ми доказаха, че съм стар глупак, а прав се оказа председателят на комисията по разпределението доктор Серафимович...“)

Щом стигна до това място, старецът замълча.

— И той какво направи? — осмели се да попита журналистът Камерер.

Старецът тъжно прехапа устни.

— Този глупак ми целуна ръката и хукна към своя глайдер.

Помълчахме. После старецът добави:

— Та тогава си спомних за вас... Откровено казано, стори ми се, че той не обърна внимание. Може би трябваше да му разкажа за вас по-подробно, но не ми беше до това... Кой знае защо, ми се стори, че повече никога няма да го видя...

2 юни 78 година

КРАТЪК РАЗГОВОР

Екселенц си беше вкъщи. Облечен в строго черно кимоно, той седеше зад бюрото си, зает с любимата си работа: разглеждаше с лупа уродлива статуйка от някаква колекция.

— Екселенц — казах аз, — трябва да знае дали Лев Абалкин е влизал в контакт с още някого на Земята?

— Да — каза Екселенц и ми се стори, че ме погледна с интерес.

— Мога ли да знае с кого?

— Можеш. С мен.

Аз се запънах. Екселенц почака малко и заповяда:

— Докладвай.

Предадох двата разговора дословно, а своите изводи — накратко и накрая добавих, че според мен трябва да очакваме в най-скоро време Абалкин да се появи при Комов, Ролингсън, Горячева и други хора, които така или иначе имат някакво отношение към неговата работа с главанаците. А също и при този доктор Серафимович — тогавашния председател на комисията по разпределението. Тъй като Екселенц мълчеше и не свеждаше глава, си позволих да го попитам:

— Бихте ли ми казали за какво говори с вас? Учудвам се, че изобщо се е появил при вас.

— Ти се учудваш... Аз също. Но не сме разговаряли. Той направи същия номер, както при теб: не включи образа. Порадва ми се, сигурно ме позна и затвори.

— Защо сте сигурен, че е бил той?

— Защото се свърза с мен по канала, който беше известен само на един човек.

— Ами не може ли този човек...

— Не, този човек не може... А що се отнася до твоята хипотеза, тя е неоснователна. Лев Абалкин стана чудесен резидент, той обичаше тази работа и не би се съгласил да я замени за нищо.

— Макар че за прогресор неговата психика е...

— Това не е от твоята компетенция — сръза ме Екселенц. — Не се отклонявай. Да се върнем на въпроса. Отменям заповедите да откриеш Абалкин и да го поставиш под наблюдение. Тръгни по следите му. Искам да знам къде е ходил, с кого се е срещал и за какво е говорил.

— Разбрах. А ако все пак се натъкна на него?

— Ще вземеш интервю за книгата си. А после ще ми докладваш. Нищо друго няма да правиш, само това.

2 юни 76 година

НЕЩО ЗА ТАЙНИТЕ

Към 23:30 часа бързо взех един душ, надникнах в спалнята и се убедих, че Альона спи като заклана. Тогава се върнах в кабинета.

Реших да започна с Шчекн. Шчекн, разбира се, не е землянин и даже не е хуманоид, затова се наложи да използвам целия си опит и цялото си, без да се хваля, умение да работя с информационните канали, за да получа тези сведения, които получих. Между другото ще отбележа, че по-голямата част от земляните и представа си нямат за реалните възможности на това осмо (или сега вече девето?) чудо на света — Големия вселенски информатор. Напълно възможно е впрочем и аз при целия си опит и при цялото си умение съвсем да нямам право да претендирам, че мога напълно да използвам неговата

необятна памет.

Изпратих единайсет запитвания, три от които, както стана ясно сетне, се оказаха излишни, и в резултат на това получих следната информация за главанака Шчекн.

Излезе, че цялото му име е Шчекн-Итрч. От седемдесет и пета година до ден днешен той е член на Постоянното представителство на народа на главанаците на Земята. Ако се съди по функциите му при контактите със земната администрация, той се явява нещо като преводач-референт на представителството, инстинското му положение е неизвестно, тъй като за земляните взаимоотношенията вътре в колектива на представителството си оставаха тайна, заключена със седем ключа. Някои данни позволяват да се предположи, че Шчекн оглавява нещо като семейна ядка вътре в представителството, като досега никой не е успял да разбере нито броя на нейните членове, нито състава ѝ, а между другото тези фактори очевидно играят доста голяма роля при решаването на редица важни въпроси от дипломатическо естество.

Изобщо бяха се натрупали много фактически данни за Шчекн, както и за цялото представителство. Някои от тях бяха смайващи, но с времето всички те влизаха в противоречие с новите факти или напълно се опровергаваха от следващите наблюдения. Изглежда, нашата ксенология беше склонна да се откаже или да махне с ръка — на когото както му харесва — на тази загадка. И много доста порядъчни ксенолози се бяха присъединили към мнението на Ролингсън. Изказано още преди десет години в минута на слабост: „Според мен те просто ни мътят главите!...“

Впрочем всичко това малко ме засягаше. Трябваше само и занапред да не забравям думите на Ролингсън.

Представителството било разположено край река Телън, северозападно от езерото Бейкър Лейк. Оказа се, че те можели свободно да ходят, където си искат, и ходели твърде охотно, макар че не признавали никакви превозни средства освен нулевия транспорт. Резиденцията на представителството била издигната в строго съответствие с проекта, представен от самите главанаци, обаче те вежливо се отказали от удоволствието да се нанесат в нея и се настанили наоколо в саморъчно направени подземни помещения или, по-просто казано, в дупки. Не признавали телекомуникациите и старанието на нашите инженери, създали видеоапаратура, специално пригодена за техния слух и за тяхното зрение, с която да боравят удобно, отишло на вятъра. Главанаците признавали само личните контакти. Значи се налагаше да отлетя за Бейкър Лейк.

Щом свърших с Шчекн, реших все пак да намеря доктор Серафимович. Това стана много лесно, сиреч лесно получих информация за него. Оказа се, че докторът по педагогика, постоянният член на Евразийския съвет за просвета, членът на Световния съвет по педагогика Валерий Маркович Серафимович е починал преди двацет години на сто и осемдесет годишна възраст. Жалко.

Захванах се с Корней Яшмаа. Вече две години адресът на прогресора Корней Янович Яшмаа беше вила „Лагерът на Ян“ на десетина километра северно от Антонов, в поволжката степ. Той имаше богато служебно досие, от което се виждаше, че цялата му професионална дейност е била свързана с планетата Гиганда. Очевидно той беше много голям практик и изключително добър теоретик в областта на експерименталната история, но всички подробности от кариерата му за миг изхвъркнаха от главата ми, щом осъзнах два незначителни факта.

Първо: Корней Янович Яшмаа беше посмъртен син.

Второ: Корней Янович Яшмаа беше роден на 6 октомври 38 година. Родителите на Корней Яшмаа не бяха членове на групата „нормала“, а съпружеската двойка, която трагично беше загинала по време на експеримента „Огледало“.

Не бях сигурен, че си спомням добре, и погледнах в папката. Всичко си беше точно така. И бележката на гърба на оня лист с арабския текст си беше там: „... на Гиганда се срещнаха двама от нашите близнаци. Уверявам те, че това е абсолютна случайност...“ Случайност. Какво пък, при тях там, на Гиганда, наистина може Лев Абалкин, посмъртният син, роден на 6 октомври 38 година, случайно да се е срещнал с Корней Яшмаа, посмъртния син, роден на 6 октомври 38 година... А това при мен какво е — също ли е случайност? „Близнаци“. От различни родители. „Ако не вярваш, погледни в 07 и 11.“

Така. „07“ е пред мен. Значи някъде в дебрите на нашия департамент се намира и 11. Логично е да се предположи, че има и 01, 02 и така нататък... Между другото мой пропуск е, че не обърнах веднага внимание на този странен шифър: 07. Нашите дела (които, разбира се, не съхраняваме в папки, а на кристални записи) обикновено се обозначават или с фантастични словосъчетания, или с наименования на предмети...

Впрочем какъв е този експеримент „Огледало“? Никога не съм чувал за такова нещо... Тази мисъл се мерна някак между другото в главата ми и машинално набрах запитването към ГВИ. Отговорът ме учуди: „ИНФОРМАЦИЯТА Е САМО ЗА СПЕЦИАЛИСТИ. МОЛЯ, ПРЕДСТАВЕТЕ РАЗРЕШЕНИЕ. ЧЕ ИМАТЕ ДОСТЪП ДО НЕЯ.“ Набрах кода на своето разрешение за достъп и повторих запитването. Този път картата с отговора изскочи със закъснение от няколко секунди: „ИНФОРМАЦИЯТА Е САМО ЗА СПЕЦИАЛИСТИ. МОЛЯ, ПРЕДСТАВЕТЕ РАЗРЕШЕНИЕ, ЧЕ ИМАТЕ ДОСТЪП ДО НЕЯ.“ Отпуснах се назад в креслото. Е, това е то! За първи път в моята практика разрешението за достъп на „Комкон-2“ се оказа недостатъчно, за да получа информация от ГВИ.

И тогава съвсем ясно почувствувах, че съм излязъл извън границите на своята компетентност. Някак си отведнъж, внезапно разбрах, че пред мен стои огромна и мрачна тайна, че съдбата на Абалкин с всичките нейни загадки и странности не се свежда просто до тайната на личността на Абалкин, а е преплетена със съдбите на много други хора и аз не бива да се набърквам в тези съдби нито като сътрудник на „Комкон“, нито като човек.

И, разбира се, работата не беше в това, че ГВИ отказа да ми даде информация за някакъв си там експеримент „Огледало“. Бях напълно сигурен, че този експеримент няма никакво отношение към тайната. Просто отказът на ГВИ беше насочващата плесница, която ме накара да се огледам назад. Тази плесница сякаш ми отвори очите и веднага свързах всички неща едно с друго — и странното поведение на Ядвига Леканова, и необикновеното равнище на секретност, и непривичността на това „вместилище за документи“, и странния шифър, и отказа на Екселенц да ме осведоми напълно за всичко, и дори неговото начално указание да не влизам в никакви контакти с Абалкин... А ето сега и фантастичното съвпадение на обстоятелствата и датите, на които са се появили на бял свят Лев Абалкин и Корней Яшмаа.

Имаше тайна. Лев Абалкин беше само част от тази тайна. И сега разбрах защо Екселенц възложи именно на мен това дело, Макар че несъмнено е имало хора, напълно посветени в тайната, но те очевидно не са били подходящи да водят следствието. Имало е достатъчно хора, които биха могли да водят това следствие не по-зле, а може би и по-добре от мен, но Екселенц безусловно е разбирал, че следствието рано или късно ще стигне до тайната и тук е било важно човекът да бъде достатъчно деликатен, за да спре навреме. А в случай че по време на следствието тайната бъде разкрита, за Екселенц е било важно да се доверява на този човек като на самия себе си.

Отгоре на всичко тайната на Лев Абалкин е и тайна на личността! Съвсем лошо става. Най-мрачната тайна от всички, които човек може да си представи — за нея не трябва да знае нищо самата личност... Най-простият пример е информацията, че личността страда от неизлечима болест. Посложен пример — тайната за постъпка, извършена поради незнание и повлякла след себе си необратими последствия, както е станало в древността с цар Едип...

Е, няма що, Екселенц правилно се е спрял на мен. Аз не обичам тайните. Според мен в наше време и на нашата планета всички тайни понамирамисват някак гадно. Признавам, че много от тях са напълно сензационни и могат да разтърсят въображението ни, но лично на мен винаги ми е било неприятно да ме посвещават в тях, а още по-неприятно ми е аз да посвещавам в тях съвсем невинни външни хора. При нас, в „Комкон-2“, повечето сътрудници споделят това мнение и сигурно заради това оттук много рядко изтича информация. Но отвращението, което изпитвам към тайните, все пак очевидно е доста над средната норма. Аз дори се старая никога да не употребявам общоприетия израз „да разкрия тайната“, а обикновено казвам „да изровя тайната“, като при това ми се струва, че съм асенизатор^[3] в първоначалния смисъл на тази дума. Ето както сега например.

ИЗ ОТЧЕТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

... В тъмнината градът става плосък като старинна гравюра. В дълбините на черните дупки на прозорците мъждиво проблясва плесен, а в редките тревни площи и градинки блещукат малки безжизнени дъги — през нощта се разтварят пъпките на загадъчни светещи цветя. Ухае на слаби, но дразнещи аромати. Иззад покривите изпълзва и увисва над булеварда първата луна — огромен нащърбен сърп, който залива града с неприятна оранжева светлина.

Това светило предизвиква у Шчекн някакво необяснимо отвращение. Той често поглежда враждебно към него и всеки път мъчително разтваря и хлопва челюстите си, сякаш му се иска да завие, но се сдържа. Всичко това е доста странно, като знаем, че на родния Саракш той не може да види луната поради атмосферната рефракция, а към земната Луна винаги се е отнасял абсолютно индеферентно, във всеки случай доколкото ми е известно.

После забелязваме децата.

Те са две. Като се държат за ръце, кротичко вървят по тротоара, сякаш се мъчат да се скрият в сянката. Отиват нататък, накъдето вървим и ние с Шчекн. Ако се съди по дрехите, момчета са. Едното е по-високо, горе-долу към осем години, а другото е съвсем малко, четири-пет годишно. Очевидно току-що са свърнали от някоя странична пресечка, иначе бих ги видял отдалече. Отдавна са тръгнали и дълго време вървят, защото са много уморени и едва си движат краката... По-малкият вече съвсем не върви, а се влачи, като се държи за ръката на по-големия. Той през цялото време оправя плоската чанта, която виси през рамото му на широк ремък и постоянно го удря в коленете.

Транслаторът превежда със сух, безпристрастен глас: „Уморих се, краката ме болят... Върви, ти казвам... Върви... Лош човек... Ти си лош, глупаво човече... Клепоуха змия... Ти пък си пиклива миша опашка...“ Така. Спряха се. Малкият измъква ръката си от ръката на по-големия и сяда. По-големият го вдига за врата, но малкият отново сяда и тогава по-големият го напердашва. От транслатора се изсипва купчина „плъхове“, „змии“, „миризливи животни“ и друга фауна. После малкият започва силно да плаче и Транслаторът недоумяващо замлъква. Време е да се намеся.

— Здравейте, момчета — казвам само с устни.

Приближил съм се съвсем, но те чак сега ме забелязват. Малкият тутакси престава да плаче и ме зяпва ококорен. По-големият също ме гледа, но под вежди, враждебно и устните му са стиснати здраво. Клякам пред тях и казвам:

— Не се бойте. Аз съм добър. Нищо няма да ви направя.

Зная, че озвучителният блок не предава интонацията и затова се старая да подбирам прости, успокояващи думи.

— Аз се казвам Лев. Виждам, че сте уморени. Искате ли да ви помогна?

По-големият не отговаря, той все така ме гледа изпод вежди — напрегнато и с голямо недоверие, а малкият изведнъж проявява интерес към Шчекн и не сваля очи от него — очевидно хем се страхува, хем му е интересно. Заел най-благоприличен вид, Шчекн стои настрана, извърнал високочелата си глава.

— Вие сте уморени — казвам аз. — Сигурно сте гладни и жадни. Сега ще ви дам нещо вкусно...

И тогава по-големият избухва. Те изобщо не са уморени и не им трябва нищо вкусно. Сега той ще се справи с тази клепоуха змия и ще продължат нататък. А който им попречи, ще получи куршум в шкембето. Това е.

Много добре. Никой и не се кани да им пречи. А къде отиват?

Където трябва, там отиват.

И все пак? Може и на нас да ни е по път? Тогава бих могъл да нося клепоухата змия на раменете си...

В края на краищата всичко се урежда. Те изяждат четири блокчета шоколад, изпиват две кутии

тоник. Малките уста поглъщат по половин туба плодово пюре. Внимателно оглеждат пъстрия ми комбинезон и (след кратък, но твърде енергичен спор) им позволявам веднъж (само веднъж!) да погледят Шчекн (но в никакъв случай по главата, а само по гърба). На борда при Вандерхузе всички хълцат от умиление и се вайкат в стил „ох, горките дечица“.

По-нататък се изяснява следното.

Момчетата са братя, по-големият се казва Иядрудан, а малкият — Притулатан. Те живеели доста далеч оттук (не мога да уточня къде) с баща си в голяма бяла къща с басейн в двора. Съвсем доскоро с тях живеели две лели и още един брат — най-големият, той бил на осемнайсет години, — но всички те умрели. След това баща им никога не ги вземал със себе си за продукти, той почнал да ходи сам, а по-рано ходело цялото семейство. Наоколо има много продукти — и там, и там, и там (не мога да уточня къде). Щом тръгвал сам, баща им всеки път им нареждал: ако не се върне до вечерта, трябва да вземат Книгата, да излязат ей на този булевард и да вървят все направо и направо до красивата стъклена къща, която свети в тъмнината. Но не бива да влизат в тази къща — трябва да седнат наблизо и да чакат, докато дойдат хора и ги отведат там, където ще бъдат и татко, и мама, и всички. Защо през нощта? Защото нощем по улиците няма лоши хора. Те се срещат само денем. Не, никога не са ги виждали, но много пъти са слушали как звънят с камбанки, пеят песнички и ги примамват да излязат от къщи. Тогава татко и по-големият брат хващали своите винтовки и им забивали по един куршум в шкембето... Не, друг никого не познават и не са виждали. Наистина някога, много отдавна при тях въщи дошли някакви хора с винтовки и цял ден спорили с баща им и с по-големия брат, а после и мама с двете лели се намесили. Всички високо крещели, но баща им, разбира се, излязъл на глава с всички, тези хора си отишли и повече никога не са идвали...

Малкият Притулатан заспива веднага щом го вземам на гръб. Иядрудан пък, напротив, отказва всякаква помощ. Той само ми позволи да му наглася по-добре чантата с Книгата и сега с независим вид крачи до мен, пхнал ръце в джобовете си. Шчекн търчи отпред, без да взема участие в разговора. С целия си вид демонстрира пълно равнодушие към случилото се, но в действителност и той като всички нас е заинтригуван от очевидното предположение, че целта на момчетата — някаква светеща сграда — е точно този обект „Петно-96“.

... Какво е написано в Книгата Иядрудан не може да преразкаже. В тази Книга всеки ден всички възрастни записвали всичко, което се е случило. Как отровна мравка ухапала Притулатан. Как внезапно водата взела да се отдръпва от басейна, но баща му я спрял. Как леля му умряла — отваряла една консервена кутия, майка му я погледнала, а леля му вече била мъртва... Иядрудан не е чел тази Книга, той чете лошо, а и не обича, той не е много способен. Виж, Притулатан е много способен, но той е още малък и нищо не разбира. Не, никога не им е било скучно. Как могат да скучаят в къща, която има петстотин и седем стаи? А всяка стая е пълна с какви ли не чудновати вещи, даже с такива, за които сам баща му не можел да каже какви са и за какво са. Само дете нито една винтовка не намерили там. Винтовките сега са рядкост. Може би в съседната къща биха могли да намерят винтовка, но баща им не им давал да стрелят... Той казваше, че това не ни трябва. Ала когато отидем при светещата къща — и добрите хора, които ще ни посрещнат там, ни отведат при мама, тогава вече ще можем да стреляме колкото си искаме... А може би ти си този, който ще ни отведе при мама? Ако е тъй, защо нямаш винтовка? Ти си добър човек, а нямаш винтовка, пък татко казваше, че всички добри хора са с винтовки...

— Не — казвам. — Няма да мога да те отведа при майка ти. Тук аз съм чужд човек и също бих искал да се срещна с добрите хора.

— Жалко — казва Иядрудан.

Излизаме на площад. Отблизо обектът „Петно-96“ прилича на гигантско старинно ковчеже за скъпоценности от син кристал с цялото му варварско великолепие, святащо с безбройните си скъпоценни камъни. Равномерна снъжно-бяла светлина го пронизва отвътре, като озарява напукания, обрасъл с черни бурени асфалт и мъртвите фасади на къщите, обкръжаващи площада. Стените на тази необикновена сграда са абсолютно прозрачни, а вътре блести и се прелива весел хаос от червено,

златисто, зелено и жълто, така че човек не може веднага да забележи широкия като порта приветливо разтворен вход, към който водят няколко ниски плоски стъпала.

— Играчки!... — благоговейно прошепва Притулатан, размърдва се и се смъква от гърба ми.

Чак сега разбирам, че ковчежето съвсем не е пълно със скъпоценности, а с разноцветни играчки, стотици и хиляди пъстроцветни, изключително нескопосани играчки — абсурдно огромни, ярко наплескани кукли, уродливи дървени автомобили и грамадни купчини от някакви разноцветни дреболии, които трудно могат да се разгледат от такова разстояние.

Малкият даровит Притулатан незабавно започва да хленчи и да моли всички да отидем в тази възшебна къща, нищо, че татко е забранил, само ще се отбием за минутка, ще вземем ей този камион и веднага ще седнем да чакаме добрите хора... Иядрудан се опитва да го спре, отначало с думи, а когато това не помага, му извива ухото и хленченето става нечленоразделно. Транслаторът безпристрастно изсипва в пространството около нас цяла торба „клепоухи змии“, на борда при Вандерхузе се вдига врява от възмущение да ги успокоя и утеша и внезапно всички, включително и даровитият Притулатан, замлъкват.

На близкия ъгъл неочаквано се появява одевешният абориген с винтовката. Като стъпва меко и безшумно по сините отблясъци; сложил ръка на винтовката, която виси напреки на гърдите му, той се приближава право към децата. Към нас с Шчекн дори не поглежда. Хваща здраво притихналия Притулатан за лявата ръка, а засиялия Иядрудан — за дясната, и ги повежда през площада право към светещата сграда — към мама, към татко, към безграничните възможности да стрелят колкото си искат.

Гледам след тях. Всичко сякаш върви както трябва и в същото време нещо незначително, направо дреболия, разваля цялата работа. Някаква капка отрова...

— Позна ли го? — пита Шчекн.

— Кого? — отвръщам раздражено, защото още не мога да се избавя от тази дреболия, която разваля всичко.

— Изгаси светлината в тази сграда и изстреляй десетина снаряда срещу нея...

Почти не го слушам. Изведнъж ми става ясно каква е тази дреболия. Аборигенът се отдалечава, държи децата за ръце, и аз виждам как винтовката се люлее на гърдите му в такт с крачките, сякаш е махало — отляво надясно и отдясно наляво... Тя не може да се люлее така. Не може така да се мотае насам-натам тежка магазинна винтовка, която тежи поне седем-осем кила. Така може да се мотае играчка — дървена, пластмасова. Винтовката на този „добър човек“ не е истинска...

Не успявам да обмисля всичко докрай. Винтовката на аборигена е играчка. Аборигентите стрелят като снайперисти. Може би тази винтовка е от павилиона за играчки... Изгаси светлината в този павилион и изстреляй десетина снаряда срещу него... Та това е същият павилион като онзи... Не, нищо не успях да обмисля докрай.

Отляво падат тухли, дървената каса на един прозорец с прашене се разбива на тротоара. По уродливата фасада на шестетажния блок, третия от ъгъла, отгоре-надолу, косо, през черните дупки на прозорците се плъзга широка жълта сянка — плъзга се толкова леко, като перушинка, та не ти се вярва, че тъкмо след нея от фасадата се откъртват пластове мазилка и парчета от тухли. Вандерхузе крещи нещо ужасен, децата пищат на два гласа на площада, а сянката вече е на асфалта — такава една лека, полупрозрачна и огромна. Почти не може да се различи бясното движение на десетките крака и в това блещукане тъмнее, набъбва и се свива дълго разчленено тяло, вдигнало високо пред себе си грамадните си щипки, върху които сякаш е замръзнал блик от отразена светлина...

Скорчерът сам изниква в ръцете ми. Превръщам се в автоматичен далекомер, зает само с измерването на разстоянието между ракопаяка и детските фигурки, търтили да бягат напърно през площада. (Някъде там е и аборигенът с фалшивата винтовка, той също тича с всички сили, като изоставя малко от децата, но него не го гледам.) Разстоянието стремително намалява, всичко вече ми е съвсем ясно и когато ракопаякът се оказва точно пред мен, стрелям.

В този момент до него има към двайсет метра. Не ми се е случвало чак толкова често да стрелям със скорчер и съм потресен от резултата. Лумналата червено-лилава светлина ме ослепява за миг, но

успявам да видя, че ракопаякът сякаш се взривява. Моментално. Целият, от щипките до крайчеца на последния му крак. Като прегрят парен котел. Чува се кратък гръм, ехото се отразява и се търкулва по площада, а на мястото на чудовището избуява плътен и наглед даже твърд облак бяла пара.

Всичко е свършено. Облакът пара се разпръсква с тихо съскане, паническите писъци и тропотът затихват навътре в тъмната пресечка, а павилионът, напомнящ ковчеже за скъпоценности, като че ли нищо не е станало, сияе наред площада с предишното си варварско великолепие...

— Ей че гаден звяр, дявол да го вземе — мърморя аз. — Откъде са се взели тука. на сто парсека от Пандора?... Ами ти какво, пак ли не го усети?

Шчекн не успява да отговори. Изтрещява изстрел от винтовка, ехото се разнася на площада и веднага следва втори. Някъде съвсем близо. Май че зад ъгъла. Ами да, в пресечката, където побягнаха всички...

— Шчекн, следвай ме отляво и не се показвай напред! — командувам аз, вече тичайки.

Не разбирам какво става там, в тази пресечка. Най-вероятно е още един ракопаяк да е нападнал децата... Значи винтовката все пак не е играчка? И тогава от тъмната пресечка излизат и се спират трима, които ни преграждат пътя. И двама от тях са въоръжени с истински магазинни винтовки, и двете дула са насочени право към мене.

В синкаво-бялата светлина всичко се вижда много добре: снажен белокоос старец в сив мундир с блестящи копчета, а встрани от него и малко назад — две яки момчета с насочени винтовки, също в сиви униформи, препасани с ремъци и с паласки на коланите.

— Много е опасно... — ломоти Шчекн на езика на главанаците. — Повтарям — много!

Спирам да тичам и вървейки, малко насила прибирам скорчера в кобура. После заставам пред стареца и питам:

— Какво стана с децата?

Дулата на винтовките са насочени право в корема ми. В шкембето. Лицата на момчетата са мрачни и безмилостни.

— С децата всичко е наред — отвърща старецът.

Очите му са светли и даже сякаш весели. Лицето му не излъчва такава мрачна коравосърдечност, както на въоръжените момчета. То е обикновено набръчкано лице на стар човек, което дори не е лишено от известна благост. Впрочем може би само ми се, струва, че е така, може би цялата работа е там, че вместо винтовка той държи в ръката си блестящо полиран бастун, с който леко и небрежно се потупва по кончова на високия ботуш.

— По кого стреляхте? — питам аз.

— По лошия човек — превежда отговора транслаторът.

— Сигурно вие сте онези добри хора с винтовките? — питам аз.

Старецът повдига вежди.

— Добри хора ли? Какво значи това?

Обяснявам му това, което ми обясни Нядрудан. Старецът кимва.

— Ясно. Ние сме тези добри хора. — Той ме разглежда от главата до петите. — А при вас, гледам, нещата не вървят зле... Машинката на гърба ви превежда... Някога и ние имахме такива, но бяха огромни, заемаха цели стаи... А такова ръчно оръжие никога не сме имали. Сръчно пречукахте този лош човек! Сякаш с оръдие. Отдавна ли долетяхте?

— Вчера — казвам аз.

— А пък ние така и не успяхме да оправим нашите летателни машини. Няма кой да ги поправи. — Той пак нескрито ме оглежда. — Да, добре сте вие. А при нас, както виждате, е пълен упадък. Как успяхте? Отблъснахте ли ги? Или намерихте някакви средства?

— Упадъкът при вас наистина е пълен — казвам аз внимателно. — Два дена съм тук и въпреки това нищо не разбирам...

Ясно ми е, че ме взема за някой друг. На първо време така може би е даже по-добре. Само че трябва да внимавам, много да внимавам...

— Зная, че нищо не разбирате — казва старецът. — И това е най-малкото странно. Нима при вас нищо такова не стана?

— Не — отвърщам аз. — При нас нищо такова не е ставало.

Старецът изведнъж изгърсва някаква дълга фраза, на която транслаторът незабавно отговаря: „Езикът не се кодира.“

— Не разбирам — казвам аз.

— Не разбирате ли... А аз мислех, че добре владее езика, на който говорят отвъд планината.

— Не съм оттам — възразявам аз. — И никога не съм бил там.

— А откъде сте тогава?

Вземам решение.

— Сега това не е важно — казвам аз. — Да не говорим за нас. При нас всичко е наред. Ние нямаме нужда от помощ. Да говорим за вас. Малко неща разбрах, но едно е очевидно: вие се нуждаете от помощ. От каква помощ по-точно? Какво ви е нужно най-напред? Изобщо какво става тук при вас? Ето за какво ще говорим сега. И дайте да седнем, целия ден съм на крака. Има ли тука някъде място, където можем да поседнем и спокойно да си поговорим?

Известно време той мълчаливо шари с поглед по лицето ми.

— Не искате да кажете откъде сте... — проговори той накрая. — Какво пък, имате право. Вие сте по-силни. Само че това е глупаво. Аз и без това зная — вие сте от Северния архипелаг. Вас не са ви закачали само защото не са ви забелязали. Имали сте късмет. Ама искам да ви запitam къде бяхте през последните четирийсет години, докато ние тук живи изгнихахме. Гледахте си кефа, проклети да сте!

— Не само вие сте изпаднали в бедствие — съвсем искрено възразявам аз. — И ето настана време да дойдем и при вас.

— Много се радваме — казва той. — Да отидем да седнем и да побеседваме.

Влизаме във входа на отсрещната къща, качваме се на втория етаж и попадаме в доста занемарена стая, където всичко на всичко има една маса в средата, огромен диван до стената и две табуретки до прозорците. Прозорците гледат към площада и стаята е озарена от синкаво бялата светлина на павилиона. На дивана някой спи, завит презглава с лъскаво наметало. На масата има консервени кутии и голяма метална манерка.

Едва влязъл в стаята, старецът се захваща да въведе ред. Той вдига на крака спящия и го отправя някъде. Едно от намръщените момчета получава заповед да застане на пост и то сяда на табуретката до прозореца, където после седи през цялото време и не сваля очи от площада. Другото намръщено момче се захваща сръчно да отваря консервените кутии, а после застава на вратата, като опира рамена в касата.

На мен ми предлагат да седна на дивана, после ме залостват с масата, която придвижват към мен, и ме заобикалят с консерви. Оказва се, че в манерката има обикновена вода, доста чиста, макар и с вкус, на желязо. Шчекн също не е забравен. Войникът, когото изгониха от дивана, поставя пред него на пода отворена консервена кутия. Шчекн не възразява. Наистина той не хапва от консервата, а се отдръпва към вратата и предвидливо се настанява до момчето, което стои на пост. При това старателно се чеше, сумти и се облизва, като с всички сили се преструва на обикновено куче.

В това време старецът взема втората табуретка, сяда срещу мен и преговорите започват.

Преди всичко старецът се представя. Разбира се, той се оказва гаттаух, и при това не просто гаттаух, а даже гаттаухокамбомон, което очевидно трябва да се преведе като „управител на всички територии и прилежащите им райони“. Той управлява целия град, пристанището и дузина племена, живеещи в радиус от петдесет километра. Няма добра представа какво става извън този радиус, но предполага, че и там е същото. Общият брой на населението в неговата област сега е не повече от пет хиляди човека. В областта няма нито промишленост, нито що-годе организирано селско стопанство. Наистина в предградието има лаборатория. Хубава лаборатория, навремето е била една от най-хубавите в света и досега се ръководи от самия Драудан („странно, че никога не сте чували за него... на него също му провървя — и той живее дълго като мен...“), но нищо не успели да постигнат там през

всичките тези четирийсет години. И очевидно няма да постигнат.

— Затова — заключава старецът — дайте да не го усукваме и да не се пазарим. Аз имам само едно условие: ако ще ни лекувате, то ще лекувате всички. Без изключение. Ако приемете това условие, вие можете да поставяте други условия. Всякакви. Приемам ги безусловно. Ако не искате, тогава по-добре не си пъхайте носа при нас. Разбира се, всички ние тук ще загинем, но и за вас няма да има живот, докато поне един от нас още е жив.

Мълча. Все чакам, че щабът поне нещичко ще ми подсказе. Поне мъничко! Но изглежда, че там също нищо не разбират.

— Бих искал да ви напомня — казвам накрая, — че аз продължавам нищо да не разбирам от вашите работи.

— Тогава задавайте въпроси! — рязко казва старецът.

— Вие казахте: да ви лекуваме. Епидемия ли има при вас?

Лицето на стареца става каменно. Той дълго ме гледа в очите, а после уморено се обляга на масата и потрива с пръсти челото си.

— Предупредих ви, че не трябва да го усукваме. Ние нямаме намерение да се пазарим. Кажете ясно и разбрано: имате ли лекарство за всички? Ако имате, диктувайте условията. Ако пък нямате — значи няма за какво да разговаряме.

— Така никога няма да излезем от този омагьосан кръг — казвам аз. — Хайде да приемем, че не зная абсолютно нищо за вас, например че съм проспал тези четирийсет години. Не зная от каква болест страдате, не зная какво лекарство ви е нужно...

— И за Нашествието нищо не знаете? — казва старецът, без да отваря очи.

— Почти нищо.

— И за Всеобщото откарване нищо не знаете?

— Почти нищо. Зная, че всички са заминали. Зная, че в това някак са замесени пришълци от Космоса. И повече нищо.

— При-шеръ-зи... из Коз-мо-за... — с усилие повтаря старецът на руски.

— Хора от Луната... Хора от небето... — казвам аз.

Той оголва здравите си пожълтели зъби.

— Не са от небето, нито от Луната, а изпод земята! — казва той. — Значи все пак нещо знаете...

— Минах през града и видях много неща.

— А там при вас нищо ли не се случи? Съвсем?

— Нищо такова не е ставало — твърдо казвам аз.

— И вие нищо не забелязахте? Не забелязахте гибелта на човечеството? Престанете да лъжете! Какво искате да постигнете с тия лъжи?

— Лев! — шумоли под шлема ми гласът на Комов. — Разиграй варианта „Кретен“!

— Аз съм подчинен — заявявам строго. — Зная само това, което ми се полага да зная! Правя само това, което ми е заповядано да правя! Ако ми заповядат да лъжа, ще лъжа, но сега нямам такава заповед.

— А каква заповед имате?

— Да разузная какво става във вашия район и да докладвам.

— Каква глупост! — уморен и отвратен казва старецът. — Е, добре. Да бъде както казвате. Кой знае защо искате да ви разказвам работи, които са известни на всички... Добре. Слушайте.

От разказа му разбираме, че за всичко е виновна расата на отвратителните нечовеци, които се развъдили в недрата на планетата. Преди четирийсет години тази раса предприела нашествие срещу местното човечество. Нашествието започнало с невиджана пандемия, която нечовеците стоварили наведнъж върху цялата планета. Причинителят на пандемията е неизвестен и досега. А болестта изглеждала така: от дванайсетгодишна възраст напълно нормалните деца започвали стремително да стареят. Бързината, с която се развивал човешкият организъм, докато стигнел критичната възрастова точка се увеличавала в геометрична прогресия. Шестнайсетгодишните юноши и девойки изглеждали

четирийсетгодишни, на осемнайсет години започвала старостта, а двайсетте години преживявали само единици.

Пандемията свирепствувала три години, след което нечовеците за пръв път издали съществуването си. Те предложили на всички правителства да организират прехвърлянето на населението „в съседния свят“, тоест при тях в недрата на земята. Обещали, че там, в съседния свят, пандемията ще изчезне от само себе си и тогава милиони и милиони изплашени хора се втурнали към специалните кладенци, откъдето, разбира се, така и никой не се е върнал до ден днешен. По този начин преди четирийсет години загинала местната цивилизация.

То се знае, не всички повярвали и не всички се изплашили. Оставали цели семейства, групи от семейства, цели религиозни общини. В чудовищните условия на пандемията те продължавали своята безнадеждна борба за съществуване и за правото да живеят така, както са живели техните прадеди. Обаче нечовеците не оставили на мира даже тази жалка частица от предишното население. Те организирали истински лов на децата, на тази последна надежда на човечеството. Нечовеците залели планетата с „лоши хора“. Отначало те били имитация на хора, които имали вид на весели намацани чичковци, дрънкащи с камбанки и пеещи весели песнички. Глупавите дечица с радост отивали при тях и завинаги изчезвали в кехлибарените „чаши“. Тогава на централните площади се появили и ей такива сияещи в нощта павилиони за играчки — децата отивали там и изчезвали безследно.

— Ние правехме всичко, което можехме. Въоръжихме се — в изоставените арсенали беше пълно с оръжие. Научихме децата да се страхуват от „лошите хора“, а после и да ги унищожават с винтовките. Разрушавахме кабините и стреляхме от упор в павилионите за играчки, докато разбрахме, че ще е по-умно да поставим край тях постове, които да залавят невнимателните деца на прага. Но това беше само началото...

Нечовеците с неизтощима изобретателност изхвърляли на повърхността все нови и нови видове ловци на деца. Появили се „чудовища“. Почти не можеш да го улучиш, когато напада децата. Появили се гигантски ярки пеперуди — те се спускали над детето, обгръщали го с крилете си и изчезвали заедно с него. Тези пеперуди изобщо куршум не ги ловял. И накрая, последната новост: появили се гадове, които въобще не можеш да ги отличиш от обикновения боец. Те просто хващат нищо неподозиращото дете за ръката и го отвеждат със себе си. Някои от тях даже умеят да говорят.

— Ние прекрасно знаем, че на практика нямаме никакъв шанс да оцелеем. Пандемията не престава, а в началото се надявахме на това. Само един човек на сто хиляди остава незаразен. Ето аз например, Драудан... и едно момче, което израсна пред очите ми. То сега е на осемнайсет години и изглежда на осемнайсет... Ако не сте знаели всичко това, знайте го. А ако сте го знаели, тогава имайте предвид, че прекрасно разбираме своето положение. И сме готови да приемем всяко ваше условие — готови сме да работим за вас, готови сме да ви се подчиняваме... Всички условия освен едно: ако ще ни лекувате, ще лекувате всички. Никакъв елит, никакви избраници!

Старецът млъква, пресяга се за канчето с вода и пие жадно. Войникът, който стои до вратата, пристъпва от крак на крак и се прозява, като прикрива с длан устата си. Той изглежда на двайсет и пет години. А в действителност на колко ли е? На тринайсет? На петнайсет? Юноша...

Седя неподвижно и се старая да не размърдвам каменната си физиономия. Подсъзнателно очаквах нещо от този род, но това, което чух от очевидеца и пострадалия, кой знае защо, не се побира в главата ми. Ни най-малко не се съмнявам във фактите, които изложи старецът, но всичко е като в сън — всеки детайл поотделно има смисъл, но всички заедно изглеждат абсурдно. Може би причината е, че предубеденото мнение за Странниците, безусловно прието у нас на Земята, се е превърнало в моя плът и кръв?

— Откъде знаете, че те са нечовеци? — питам аз. — Виждали ли сте ги? Вие лично?

Старецът изпъшква. Лицето му става страшно.

— Половината от безсмисления си живот бих дал, за да видя пред себе си поне един... — прегракнало казва той. — Ей с тези ръце... Сам... Но, разбира се, не съм ги виждал. Те са твърде предпазливи и страхливи... Та тях сигурно никой не ги е виждал освен онези мръсни предатели от

правителството преди четирийсет години... А според слуховете те изобщо нямат форма, като водата, да кажем, или като парата...

— Тогава не е ясно — казвам аз. — Защо съществата, които нямат форма, ще примамват няколко милиарда човека при себе си под земята?

— Проклети да сте дано! — повишава глас старецът. — Та това са нечовеци! Как ние с вас можем да преценим какво им трябва на нечовеците? Може би роби. Може би храна... А може би строителен материал за техните градове... Има ли някаква разлика? Те разрушиха нашия свят! Те и сега не ни дават мира, преследват ни като плъхове...

И в този момент внезапно лицето му се изкривява страшно. Той отскача поразително чевръсто за своите години към отсрещната стена, като с трясък отмята табуретката. Не успявам да мигна, а вече държи с две ръце голям никелиран револвер, който е насочил право към мене. Сънените стражи са се събудили и със същия израз на недоверие и ужас в лицата, станали изведнъж съвсем детински, без да откъсват очи от мен, тършуват около себе си да намерят своите винтовки.

— Какво се е случило? — казвам и гледам да не мърдам.

Никелираното дуло се люлее, а стражите, напипали най-сетне оръжието си, дружно щракат затворите.

— Твоята глупава дреха все пак заработи — ломоти Шчекн на своя език. — Почти не се виждаш. Само лицето ти е останало. Нямах форма като водата или като парата. Впрочем старецът вече се отказва да стреля. Или да го укротя, а?

— Недей — казвам аз на руски.

Старецът най-после се обажда. По-бял е от стената и се запъва, като говори, но не от страх, разбира се, а от ненавист. Дума да няма, силен е старецът.

— Проклет подземен върколак! — казва той. — Сложи си ръцете на масата! Лявата върху дясната! Ха така...

— Това е недоразумение — казвам аз сърдито. — Не съм върколак. Имам специална дреха. Тя може да ме направи невидим, само че работи лошо.

— Ах, дреха ли? — подигравателно казва старецът. — На Северния архипелаг са се научили да правят дрехи-невидимки!

— На Северния архипелаг са се научили да правят много неща — казвам аз. — Моля ви, приберете си оръжието и дайте да се разберем спокойно.

— Глупак си ти — казва старецът. — Да беше намерил малко време да погледнеш нашата карта. Там няма никакъв Северен архипелаг... Веднага те разбрах що за човек си, само че не можех да повярвам в подобна наглост...

— Как можеш да се унижаваш така? — ломоти Шчекн. — Ти се оправи със стареца, а аз — с другите двама...

— Застреляйте кучето! — заповядва старецът на стражата, без да сваля поглед от мене.

— Ще ти дам аз на тебе едно „куче“! — казва Шчекн на най-чисто местно наречие. — Бъбрив стар козел!

Тогава нервите на момчетата не издържат и започва пукотевица...

3 юни 78 година ОТНОВО МАЙЯ ГЛУМОВА

Попрекалил съм с усилването на видеофона. Апаратът мелодично изрева в ухото ми като непознатия с късите панталони в разгара на ухажването на мисис Никълби. Излетях като тапа от креслото и в движение напипах клавиша за приемане.

Обаждаше се Екселенц. Беше 07:03 часът.

— Стига си спал — каза той доста благодушно. — На твоята възраст нямах навика да спя.

Интересно докога ще го слушам да разправя за моята възраст? Вече съм на четирийсет и пет... А впрочем на моите години той си спеше. Пък и сега обича да си поспива.

— Ами, не спях — излъгах аз.

— Още по-добре — каза той. — Значи незабавно можеш да започнеш да действуваш. Намери тази Глумова и научи от нея следното. Виждала ли се е от вчера насам с Абалкин. Говорил ли е той с нея за нейната работа. Ако е говорил, какво по-точно го е интересувало. Не е ли проявил желание да отиде при нея в музея. Това е всичко. Ни повече, ни по-малко.

Реагирам на тази кодова фраза по обичайния начин.

— Да науча от Глумова виждала ли се е с него още веднъж, ставало ли е дума за нейната работа, ако е ставало, какво го е интересувало, не е ли проявил желание да я посети в музея. Това ли е?

— Това е. Ти предлагаш да смениш легендата. Не възразявам. „Комкон“ търси прогресора Абалкин, за да получи от него показания относно един нещастен случай. Разследването е свързано с тайна на личността и затова се води тайно. Не възразявам. Въпроси имаш ли?

— Бих искал да зная какво общо има тук музеят — промърморих аз сякаш на себе си.

— Каза ли нещо? — осведоми се Екселенц.

— Да предположим, че изобщо не е ставало дума за този проклет музей. Мога ли в такъв случай да се опитам да изясня какво все пак е станало между тях при първата среща?

— Това важно ли е за тебе?

— А за вас?

— За мене не.

— Много странно — казах аз, като гледах настрани. — Знаем какво е искал да научи Абалкин от мен. Знаем какво е искал да научи от Федосеев. Но представа нямаме какво е искал да изтръгне от Глумова...

Екселенц каза:

— Добре. Изяснявай. Но само така, че това да не попречи да изясниш главните въпроси. И не забравяй да си наденеш радиогривната. Надени я още сега, за да видя, че я слагаш...

С въздишка измъкнах гривната от чекмеджето на бюрото и я надянах на лявата си ръка. Гривната ми стискаше.

— Ха така — каза Екселенц и прекъсна връзката.

Тръгнах към банята. Откъм кухнята се разнасяха гърмежи и трясъци — Альона боравеше с утилизатора. Носеше се мирис на кафе. Взех душ и закусихме. Альона седеше срещу мен в моя халат и приличаше на китайско божество. Тя заяви, че днес трябва да изнася доклад и предложи да ми го прочете на глас за тренировка. Изклинчих, като се оправдах с обстоятелствата. Пак ли? — попита тя със съчувствие и в същото време агресивно. Пак, признах си аз малко предизвикателно. По дяволите, каза тя. Не споря, казах аз. И дълго ли ще продължи? — попита тя. Крайният срок е след три дни, казах аз. Ако не успееш? — попита тя. Тогава край на всичко, казах аз. Тя ме поглеждаше бегло и разбрах, че пак си представя разни ужаси. Пълна скука, казах аз, омръзна ми. Ще свърша набързо тази работа и ще заминем с тебе някъде по-далеч оттука. Няма да мога, каза тя тъжно. Нима на тебе не ти е омръзнало? — попитах аз. — Нали се занимавате само с глупости... Ей така трябва да й говори човек. Тя моментално се наежи и взе да доказва, че не се занимава с глупости, а с дяволски интересна и полезна работа. В края на краищата се уговорихме, че след месец ще отидем на Нова Земя. Сега това е модерно...

Върнах се в кабинета и без да сядам, набрах домашния номер на Глумова. Никой не се обади. Беше 07:51 часът. Сияйно слънчево утро. В такова време до осем може да спи само нашият Слон. Майя Глумова сигурно вече е тръгнала за работа, а луничавият Тойво се е върнал в своя интернат.

Взех да разпределям времето си през днешния ден. В Канада сега е късна вечер. Доколкото знам, активният живот на главанаците е най-вече през нощта, така че няма да е лошо, ако отида там след три-

четири часа... Между другото какво става с нулевия транспорт днес? Направих справка. Нулевият транспорт беше възобновил нормалната си работа в четири часа сутринта. Тогава днес ще успее да отида и при Шчекн, и при Корней Яшмаа.

Отидох до кухнята, изпих още една чаша кафе и изпратих Альона до глайдера на покрива. Разделихме се с преувеличена сърдечност — беше я обхванала преддокладна треска. Старателно махах с ръка, докато се скри от очите ми, а после се върнах в кабинета.

Интересно защо ми е влязъл в главата този музей? Музей като музей... Вярно, той има някакво отношение към работата на прогресорите и по-точно към Саракш... И в същия момент си спомних разширените зеници на Екселенц, които изпълваха кажи-речи целите му ириса. Нима тогава той наистина се изплаши? Нима успях да изплаша Екселенц? И то с какво! С най-обикновеното и изобщо случайно съобщение, че приятелката на Абалкин работи в Музея за извънземни култури... в специалния сектор за обекти с неизяснено предназначение... Пардон! Той назова специалния сектор сам. Аз казах, че Глумова работи в Музея за извънземни култури, а той заяви: в специалния сектор за обекти с неизяснено предназначение. Спомних си дългата редица стаи, отрупани, накичени, преградени, запълнени с чудновати предмети, напомнящи абстрактни скулптури или топологични модели... И Екселенц допуска, че имперският щабен офицер, забъркал някаква каша на стотина парсека оттук, би могъл да се заинтересува от нещо в тези стаи...

Набрах служебния номер на Глумова и почти се вцепених. От екрана приятно ми се усмихваше Гриша Серосовин, по прякор Дърдоркото, от четвърта подгрупа на моя отдел. В продължение на няколко секунди гледах как последователно се сменя изражението по румената физиономия на Гриша. Приятна усмивка, объркване, официална готовност да чуе какво ще му наредя и накрая отново приятна усмивка. Сега малко напрегната. Можех да разбера момчето. Щом аз самият почти се вцепених, то съвсем естествено е той малко да се стъписа. Разбира се, най-малко от всичко е очаквал да види на екрана началника на своя отдел, но, общо взето, се справи доста добре.

— Добро утро — казах аз. — Бихте ли повикали Майя Тойвовна, ако може.

— Майя Тойвовна... — Гриша се огледа. — Знаете ли, няма я. Според мен още не е дошла на работа. Искате ли да ѝ предадете нещо?

— Предайте ѝ, че я е търсил журналистът Камерер. Тя трябва да ме помни. А вие май сте нов, а? Нещо не си спомням...

— Да, тук съм едва от вчера... Всъщност не работя точно тук, а с експонатите.

— Аха — казах аз. — Защо не... Благодаря. Пак ще се обадя.

Виж ти. Екселенц взема мерки. Изглежда, той просто е сигурен, че Лев Абалкин ще се появи в музея. И то точно в този сектор. Я да видим защо е избрал точно Гриша. Гриша е съвсем отскоро при нас. Съобразителен е, има добра реакция. По образование е екзобиолог^[4]. Може би точно това е поводът. Млад екзобиолог започва своето първо самостоятелно изследване. Нещо от рода на „Зависимост между топографията на артефакта и биоструктурата на разумното същество“. Всичко изглежда тихо, мирно, изящно и прилично. Между другото Гриша е и шампион на отдела по субакс^[5].

Ясно. Това май че разбрах. Добре де. Вероятно Глумова нещо я е забавило. Например разговаря някъде с Лев Абалкин. Между другото нали той ми определи среща днес в 10:00 часа. Сигурно ме излъга, но ако наистина ми предстои да отлетя за срещата, тъкмо сега е времето да му се обадя и да разбера дали не е променил плановете си. И веднага, без да губя време, набрах номера в „Трепетлика“.

Вила номер шест отговори незабавно и аз видях на екрана Майя Глумова.

— А, това сте вие... — каза тя с отвращение.

Не мога да опиша каква досада, какво разочарование беше изписано на лицето ѝ. Здравата беше отпаднала тези дни — бузите ѝ бяха хлътнали, под очите ѝ имаше сенки, тъжните болни очи бяха широко отворени, устните — напукани. И само миг по-късно, когато тя бавно се отдръпна на екрана, забелязах, че косите ѝ са подредени грижливо и изящно, а над строго елегантната сива рокля без деколте върху гърдите ѝ лежи онази същата кехлибарена огърлица.

— Да, аз съм... — смутено каза журналистът Камерер. — Добро утро. Всъщност аз... Лев там ли

е?

— Не — каза тя.

— Работата е там, че се уговорихме да се срещнем... Аз исках...

— Тук ли? — оживи се тя и отново се приближи на екрана. — Кога?

— В десет часа. Просто исках за всеки случай да разбера... А пък на, него го няма...

— А наистина ли имавте уговорка? Какво ви каза той? — съвсем по детски попита тя, като ме гледаше с надежда в очите.

— Какво ми каза ли? — бавно повтори журналистът Камерер. По-точно вече не журналистът Камерер, а аз. — Вижте какво, Майя Тойвовна. Да не се самозалъгваме. Вероятно той няма да дойде.

Сега тя ме гледаше, сякаш не вярваше на очите си.

— Как така?... Откъде знаете?

— Почакайте ме — казах аз. — Всичко ще ви разкажа. След няколко минути ще бъда при вас.

— Какво се е случило с него? — пронизително и страшно извика тя.

— Жив и здрав е. Не се безпокойте. Почакайте, идвам веднага.

Две минути за обличане. Три минути до най-близката кабина на нулевия транспорт. По дяволите, пред кабината има опашка... Приятели, много ви моля, разрешете ми да мина пред вас, много е важно... Благодаря, много ви благодаря!... Така. Една минута, докато намеря индекса. Че и тия от провинцията имат едни индекси!... Пет секунди за набиране на индекса. И излизам от кабината в пустото дървено фоайе на курортния клуб. Още една минута стоя на широката веранда и си въртя главата. Аха, нататък... Хуквам направо през храсталаците от офика, пълни с коприва. Дано не налетя на доктор Гоанек...

Тя ме чакаше в хола, седеше до ниската масичка с мечето и държеше видеофона на коленете си. Щом влязох, неволно погледнах към открехнатата врата на гостната и тя начаса побърза да каже:

— Тук ще разговаряме.

— Както желаете — отвърнах аз.

Нарочно без да бързам, огледах гостната, кухнята и спалнята. Беше добре почистено и подредено и, разбира се, нямаше никой. Мимоходом забелязах, че тя седи неподвижно, сложила ръце на видеофона, и гледа право пред себе си.

— Кого търсихте? — студено ме попита тя.

— Не зная — признах си честно аз. — Просто разговорът ни ще бъде деликатен и исках да се убедя, че сме сами.

— Кой сте вие? — попита тя. — Само че вече не лъжете.

Разказах й легенда номер две, обясних й за тайната на личността и добавих, че за лъжите не се извинявам — просто се опитвах да си свърша работата, без да й създавам излишни вълнения.

— А сега значи сте решили повече да не се церемоните с мене? — каза тя.

— А какво бихте предложили да правя?

Тя не отговори.

— Ето вие седите тук и чакате — казах аз. — А нали той няма да дойде. Той ви разиграва. Разиграва всички нас и не му се вижда краят. А времето тече.

— Защо мислите, че няма да се върне тук?

— Защото се крие — казах аз. — Защото лъже всички, с които му се наложи да разговаря.

— Защо тогава звънихте тук?

— Защото никъде не мога да го намеря! — казах аз, чувствавах, че се разярявам. — Налага се да опитвам и най-малката възможност, даже най-идиотската...

— Какво е направил? — попита тя.

— Не зная какво е направил. Може би нищо. Търся го не защото е направил нещо, а защото той е единственият свидетел на голямо нещастие. И ако не го намерим, така и няма да научим какво е станало там...

— Къде „там“?

— Това не е важно — нетърпеливо казах аз. — Там, където е работил. Не е на Земята. На планетата Саракш.

По лицето ѝ се виждаше, че за първи път чува за планетата Саракш.

— Защо се крие тогава? — тихо попита тя.

— Не знаем. Той е на границата на психическото разстройство. Би могло да се каже, че е болен. Може би нещо му се привижда. Може би това е някаква идея фикс.

— Болен... — каза тя, като леко поклати глава. — Може би... А може и да не е... Какво искате от мен?

— Видяхте ли се с него още веднъж?

— Не — каза тя. — Обеща, но така и не се обади.

— А защо го чакате тук?

— Ами къде на друго място да го чакам? — попита тя.

В гласа ѝ имаше толкова мъка, че извърнах глава и известно време мълчах. После попитах:

— А къде смяташе да ви се обади? В музея ли?

— Може би... Не зная. Първия път ми се обади там.

— Той ви потърси в музея и каза, че ще дойде при вас?

— Не. Веднага ме извика при себе си. Тук. Взех един глайдер и долетях.

— Майя Тойвовна — казах аз. — Интересуват ме всички подробности от вашата среща... Вие му разказахте за себе си, за своята работа. Той ви разказа за своята. Помъчете се да си спомните как беше.

Тя поклати глава.

— Не. За нищо такова не сме говорили... Разбира се, това наистина е странно... Толкова години не сме се виждали... После си дадох сметка, в къщи, че всъщност така и нищо не научих за него... Та аз го питах: къде беше, с какво се занимаваше... но той махаше с ръка и викаше, че всичко това са глупости, бабини деветини...

— Значи той разпитваше вас?

— Ами! Всичко това не го интересуваше... Какво работя, как съм... сама ли съм или си имам някого... как живея... Той беше като дете... Не искам да говоря за това.

— Майя Тойвовна, недейте да говорите за това, за което не искате да говорите...

— За нищо не искам да говоря!

Станах, отидох до кухнята и ѝ донесох вода. Тя жадно изпи цялата чаша. Водата се разливаше върху сивата ѝ рокля.

— Това не засяга никого — каза тя, когато ми подаваше чашата.

— Не говорете за това, което не засяга никого — казах аз и седнах. — За какво ви разпитва той?

— Нали ви казах: за нищо не ме е разпитвал! Той разказваше, спомняше си, рисуваше, спореше... като дете... Оказа се, че помни всичко! Едва ли не всеки ден! Къде е стоял той, къде съм стояла аз, какво е казал Рекс, как е гледал Волф... Аз нищо не помнех, а той викаше, караше ми се, заставяше ме да си спомня и аз си спомнях... и как се радваше, когато си спомнях нещо, което той самият не помнеше!...

Тя замълча.

— Все за детството ли? — попитах аз, след като почаках малко.

— Ами разбира се! Нали ви казах, че това не засяга никого, това си е само наше, с него!... Той наистина беше като побъркан... Вече няха сили, заспивах, а той ме будеше и крещеше в ухото ми: А кой падна тогава от люлката? И ако си спомнех, той ме сграбчваше, тичаше с мен из цялата къща и ревеше: Правилно, точно така беше, правилно!

— И не ви разпита какво е станало с учителя, с приятелите ви от училището?

— Та нали ви обяснявам: за нищо и за никого не е разпитвал! Не можете ли да разберете? Той разказваше, спомняше си и искаше аз също да си спомням...

— Да-да, разбирам — казах аз. — А според вас какво смяташе да прави по-нататък?

Тя ме погледна, както гледаше журналиста Камерер, и каза:

— Нищо не разбирате.

И общо взето, беше права, разбира се. Получих отговорите на въпросите на Екселенц: Абалкин не се е интересувал от работата на Глумова и не е имал намерение да я използва, за да проникне в музея. Но наистина изобщо не можех да разбера какво е целял Абалкин, като е уредил тази вечер на спомените. От сантименталност... отдал е дължимото на детската любов... върнал се е към детството... Не вярвам да е това. Целта е била практическа, предварително е била добре обмислена и Абалкин я постигнал, без Глумова да заподозре нищо. Ясно ми беше, че самата Глумова не знае нищо за тази цел. Нали тя също не е разбрала какво е станал в действителност...

И оставаше още един въпрос, който трябваше да изясня. Е, добре. Те си спомняли, любили се, пили, отново си спомняли, заспивали, събуждали се, отново се любили и отново заспивали... Какво тогава я довело до такова отчаяние, граничещо с истерия? Разбира се, тук се откриваше широк простор за какви ли не предположения. Например свързани с навиците на щабния офицер от Островната империя. Но би могло да бъде и нещо друго. И имаше голяма вероятност това другото да се окаже доста ценно за мене. Тук се спрях нерешително: трябваше или да пренебрегна нещо може би много важно, или да се реша на отвратителна нетактичност, като рискувам в резултат да не науча нищо съществено...

Реших се.

— Майя Тойвовна — казах аз, като с все сила се стараех да произнасям твърдо всяка дума. — Кажете ми от какво беше предизвикано това ваше отчаяние, на което станах неволен свидетел при предишната ни среща?

Издумах тази фраза, без да се осмеля да я гледам в очите. Нямах да се учудя, ако тя тутакси ми беше креснала да се махам оттук или просто ме беше цапардосала с видеофона по главата. Но тя не направи нито едното, нито другото.

— Бях глупачка — каза тя доста спокойно. — Глупава истеричка. Тогава ми се стори, че той ме изстиска като лимон и ме захвърли. А сега разбирам, че всъщност на него не му е било до мене. Той няма нито време, нито сили да бъде деликатен. Аз все исках от него обяснения, а нали той не е можел нищо да ми обясни. Та той сигурно знае, че го търсите...

Станах.

— Много ви благодаря, Майя Тойвовна — казах аз. — Мисля, че вие неправилно тълкувате нашите намерения. Никой не иска да му навреди. Ако се срещнете с него, моля ви, постарайте се да му внушите тази мисъл.

Тя не отговори.

3 юни 78 година

НЕЩО ЗА ВПЕЧАТЛЕНИЯТА НА ЕКСЕЛЕНЦ

От стръмния бряг се виждаше, че поради липса на пациенти доктор Гоанек се занимава с риболов. Това беше добре, защото до неговия клозет-кабина на нулевия транспорт беше по-близо, отколкото до курортния клуб. Наистина оказа се, че по пътя има пчелин, който от недоглеждане не бях забелязал по време на първото си посещение, така че сега се наложи да се спасявам, прескачайки някакви декоративни плетове и събаряйки в галоп декоративни делви и гърнета. Впрочем всичко мина благополучно. Изтичах на верандата с изящните перила, вмъкнах се в познатата одая и без да сядам, набрах номера на Екселенц.

Мислех да се отърва с кратък доклад, но разговорът излезе доста дълъг, така че се наложи да изнеса видеофона на верандата, за да не ме изненада приказливият и докачлив доктор Гоанек.

— Защо тя седи там? — замислено попита Екселенц.

— Чака.

— Той ли ѝ е казал?

— Доколкото разбрах, не.

— Горката... — промърмори Екселенц. После попита: — Връщаш ли се?

— Не — казах аз. — Останаха ми още този Яшмаа и резиденцията на главанаците.

— Защо ти са?

— В резиденцията — отвърнах аз — сега се намира един главанак на име Шчекн-Итрч, същият, който е участвувал заедно с Абалкин в операцията „Мъртъв свят“...

— Така.

— Доколкото разбрах от отчета на Абалкин, техните отношения са били някак си не съвсем обикновени...

— В какъв смисъл необикновени?

Запънах се, докато подбирах думите си.

— Бих се осмелил да ги нарека приятелски, Екселенц... Помните ли този отчет?

— Помня. Разбирам какво искаш да кажеш. Но ти ми отговори на такъв въпрос: как разбра, че главанакът Шчекн се намира на Земята?

— Ами... Беше доста сложно. Първо...

— Достатъчно — прекъсна ме Екселенц и замълча в очакване.

Не веднага наистина, но все пак проумях. Действително. За мен, сътрудника на „Комкон-2“, при целия ми солиден опит да боравя с ГВИ беше доста сложно да открия Шчекн. Какво да кажем тогава за простия прогресор Абалкин, който отгоре на всичко е прекарал двайсет години в дълбините на Космоса и разбира от ГВИ не повече, отколкото двайсетгодишен ученик!

— Съгласен съм — казах аз. — Прав сте, разбира се. И все пак се съгласете, че тази задача е напълно изпълнима, ако човек има желание.

— Съгласявам се. Но работата не е само в това. Не ти ли е идвало наум, че той хвърля камъни в храстите?

— Не — честно си признах аз.

„Хвърлям камъни а храстите“ на нашия език означава: Пращам някого по лъжлива следа, подхвърлям фалшиви улики или, накратко казано, баламосзам хората. Разбира се, теоретично напълно можеше да се допусне, че Лев Абалкин има някаква съвсем определена цел, а всичките му екстравагантни появявания при Глумова, при учителя, при мене са майсторски подхвърлен фалшив материал, над чийто смисъл ние трябва безполезно да си блъскаме главите, като напусто си губим времето и силите и безнадеждно се отклоняваме от главното.

— Не мисля, че е така — решително казах аз.

— Аз пък мисля, че е точно така — рече Екселенц.

— Естествено вие знаете по добре — сухо отвърнах аз.

— Безспорно — съгласи се тон. — Но за съжаление това са само впечатления. Факти нямам. Обаче ако не се лъжа, струва ми се малко вероятно в неговото положение той да си спомни за Шчекн, да загуби сума време да го открие, да хукне на другия край на света и да разиграва там някаква комедия — само за да хвърли в храстите още един камък. Съгласен ли си с мен?

— Вижте, Екселенц, аз не зная какво му е положението и може би затова нямам такива впечатления.

— А какви впечатления имаш? — попита той с неочакван интерес.

Опитах се да формулирам своето впечатление.

— Всичко друго, но не и хвърляне на камъни. В неговите постъпки има някаква логика. Те са свързани помежду си. Нещо повече, той през цялото време използва един и същ похват. Той не губи време и сили да измисля нови похвати — той стъписва човека с някакво изявление, а после слуша какво мънка стъписаният... Той иска да узнае нещо, нещо, свързано с неговия живот... По-точно с неговата

съдба. Нещо такова, което са скрили от него...

Замълчах, а после казах:

— Екселенц, той по някакъв начин е научил, че с него е свързана тайна на личността.

Сега мълчахме и двамата. Луничавото голо теме се поклащаше на екрана. Чувствувах, че преживявам исторически момент. Това беше един от онези редки случаи, когато моите доводи (не фактите, с които съм се сдобил, а именно доводите, логическите изводи) заставяха Екселенц да преразгледа своите представи.

Той повдигна глава и каза:

— Добре. Навести Шчекн. Но имай предвид, че най-вече си нужен тук, при мен.

— Слушам — казах аз и попитах: — А какво ще кажете за Яшмаа?

— Него го няма на Земята.

— Как така? — казах аз. — На Земята е. Той е в „Лагера на Ян“ край Антонов.

— Вече три дни, откакто е на Гиганда.

— Ясно — казах аз, като се напъвах да бъда ироничен. — Виж ти какво съвпадение! Родил се в същия ден, в който е роден Абалкин, също посмъртно дете, също фигурира под номер...

— Добре, добре — промърмори Екселеяц. — Не се отклонявай.

Екранът изгасна. Отнесох видеофона на мястото му и слязох в двора. Там внимателно се промъкнах през поляната от гигантска коприва и направо от дървения клозет на доктор Гоанек закрачих под среднощния дъжд по брега на река Телън.

5 юни 78 година ПОСТЪТ НА РЕКА ТЕЛЪН

Невидимата река шумолеше през ромона на дъжда някъде наблизко, под стръмния бряг, а право пред мен мокро проблясваше лек метален мост, над който светеше голямо табло на езика линкос: „Територия на народа на главанаците“. Малко странно изглеждаше, че мостът започва направо от високата трева — не само че нямаше път, който да води към него, а липсваше даже най-обикновена пътечка. На две крачки от мен самотно светеха прозорчетата на ниска закръглена сграда, приличаща на бункер. От нея ме лъхна мирисът на незабравимия Саракш — мирис на ръждясало желязо, на леш, на спотаена смърт. Странни места има все пак у нас на Земята. Уж си вкъщи и всичко вече ти е познато, мило ти е и си свикнал с него, ама на — рано или късно непременно се натъкваш на нещо, абсолютно невъобразимо... Както и да е. А какво мисли за тази сграда журналистът Камерер?! Оказва се, че той вече има напълно определено мнение по този въпрос.

Журналистът Камерер намери вратата на кръглата стена, решително я разтвори и попадна в сводеста стая, където нямаше нищо освен маса, зад която седеше, подпрял брадичката си с юмруци, дългокос юноша — със своите къдри и нежното си продълговато лице той приличаше на Александър Блок, пременен по волята на причудливото си въображение в ярко и пъстро мексиканско пончо. Сините очи на хлапака посрещнаха журналиста Камерер с напълно безразличен и леко уморен поглед.

— Ей, и тая архитектура си я бива! — каза журналистът Камерер, като отърси дъждовните капки от раменете си.

— А на тях им харесва — безразлично възрази Александър Б., без да променя позата си.

— Не може да бъде! — саркастично рече журналистът Камерер, като се оглеждаше на какво да седне.

В помещението нямаше свободни столове, също както и кресла, дивани, кушетки и пейки. Журналистът Камерер погледна Александър Б. Александър Б. го гледаше с предишното безразличие, без да има каквото и да било намерение да прояви любезност или поне обикновена вежливост. Това

беше странно. По-скоро необичайно. Но се чувствуваше, че тук това е в реда на нещата.

Журналистът Камерер тъкмо беше отворил уста да се представи, когато Александър Б. внезапно с някакво морно покорство сведе дългите си мигли над бледите бузи и с механичната проникновеност на кибернетичен екскурзовод задекламира наизуст своя текст:

— Скъпи приятелю! Вие сте изминали пътя дотук съвсем напразно. Тук няма да намерите абсолютно нищо, което да ви заинтересува. Всички слухове, от които сте се ръководели, идвайки при нас, са извънредно преувеличени. Територията на народа на главанаците в никакъв случай не може да се разглежда като някакъв развлекателно-познавателен комплекс. Главанаците, този забележителен и твърде самобитен народ, казват за себе си: „Ние сме любознателни, но никак не сме любопитни.“ Постоянното представителство на народа на главанаците е дипломатически орган, който не може да бъде обект на неофициални контакти, най-малко пък на празно любопитство. Уважаеми приятелю! Най-разумното нещо, което сега можете да направите, е да потеглите обратно и убедително да обясните на всичките си познати как всъщност стоят нещата.

Александър Б. замълча и морно приповдигна миглите си. Журналистът Камерер продължаваше да стои пред него и това очевидно съвсем не го учуди.

— Разбира се, преди да се разделим, ще отговоря на всичките ви въпроси.

— А не сте ли длъжен да ставате, докато разговаряте? — поинтересува се журналистът Камерер. Сините очи сякаш малко живнаха.

— Откровено казано, да — призна си Александър Б. — Но вчера си ударих силно коляното и досега ужасно ме боли, така че наистина ме извинете...

— С удоволствие — каза журналистът Камерер и приседна на края на масата. — Виждам, че постоянно ви досаждат любопитни.

— През моето дежурство вие сте шестата компания.

— Та аз съм сам-самичък! — възрази журналистът Камерер.

— Компания е събирателна дума — поясни Александър Б., като се оживи още повече. — Като каса например. Каса консерви. Топ басма. Или кутия бонбони. Нали може да се случи така, че в кутията да остане само един бонбон. Сам-самичък.

— Вашите обяснения ме удовлетворяват напълно — каза журналистът Камерер. — Но аз не съм любопитен турист. Дошъл съм по работа.

— Осемдесет и три процента от всички компании — незабавно реагира Александър Б. — се явяват тук именно по работа. Последната компания — от пет екземпляра, включително малолетни деца и куче — искаше да се уговори с ръководителите на представителството за уроци по езика на главанаците. Но повечето са събирачи на ксенофолклор. Всички са се юрнали да събират ксенофолклор! И аз събирам ксенофолклор. Но главанаците нямат фолклор! Това е измислица. Шегобиецът Лонг Мюлер издаде една книжка по подобие на песните на Осиян^[6] и всички се побъркаха... „О, рунтави дървеса с хиляди опашки, затаили скръбните си мисли в пухкави и топли дънери. Хиляди и хиляди опашки имате вие и нито една глава!...“ А между другото главанаците изобщо нямат понятие опашка! Опашката при тях е орган за ориентиране и ако се превежда точно, то не трябва да бъде опашка, а компас... „О, дървеса с хиляди компаси!“ Но виждам, че вие не сте фолклорист...

— Не съм — честно си призна журналистът Камерер. — Много по-зле — журналист съм.

— Сигурно пишете книга за главанаците?

— В известен смисъл. И какво от това?

— Не, нищо. Моля пишете си. Нито сте първият, нито последният. А виждали ли сте някога главанаците?

— Да, разбира се.

— На екрана ли?

— Не. Работата е там, че тъкмо аз ги открих на Саракш...

Александър Б. даже се понадигна.

— Тогава вие сте Камерер?

— На вашите услуги.

— Не-не, докторе, аз съм на вашите услуги. Заповядайте, искайте, нареждайте...

Тутакси си спомних разговора на Камерер с Абалкин и побързах да поясня:

— Аз само ги открих и нищо повече. Съвсем не съм специалист по главанаците. И сега не се интересувам от главанаците изобщо, а само от един-единствен главанак, от преводача на представителството. Така че, ако нямате нищо против... Да премина там, при тях, а?

— Но моля ви се, докторе! — Александър Б. плесна с ръце. — Вие май си помислихте, че ние седим тук, така да се каже, на пост. Нищо подобно! Моля заповядайте, влезте! Много хора така и правят. Ти му обясняваш, че слуховете, значи, са преувеличени, той кима, сбогува се, а като излезе — хоп, шмугна се през моста...

— И после?

— След известно време се връща много разочарован. Нищо не е видял и никого не е срещнал. Гори, хълмове, дефилета, очарователни пейзажи — всичко това, разбира се, го има, но главанаците ги няма. Първо, главанаците живеят активно през нощта, второ, живеят под земята, а най-важното — срещат се само с тези, с които искат да се срещнат. Ето за такива случаи ние дежурим тук, като изпълняваме ролята, така да се каже, на свръзка...

— А кои сте тези вие? От „Комкон“? — попита журналистът Камерер.

— Да. Стажанти. Изреждаме се да дежурим тук. През нас минава връзката в двете посоки... На вас кой от преводачите по-точно ви трябва?

— Шчекн-Итрч.

— Ще опитам. Той познава ли ви?

— Едва ли. Но му кажете, че искам да поговоря с него за Лев Абалкин, когото той познава със сигурност.

— Разбира се! — каза Александър Б. и придърпа към себе си селектора.

Журналистът Камерер (пък, да си призная, и аз) наблюдаваше с възхищение, преминаващо в преклонение, как този юноша с нежното лице на романтичния поет внезапно лудо се облещи и като сви изящните си устни в невероятна фуния, защрака, закряка и загука за трийсет и трима главанаци наведнъж (нощем в мъртвата гора, до разнебитеното бетонно шосе, под мътно фосфоресциращото небе на Саракш) и тези звуци изглеждаха съвсем на място в този сводест пуст бункер с голи грапави стени. После той млъкна и сведе глава, като се вслушваше в сериите прищраквания и гукания, с които му отговаряха, а устните и долната му челюст продължаваха чудновато да мърдат, сякаш той ги държеше в постоянна готовност да продължат беседата. Това зрелище беше по-скоро неприятно и при цялото си преклонение журналистът Камерер сметна, че все пак ще бъде по-деликатно да отмести погледа си.

Впрочем разговорът не продължи много дълго. Александър Б. се облегна на стола и като масажираше внимателно долната си челюст с дългите си бледи пръсти, каза, леко задъхвайки се:

— Струва ми се, че той се съгласи. Впрочем не искам твърде много да ви обнадеждавам, защото съвсем не съм сигурен, че той правилно разбира всичко. Улових два смислови слоя, но според мен имаше и трети... С една дума вървете през моста по пътеката, която води в гората. Той ще ви посрещне там или по-точно ще ви види... Не. Как би могло да се каже... Знаете, че не е толкова трудно да се разберат главанаците, колкото да се преведе. Ето например тази рекламна фраза: „Ние сме любознателни, но не сме любопитни.“ Между другото това е образец на добър превод. Под „не сме любопитни“ може да се разбира, че „не любопитствуваме напразно“, но и в същото време — „не сме интересни за вас“. Разбирате ли?

— Разбирам — каза журналистът Камерер, като слезе от масата. — Той ще ме види и тогава ще реши заслужава ли си да разговаря с мен. Благодаря за старанието.

— Какво старание! Това е мое задължение, което върша с удоволствие... Почакайте, вземете моята мушама, навън вали...

— Благодаря, няма нужда — каза журналистът Камерер и излезе под дъжда.

3 юни 78 година

ГЛАВНАКЪТ ШЧЕКН-ИТРЧ

По местното време беше около три часът сутринта, цялото небе беше забулено, а гората беше гъста и този нощен свят ми се струваше сив, плосък и възмътен като лоша старинна снимка.

Разбира се, той пръв ме откри и сигурно пет минути, а може би и през всичките десет минути е вървял успоредно с мене, като се е крил в гъстите храсталаци. Когато най-сетне го забелязах, той разбра това почти мигновено и веднага се появи на пътеката пред мен.

— Тук съм — заяви той.

— Виждам — казах аз.

— Тук ще говорим — рече той.

— Добре — казах аз.

Той веднага седна съвсем като куче, което разговаря със стопанина си — едро, охранено куче с голяма глава, малки стърчащи триъгълни уши и големи кръгли очи под масивното широко чело. Гласът му беше дрезгав и той говореше без ни най-малък акцент, така че само кратките отсечени фрази и малко прекалено ялната артикулация издаваха в говора му чужденеца. И още нещо — от него понамирисваше. Но не на мокра кучешка козина, както би могло да се очаква. Миризмата по-скоро беше неорганична — нещо от рода на нагрят колофон. Странна миризма, повече на механизъм, отколкото на живо същество. Спомням си, на Саракш главанаците съвсем не миришеха така.

— Какво искаш? — попита той направо.

— Казаха ли ти кой съм?

— Да. Ти си журналист. Пишеш книга за моя народ.

— Не е точно така. Пиша книга за Лев Абалкин. Ти го познаваш.

— Всеки от моя народ познава Лев Абалкин.

Това беше ново за мене.

— И какво мисли твоят народ за Лев Абалкин?

— Моят народ не мисли за Лев Абалкин. Той го познава.

Изглежда, нагазахме в някакви лингвистични блатата.

— Исах да попитам как се отнася твоят народ към Лев Абалкин?

— Той го познава. Всеки. От раждането до смъртта си.

Посъветвах се с журналиста Камерер и решихме засега да оставим тази тема.

— Какво можеш да разкажеш за Лев Абалкин? — попитахме ние.

— Нищо — кратко отвърна той.

Ето от това се страхувах най-много. До такава степен се страхувах, че подсъзнателно отхвърлих самата възможност да стане така и съвсем не бях подготвен за това. Обърнах се по най-жалкия начин, а той вдигна предната си лапа към муцуната и взе шумно да гризе между пръстите си. Не по кучешки, а така, както понякога правят нашите котки.

Все пак запазих достатъчно самообладание, за да съобразя навреме, че ако този пес сапиенс наистина не е искал да има нищо общо с мен, той просто би отказал да се срещнем.

— Зная, че Лев Абалкин ти е приятел — казах аз. — Живели сте заедно, работили сте заедно. Много земляци биха искали да знаят какво мисли за Абалкин неговият приятел и сътрудник от народа на глаанаците.

— Защо? — отново кратко попита той.

— Жизнен опит — отвърнах аз.

— Безполезен опит.

— Безполезен опит няма.

Сега, три се захвана с другата лапа и след няколко секунди промърмори неразбираемо:

— Задавай конкретни въпроси.

Позамислих се.

— Зная, че за последен път си работил с Абалкин преди петнайсет години. Случвало ли ти се е след това да работиш с други земляни?

— Случвало ми се е. Много.

— Почувствува ли разлика?

Всъщност като задавах този въпрос, няхах предвид нищо особено. Но Шчекн изведнъж замря, после бавно отпусна лапата си и надигна високочелата си глава. За миг в очите му пробляснаха мрачни червени светлинки. Обаче не мина и секунда и той пак се захвана да гложди ноктите си.

— Трудно е да се каже — промърмори той. — Работата беше различна, хората също бяха различни. Трудно е.

Той се изплъзна от прекия отговор. Защо? Невинният ми въпрос сякаш го затрудни. Той се обърка за цяла секунда. Или пак лингвистиката беше виновна? Изобщо лингвистиката не е лошо нещо. Ще атакуваме. Фронтално.

— Ти си се срещнал с него — заявих аз. — Той отново те е поканил да работите. Съгласи ли се?

Това можеше да означава: „Ако беше се срещнал с него и той отново те беше поканил да работите, би ли се съгласил?“ Или да речем: „Ти си се срещнал с него и той (както научих) те е поканил да работите. Ти каза ли му, че си съгласен?“ Лингвистика. Няма да споря, това беше доста жалка маневра, но какво ми оставаше да правя?

И лингвистиката все пак спаси положението.

— Той не ме е канил да работим — възрази Шчекн.

— Тогава за какво разговаряхте? — учудих се аз, развивайки успеха.

— За миналото — измрънка той. — Това не интересува никого.

— Как ти се стори — попитах аз, като мислено изтрих трудовата пот от челото си, — той много ли се е променил за тези петнайсет години?

— И това не е интересно.

— Напротив. Много е интересно. Аз също го видях неотдавна и забелязах, че той се е променил много. Но аз съм землянин, на мен ми е нужно да зная твоето мнение.

— Моето мнение е: да.

— Ето виждаш ли. И в какво се състои според теб промяната?

— Той вече не се интересува от народа на главанаците.

— Така ли? — искрено се учудих аз. — А с мене той само за главанаците приказваше...

Очите му отново проблеснаха в червено. Реших, че моите думи отново са го смутили.

— Какво ти каза? — попита той.

— Спорихме кой от земляните е допринесъл повече за контактите с народа на главанаците.

— А друго?

— Нищо. Само за това говорихме.

— Кога беше това?

— Онзи ден. А защо ти сметна, че той вече не се интересува от народа на главанаците?

Внезапно той заяви:

— Губим време. Не задавай празни въпроси. Задавай истински въпроси.

— Добре. Задавам истински въпроси. Къде е той сега?

— Не знам.

— Какво възнамеряваше да прави?

— Не знам.

— Какво ти каза? Интересува ме всяка негова дума.

И тогава Шчекн зае странна, бих казал — дори неестествена поза: седна на пружиниращите си

лапи, протегна врат и ме загледа отдолу-нагоре. После заговори, като равномерно поклащаше доста тежката си глава и отчетливо произнасяше всяка дума:

— Слушай внимателно, разбери правилно и запомни завинаги. Народът на Земята не се намесва във вътрешните работи на народа на главанаците. Народът на главанаците не се намесва във вътрешните работи на народа на Земята. Така е било, така е и така ще бъде. Проблемът с Лев Абалкин е вътрешна работа на народа на Земята. Това е решено. И поради това. Не търси нищо, което го няма. Народът на главанаците никога няма да даде убежище на Лев Абалкин.

Ама че работа! И от мене се изтръгна:

— Искал е убежище ли? При вас?

— Казах само това, което казах: народът на главанаците никога няма да даде убежище на Лев Абалкин. Нищо повече. Разбра ли?

— Разбрах. Но това не ме интересува. Повтарям въпроса си: какво ти каза той?

— Ще отговоря. Но първо повтори онова главното, което ти казах.

— Добре, ще повторя. Народът на главанаците няма да се намесва в проблема с Абалкин и отказва да му даде убежище. Нали така?

— Така. Това е главното.

— Сега отговори на моя въпрос.

— Отговарям. Той ме попита има ли разлика между него и другите хора, с които съм работил. Зададе ми точно такъв въпрос, какъвто ми зададе и ти.

Едва беше изрекъл последните думи, когато се обърна и се шмугна в храсталака. Нито едно клонче, нито един лист не трепна, а него вече го нямаше. Изчезна.

Браво бе, Шчекн! „... Аз го учих да говори на руски и как да ползува Линията за доставки. Не се отделях от него, когато боледуваше от своите страшни болести... Търпях лошите му обноси, примирявах се с безцеремонните му изказвания, прощавах му това, което не прощавам никому на този свят... Ако се наложи, аз ще се бия за него като за землянин, като за самия себе си. А той? Не знам...“ Браво бе, Шчекн-Итрч.

3 юни 78 година ЕКСЕЛЕНЦ Е ДОВОЛЕН

— Много любопитна история — каза Екселенц, когато завърших доклада си. — Правилно постъпи, Мак, че настоя да посетиш тази менажерия.

— Не мога да разбера — отвърнах аз, като с раздражение откъсвах бодливите репейи от мокрия си крачол. — Виждате ли някакъв смисъл в това?

— Да.

Зяпнах го опулен.

— Сериозно ли допускате, че Лев Абалкин може да поиска убежище?

— Не. Такова нещо не допускам.

— Тогава за какъв смисъл става дума. Или отново е метнал камък в храстите.

— Може би. Но работата не е там. Не е важно какво е имал предвид Лев Абалкин. Важно е другото — реакцията на главанаците. Впрочем не си блъскай главата. Ти ми донесе важна информация. Благодаря. Доволен съм. И ти бъди доволен.

Отново се захванах да скубя репейите. Не ще и дума, той несъмнено беше доволен. Големите му зелени очи така горяха, че даже в полумрака на кабината се виждаше. По същия начин ме бе гледал, когато аз, млад, весел, запъхтян, му докладвах, че Прещ Хрисимия най-сетне е заловен на местопрестъплението и седи долу в колата със затъкната уста, готов за употреба. Аз хванах тогава

Хрисимия, но и хабер нямах за това, което Странника много добре е разбрал: край вече на саботажите и ешелоните със зърно още утре тръгват към Столицата...

Ето и сега той явно разбираше нещо такова, за което даже и хабер нямах, а пък аз не изпитвах поне най-обикновено задоволство. Никого не бях хванал, никой не чакаше за разпит със затъкната уста, а един загадъчен човек с осакатена съдба тичаше насам-натам по огромната приветлива Земя, въртеше се, без да си намери място, мятеше се като отровен и сам тровеше всички, които срещнеше, с отчаяние и обида, предаваше и сам ставаше жертва на предателство...

— Още веднъж ти напомням. Мак — неочаквано каза Екселенц, — че той е опасен. И става още по-опасен, защото сам не знае за това.

— А бе що за човек е той, дявол да го вземе? — попитах аз. — Да не е някой побъркан андроид?

— При андроида не може да има тайна на личността — каза Екселенц. — Не се отклонявай.

Напъхах репеите в джоба на якето си и се облегнах в креслото.

— Сега можеш да си отиваш вкъщи — каза Екселенц. — До деветнайсет нула нула си свободен. След това бъди наблизко, в чертите на града, и чакай да те извикам. Възможно е тази вечер той да се опита да проникне в музея. Тогава ще го заловим.

— Добре — казах аз без всякакъв ентусиазъм.

Той преценяващо ме оглежда от главата до петите и казва:

— Надявам се, че си във форма. Ще го заловим двамата, а аз съм вече твърде стар за такива упражнения.

4 юни 78 година

МУЗЕЯТ ЗА ИЗВЪНЗЕМНИ КУЛТУРИ. НОЩ

В 01:08 часа радиогривната на китката ми изписуква и приглушеният глас на Екселенц промърморва в скоропоговорка: „Мак, музеят, главният вход, бързо...“

Затръшнах купола на кабината, за да не се хлопне във въздуха, и форсирах двигателя от място. Глайдерът излетя право нагоре като свещ в звездното небе. Три секунди за убиване на скоростта. Двайсет и две секунди планиращ полет за ориентиране. Звездният площад беше пуст. Пред главния вход също нямаше никой. Странно... Аха. От кабината на нулевия транспорт до ъгъла на музея се появява черна кльощава фигура и бързо се понася към главния вход. Екселенц.

Глайдерът безшумно кацна пред главния вход. Незабавно на пулта светна сигнална лампичка и мекият глас на кибернетичния инспектор каза с укор: „Кацането на глайдери на Звездния площад не е разрешено...“ Отворих купола и скочих на земята. Екселенц вече се занимаваше с вратата, като нагласяваше магнитния шперц. „Кацането на глайдери на Звездния площад...“ — убедено повтаряше кибернетичният инспектор по радиото.

— Накарай го да млъкне... — промърмори едва чуто Екселенц, без да се обръща.

Затворих купола. В същия миг главният вход зейна широко.

— След мен! — мимоходом каза Екселенц и се гмурна в мрака.

Той се носеше пред мен с огромни безшумни скокове, дълъг, кльощав, ъгловат, отново лек и пъргав, облечен в черно, същинска сянка на средновековен демон, и за момент си помислих, че сигурно никой от днешните наши сополанковци не е виждал Екселенц такъв, а такъв го знаят може би само старият Слон и, да речем, Петър Ангелов, и аз — преди петнайсетина години.

Той ме водеше по сложен криволичещ път от зала в зала, от коридор в коридор, като безпогрешно се ориентираше между стойките и витрините, сред статуите и моделите, приличащи на уродливи механизми, и сред механизмите и апаратите, приличащи на уродливи статуи. Никъде не светеше — очевидно автоматиката беше изключена предварително, — но той нито веднъж не сгреша и

не съборка пътя, макар да знаех, че нощем вижда много по-зле от мене. Да, здравата се беше подготвил за този среднощен удар нашият Екселенц и засега всичко вървеше доста, доста добре, ако не смятаме дишането. Той дишаше твърде шумно, ала тука вече нищо не можеше да се направи. Възрастта се обаждаше. Проклетите години.

Внезапно той се спря и щом застанах до него, стисна с пръсти рамото ми. В първия момент се уплаших, че сърцето му не е издържало, но тутакси разбрах: пристигнали сме на мястото и той просто си поема дъх.

Огледах се. Всичко това вече бях виждал — празните маси, рафтовете край стените, натъпкани с чудесии от други планети, ксено-графските проектори на отсрещната стена. Вече бях идвал тук. Това беше работилницата на Майя Тойвовна Глумова. Ето там беше нейната маса, а на ей това кресло седеше журналистът Камерер...

Екселенц пусна рамото ми, отиде до рафтовете, приведе се и тръгна покрай тях, без да се изправя — търсеше нещо. После се спря, с усилие повдигна нещо и се запъти към масата, която беше точно пред вратата. Извил малко назад тялото си от кръста нагоре, той носеше в провисналите си ръце дълъг предмет — някакъв калъп със заоблени ъгли. Внимателно, без всякакъв шум той постави този предмет на масата, замря за миг, като се ослуша, а после изведнъж като фокусник измъкна от малкото си джобче голяма кърпа с ресни. С ловко движение я разтвори и покри с нея своя калъп. После се обърна към мене, наведе се над ухото ми и едва чуто прошепна:

— Щом се докосне до кърпата, го хващаш. Ако ни забележи по-рано, залови го. Застани тука.

Застанах от едната страна на вратата, а Екселенц — от другата. Отначало нищо не чувах. Стоях, притиснал гръб към стената, машинално прехвърлях наум различните варианти, по които могат да се развият събитията, и гледах кърпата, разстлана върху масата. Интересно откъде-накъде Лев Абалкин ще вземе да я докосва. Ако наистина чак толкова му трябва този калъп, то как ще разбере, че калъпът е скрит под кърпата? И що за калъп е това? Прилича на кутия за преносим интравизор. Или на калъф за някакъв музикален инструмент. Впрочем едва ли. Доста е тежичък. Нищо не разбирам. Това явно е примамка, но ако е примамка, то тя не е за човек...

Тогава чух шум. И трябва да кажа, че шумът беше сериозен: някъде в дебрите на музея се сгромоляса нещо грамадно, метално, което при падането се срути. Моментално си спомних онова гигантско кълбо бодлива тел, което тукашните момичета неотдавна така старателно обработваха с молекулярните поялници. Погледнах към Екселенц. Екселенц също се ослушваше и също недоумяваше.

Звънтенето, дрънченето и тракането постепенно спряха и отново стана тихо. Чудна работа. Един професионален прогресор, майстор на прокрадването, един нинджа^[7] така слепешката да се натресе на такова обемисто съоръжение? Невероятно. Разбира се, той би могъл да закачи с ръкава си един-единствен стърчащ шип... Не, не може. Прогресорът не може. Или тук, на безопасната Земя вече е успял малко да се отпусне... Съмнявам се. Впрочем ще видим. Така или иначе сега той е застинал на един крак и се ослушва, и ще се ослушва така пет минути...

И през ум не му мина даже да стои на един крак и да се ослушва. Той явно се приближаваше към нас, като при това движението му се съпровождаше от цяла какафония от разнообразни шумове, съвсем неуместни за един прогресор. Тътреше си краката и си суркаше подметките. Блъскаше се в стените и касите на вратите. По едно време налетя на някаква мебел и се разнесоха куп неясни възклицания, в които преобладаваха съскащите звуци. А когато върху екраните на проекторите попаднаха слаби отблясъци от електрическа светлина, съмненията ми се превърнаха в увереност.

— Това не е той — казах аз на Екселенц почти гласно.

Екселенц кимна. Видът му беше недоумяващ и мрачен. Сега той стоеше с рамо към стената и с лице към мен, разкрячен и навъсен, и лесно можех да си представя как след малко ще сграбчи с две ръце през гърдите лъжепрогресора и раздрусвайки го методично, ще изреве в лицето му: „Кой си ти и какво правиш тука бе, кучи сине?“

И така ясно си представях какво ще стане, че отначало даже не се учудих, когато той опъна с лявата ръка ревера на черното си яке, а с дясната взе да напъхва в пазвата любимия си „херцог“,

двайсет и шести калибър — той сякаш освобождаваше ръцете си за предстоящото сграбчване и раздрусване.

Но когато осъзнах, че през цялото време той е стоял с това осем-патронно чудо в ръка, което гарантирано изпраща всеки на оня свят, направо се вцепених. Това можеше да означава само едно: Екселенц е бил готов да убие Лев Абалкин. Именно да го убие, защото Екселенц никога не е вадил оръжие, за да сплашва, да смразява кръвта или изобщо да прави впечатление, а само за да убива.

Бях толкова смаян, че всичко излетя от главата ми. Но тогава в работилницата нахлу дебел сноп ярка бяла светлина и като се блъсна за последен път в касата, през вратата мина Лъжеабалкин.

Общо взето, той даже малко приличаше на Лев Абалкин — як, снажен, среден на ръст, с дълга черна коса до раменете. Облечен беше в широк бял шлифер и държеше пред себе си електрическо фенерче „Турист“, а в другата ръка носеше нещо като малък куфар или голяма чанта. Щом влезе, тон спря, прекара лъча на фенерчето по рафтовете и рече:

— Е, май че е тука.

Гласът му беше дрезгав, а топът — пресилено бодър. С такъв тон си говорят хората, които изпитват страх, неловкост и малко срам, с една дума — на които им е чоглаво или са „с единия крак в канавката“, както казват хонтийците.

Сега видях, че всъщност това беше стар човек. Може би по-стар даже от Екселенц. Имаше дълъг остър нос с гърбица, дълга остра брадичка, хлътнали бузи и високо, много бяло чело. Изобщо той приличаше не толкова на Лев Абалкин, колкото на Шерлок Холмс. Засега можех да кажа за него съвсем точно само едно: по-рано никога в живота си не бях виждал този човек.

Като се огледа бегло, той се приближи до масата, сложи куфарчето чанта върху пъстрата кърпа съвсем до нашия калъп и като си светеше с фенерчето, взе бавно и методично да оглежда рафтовете лавица по лавица, секция по секция. При това непрекъснато си мърмореше нещо под носа и до нас достигаха само отделни думи: „... Пфу, това всички го знаят... бъра-бъра-бъра... Най-обикновена илюзия... бъра-бъра-бъра... Само боклуци... бъра-бъра... Може би и не си е на мястото... Пъхнали са го някъде, заврели са го, скрили са го... бъра-бъра-бъра...“

Екселенц наблюдаваше всяко негово действие, сложил ръце на гърба, а на лицето му беше застинало много необичайно и неприсъщо за него изражение на някаква безутешна унилоост или може би на унила скука, сякаш пред очите му ставаше нещо досадно, неописуемо отегчително, дошло му до гуша и в същото време натрапчиво, с което отдавна вече се е примирил и от което отдавна е изгубил надежда, че ще се избави. Признавам, в началото малко се учудих, че той се отказва от такова естествено намерение — да го сграбчи с две ръце и с удоволствие да го раздруса. Ала после, докато гледах лицето му, разбрах, че би било безсмислено. Да го раздрусваш и да не го раздрусваш — нищо няма да се промени, всичко пак ще си дойде на мястото: той все ще лази и ще тършува, ще си мърмори под носа, ще стои с един крак в канавката, ще катурва експонатите в музеите и ще проваля грижливо обмисляните и подготвяни операции...

Когато старецът се добра до най-далечната секция, Екселенц въздъхна тежко, отиде до масата, приседна на края до чантата и рече кисело:

— Е, и какво търсите там, Бромбърг? Детонаторите ли?

Старецът Бромбърг изпищя високо и се метна встрани, като събори една маса.

— Кой е тука? — зарева той, като трескаво шареше с лъча на фенерчето около себе си. — Кой си ти?

— Ами аз съм, аз! — отвърна още по-кисело Екселенц. — Престанете да треперите!

— Кой е? Вие ли сте? Да ви вземат мътните! — Лъчът се спря на Екселенц. — А! Сикорски! Е, така си и знаех!...

— Махнете това фенерче — нареди Екселенц и прикри очите си.

— Моля да не ми крещите! — изписка Бромбърг, но отмести лъча. — И да не сте посмели да се докоснете до чантата ми!

Екселенц стана и тръгна към него.

— Не смейте да се приближавате до мен! — зарева Бромбърг. — Да не съм ви някое хлапе! Засрамете се! Та вие сте старец!

Екселенц отиде до него, взе фенерчето и го сложи на най-близката маса с рефлектора нагоре.

— Седнете, Бромбърг! — каза той. — Трябва да поговорим.

— Тези ваши разговори... — промърмори Бромбърг и седна.

Невероятно беше, но сега той изглеждаше съвсем спокоен. Бодър старец, внушаващ уважение. Според мен даже беше весел.

4 юни 78 година

АЙЗЪК БРОМБЪРГ. БИТКАТА МЕЖДУ ЖЕЛЕЗНИТЕ СТАРЦИ

— Хайде да се опитаме да поговорим спокойно — предложи Екселенц.

— Да се опитаме, да се опитаме! — бодро отвърна Бромбърг. — А кой е този младеж, който подпира стената до вратата? Снабдили сте се с телохранител, а?

Екселенц не отговори веднага. Може би възнамеряваше да ме отпрати. „Максим, ти си свободен“ — и аз, разбира се, щях да си отида. Но бих се обидил и Екселенц естествено разбираше това. Впрочем напълно допусках, че има и още някои съображения. Така или иначе той махна с ръка към мен и каза:

— Това е Максим Камерер, сътрудник на „Комкон“. Максим, това е доктор Айзък Бромбърг, който се занимава с история на науката.

Аз се поклоних, а Бромбърг незабавно заяви:

— Така си и знаех. Разбира се, дострашало ви е, Сикорски, че няма да се справите сам с мене... Седнете, седнете, младежо, и се настанете по-удобно. Доколкото познавам вашия началник, разговорът ни ще бъде дълъг...

— Седни, Мак — каза Екселенц.

Седнах в познатото ми кресло за посетители.

— И така, чакам вашите обяснения, Сикорски — рече Бромбърг. — Какво означава тази засада?

— Виждам, че доста се уплашихте.

— Глупости! — мигновено избухна Бромбърг. — Каква нелепост! Слава богу, не съм от плашливите! И наистина, ако някой може да ме изплаши, Сикорски...

— Но вие заревахте така ужасно и съборихте толкова много мебели...

— Е, какво пък, ако и над вашето ухо в абсолютно пуста сграда нощем...

— Абсолютно никаква работа нямате да ходите в абсолютно пуста сграда нощем...

— Първо, вие, Сикорски, нямате абсолютно никакво право да ми държите сметка къде и кога ходя! И, второ, по кое друго време ще ми заповядате да ходя? През деня не ме пускат. През деня тук правят някакви подозрителни ремонти и някакви нелепи промени в експозицията... Слушайте, Сикорски, признайте си, че достъпът до музея е закрит по ваша прищявка! Трябва ми спешно да си припомня някои данни. Идвам тука и не ме пускат. Мене! Члена на научния съвет на този музей! Обаждам се на директора и питам: какво става? Директорът, скъпият Хрант Хачилян, който в известен смисъл ми е ученик... Смушава се горкият, черви се от срам горкият за себе си и пред мен... Но той нищо не може да направи, той е обещал! Помолили са го твърде уважавани хора и той е обещал! Интересно кой го е помолил? Може би някой си Рудолф Сикорски? Не! О, не! Тук никой даже не е чувал името на Рудолф Сикорски! Но мене не можеш да ме метнеш! Та аз веднага разбрах кой дърпа конците зад кулисите. И бих искал все пак да знам, Сикорски, защо вече цял час мълчите и не отговаряте на моя въпрос? Защо ви е притрябвало всичко това, питам аз! Да затворите музея! Позорно да се опитвате да изземете от музея експонати, които му принадлежат! Да правите нощни засади! И

кой, дявол да го вземе, е изключил тук електричеството! Не зная какво бих правил, ако не се бе оказало, че в глайдера имам фенерче! Я каква цицина ми излезе тука, дявол да ви вземе! А пък там съборих нещо! От все сърце се надявам — искам да се надявам!, — че това е било само макет, защото ако е оригинал, вие сам-самичък ще ми го съберете парченце по парченце. До последната шайбичка! И ако излезе, че тая последна шайбичка я няма, като поп ще отидете на Тагора...

Гласът му секна и той мъчително се закашля, като се удряше с юмруци по гърдите.

— Ще ми отговорите ли някога на въпросите? — изхриптя той през кашлицата.

Седях като в театър и от всичко това по-скоро ме досмеша, но тогава погледнах към Екселенц и изтръпнах.

Екселенц, Странника, Рудолф Сикорски, този леден блок, този покрит с мраз гранитен монумент на Хладнокръвието и Издръжливостта, тази безотказна машина за измъкване на информация — целият беше моравочервен, дишаше тежко, трескаво свиваше и разтваряше костеливите си луничави юмруци, а прочутите му уши горяха и страховито помръдваха. Впрочем той все още се съдържаше, но сигурно сам си знаеше с цената на какво.

— Бих искал да зная, Бромбърг — със сподавен глас рече той, — за какво са ви потрябвали детонаторите.

— Ах, вие бихте искали да знаете това! — злъчно прошепна доктор Бромбърг и се наклони напред, като погледна Екселенц в очите толкова отблизо, че дългият му нос едва не се напъха в зъбите на моя шеф. — А какво друго бихте искали да знаете за мене? Може би се интересувате от цвета на моите изпражнения? Или например за какво разговарях одеде с Пилгуй?

Не ми хареса, дето спомена името Пилгуй в такъв контекст, Пилгуй се занимаваше с биогенератори, а моят отдел вече втори месец се занимаваше с Пилгуй. Впрочем Екселенц се направи, че не е чул за Пилгуй. Той също си навря главата, и то така стремително, че Бромбърг едва успя да се отдръпне.

— За изпражненията си благоволете да се поинтересувате сами! — изкрещя той. — А аз бих искал да знам как така си позволявате да отваряте музея с взлом и защо си протягате лапите към детонаторите, макар съвсем ясно да ви е казано, че в близките няколко дни...

— Вие, струва ми се, възнамерявате да критикувате моето поведение, а? Ха-ха-ха! Кой! Сикорски! Обвинява мене! Във взлом! Бих искал да зная вие самите как проникнахте в този музей! А? Отговаряйте де!

— Това няма отношение към въпроса, Бромбърг!

— Вие сте крадец, Сикорски! — заяви Бромбърг, като протегна дългия си крив показалец към Екселенц. — Вие стигнахте дотам да разбивате врати!

— Не, вие стигнахте дотам да разбивате врати, Бромбърг! — изрева Екселенц. — Вие! Съвсем ясно и недвусмислено ви беше казано, че достъпът до музея е спрял! Всеки нормален човек на ваше място...

— Ако нормалният човек се сблъска с поредния акт на задкулисна дейност, той е длъжен...

— Той е длъжен малко да си размърда мозъка, Бромбърг. Той е длъжен да се сети, че не живее в средните векове. И ако се е сблъскал с тайна, с някакъв секрет, то това не е нечий каприз, нито пък зла воля...

— Да, не е каприз, нито зла воля, а вашата покъртителна самоувереност, Сикорски, вашата смешна и наистина средновековна идиотско-фанатична убеденост, че именно вие сте призван да решавате кое да бъде явно и кое — тайно! Вие сте старец на преклонна възраст, Сикорски, но така и не сте разбрали, че това преди всичко е аморално!...

— Направо е смешно да разговарям за морал с човек, които за да удовлетвори своето детинско желание да протестира, разбива врати! Вие не сте просто старец, Бромбърг, вие сте жалко старче, което се е вдетирило!...

— Чудесно! — каза Бромбърг, като внезапно отново се успокои. Той пхна ръка в джоба на белия си шлифер, измъкна оттам и трясна на масата пред Екселенц някакъв блестящ предмет. — Ето го

моя ключ. На мене както на всеки сътрудник на музея се полага ключ от служебния вход и аз се възползвах от него, за да дойда тук...

— Посред нощ и въпреки забраната на директора на музея?

Екселенц нямаше ключ, а магнитен шперц, и не му оставаше нищо друго, освен да напада.

— Посред нощ, но все пак с ключ! А къде е вашият ключ, Сикорски? Покажете ми, моля, вашия ключ!

— Нямам ключ! Той не ми трябва! Аз съм тук да изпълнявам дълга си, а не защото някаква муха ми е влязла в главата! Разбра ли, стар истеричен глупако!

И каква стана тя тогава! Сигурен съм, че никога по-рано стените на тази скромна работилница не са слушали такива експлозивни резове, примесени с прегракнали крясъци. Такива епитети. Такава вакханалия от емоции. Такива абсурдни доводи и още по-абсурдни контрадоводи. Какво да говорим за стените! В края на краищата това бяха стени на тихо академично заведение, отдалечено от житейските страсти. Но аз, човек на години, уж врял и кипял, даже аз никога и никъде не бях чувал нещо подобно, поне от Екселенц.

Бойното поле постоянно се забулваше в толкова дим, че вече не можеше да се различи за какво спорят, а само като нажежени гюлета стремглаво летяха едни срещу други най-различни „безотговорни клюкари“, „феодални рицари на плаща и кинжала“, „общественици-провокатори“, „плешиви агенти на тайната служба“, „склеротични демагози“ и „тайни сатрапи на идеи“. А пък по-малко екзотичните „стари магарета“, „злобни мухльовци“ и „грохнали дъртаци“ валяха като град подобно на шрапнели...

Обаче от време на време димът се разсейваше и тогава пред измъчения ми и омаян поглед се разкриваха наистина изумителни ретроспекции. Тогава разбирах, че сражението, на което станах случаен свидетел, беше само една от безбройните, невидими за света схватки от негласната война, започнала още във времената, когато моите родители едва са завършвали училище.

Доста бързо си спомних кой е този Айзък Бромбърг. Разбира се, бях чувал за него и по-рано, може би още когато като сополиво хлапе работех в Групата за свободно търсене. Една от неговите книги — „Какво се случи в действителност“ — безспорно бях чел: това беше историята на „Масачузетския кошмар“. Помня, че тази книга не ми хареса — твърде много напомняше памфлет, авторът твърде ревностно смъкваше романтичното було от тази наистина страшна история и твърде много място беше отделил на подробностите от дискусиите за политическите принципи на подхода към опасните експерименти, а по онова време никак не се интересувах от тези дискусии.

Впрочем в определени кръгове името на Бромбърг беше известно и се ползваше с достатъчно уважение. Той можеше да се нарече представител на „крайно левите“ в известното движение на дзюиистите, основано още от Ламондуа, което беше провъзгласило правото на науката да се развива без ограничения.

Екстремистите от това движение изповядват принципи, които на пръв поглед изглеждат съвсем естествени, а на практика постоянно се оказват неизпълними при което и да е равнище на развитие на човешката цивилизация (помня страшния шок, който изпитах, когато се запознах с историята на цивилизацията на Тагора, където тези принципи са се спазвали категорично от незапомнените времена на тяхната Първа промишлена революция).

Всяко научно откритие, което може да бъде направено, непременно ще бъде направено. На този принцип трудно може да се възрази, макар че и тук възникват редица уговорки. А какво да правим с откритието, което вече е направено? Отговорът е: да се контролират последствията от него. Много добре. А ако не предвидим всички последствия? Ами ако надценим едни последствия, а подценим други? Ако най-сетне ни стане съвсем ясно, че просто не сме в състояние да контролираме дори най-очевидните и неприятни последствия? Ако за това са необходими неимоверно много енергетични ресурси и морални усилия (както в случая с Масачузетската машина, когато пред очите на смаяните изследователи се зародила и взела да набира сили нова нечовешка цивилизация на Земята)?

Да се прекрати изследването! — заповядва обикновено в такива случаи Световният съвет.

В никакъв случай! — заявяват в отговор екстремистите. Да усилим контрола ли? Да. Да предоставим ли необходимите мощности? Да. Да рискуваме ли? Да! В края на краищата „който не пие и не пуши, ще умре по-здрав“ (из изказването на патриарха на екстремистите Дж. Гр. Пренсън). Но никакви забрани! Морално-етичните забрани в науката са по-страшни от всякакви етични сътресения, които са възниквали или могат да възникват в резултат на най-рискованите обрати на научния прогрес. Тази гледна точка, която несъмнено привлича със своята динамика, винаги намира апологети сред младите научни работници, но е дяволски опасна, когато подобни принципи изповядва някой голям и талантлив специалист, който сериозно може да влияе на динамичен талантлив колектив и разполага със значителни енергетични мощности.

Именно такива екстремисти практики бяха основните клиенти на нашата „Комкон-2“. Старчето Бромбърг беше екстремист теоретик и вероятно точно поради тази причина нито веднъж не ми се беше мяркало пред очите. Затова пък, както видях сега, той цял живот беше киснал в бъбреците, черния дроб и злъчката на Екселенц.

Характерът на нашата дейност в „Комкон-2“ е такъв, че ние никога никому и нищо не забраняваме. Просто не се ориентираме достатъчно в съвременната наука, за да правим това. Забранява Световният съвет. А нашата задача се свежда до това да осъществяваме тези забрани на практика и да не позволяваме да изтича информация, тъй като именно изтичането на информация в такива случаи много често предизвиква най-ужасните последствия.

Очевидно Бромбърг или не искаше, или не можеше да разбере това. Борбата за премахване на всякакви бариери по пътя на разпространяването на научната информация беше станала буквално негова идея фикс. Той беше човек с невероятен темперамент и неизтощима енергия. Връзките му в научния свят бяха неизброими и само трябваше да подочуе, че някъде са прекратени многообещаващи изследвания, а информацията за резултатите е закрыта за неопределено време, за да го обземе животинска ярост и да се втурне да разобличава, да смъква завеси, да вади най-вече факти. И тогава абсолютно нищо не можеше да се направи. Той не признаваше компромисите, поради което с него не можеше да се постигне никакво споразумение, той не признаваше пораженията, затова не можеше да бъде победен. Бромбърг беше неуправляем като космически катаклизъм.

Но, види се, дори най-висшата и абстрактна идея се нуждае от достатъчно конкретна приложна точка. И такава точка, конкретно олицетворение на силите на мрака и злото, с които той се сражаваше, за него беше станала „Комкон-2“ изобщо и нашият Екселенц в частност. „Да, «Комкон-2»! — злобно съскаше той, като подскачаше към Екселенц и тутакси отскачаше назад. — О, знам какви йезуити сте! ... Да вземем само прочутата ви абревиатура — Комисия за контактите с други цивилизации! Звучи благородно, възвишено! Славно! И да скриете зад нея вашата смрадлива кантора! Виждате ли, значи, Комисия за контрол! Комитет на консерваторите, а не Комисия за контрол! Компания на конспиратори! ...“

За тези петдесет години той безкрайно беше дотегнал на Екселенц. При това, доколкото разбрах, именно му беше дотегнал — както дотяга конската муха или нахалният комар. Разбира се, той не беше в състояние съществено да навреди на нашата работа. Просто не беше по силите му. Но затова пък по силите му беше непрекъснато да мърмори и да мрънка, да си чеше езика и да вдига врява, да откъсва хората от работата им, да не им дава мира, да пуска фитили, да иска безусловно да се изпълняват всички формалности, да възбужда общественото мнение срещу засилването на формализма, с една дума — да уморява до изнемога. Не бих се учудил, ако излезе, че преди двайсет години Екселенц се потопи в кървавата каша на Саракш най-вече за да си отдъхне малко от Бромбърг. Особено обидно ми стана за Екселенц и поради това, че като човек, който е не само принципен, но и извънредно справедлив, той очевидно напълно си даваше сметка, че ако се абстрахираме от нейната форма, дейността на Бромбърг изпълнява и някаква положителна социална функция, че тя с един вид социален контрол — контрол върху контрола.

А що се отнася до злобното старче Бромбърг, той очевидно напълно беше лишен от най-елементарното чувство за справедливост и отхвърляше, без да обсъжда, цялата ни работа, безусловно я

смяташе за вредна и искрено я ненавиждаше от дън душа. При това формите, в които изливаше своята ненавист, бяха толкова противни и самите маниери на това непреклонно старче бяха до такава степен непоносими, че при цялото си хладнокръвие и нечовешка издръжливост очевидно всеки път, когато се сблъскваше ей така, лице в лице, с Бромбърг Екселенц напълно загубваше самообладание и се превръщаше в свадлив, глупав и злобен кавгаджия. „Вие сте невежо джудже! — с паднал глас хриптеше тон. — Живеете като паразит от грешките на гигантите! Самият вие не сте способен да изнамерите даже сос за макарони, а се заемате да разсъждавате за бъдещето на чаулата! Та вие само дискредитирате работата, която се захващате да защитавате, вие сте почитател на плоските вицове!...“

Очевидно старците отдавна не бяха се сблъсквали така отблизо и сгга особено настървено се обливаха един друг с натрупалите се запаси от отрова и злъч. Това зрелище беше поучително в много отношения, макар да влизаше в крещящо противоречие с широко известното твърдение, че по природа човек е добър и това звучи гордо. Те двамата не приличаха на хора, а повече на два стари проскубани бойни петела. За пръв път разбрах, че Екселенц е на преклонна възраст.

Обаче колкото и да беше неестетичен, този спектакъл стовари върху мене цяла лавина от наистина безценна информация. Много от намеците просто не разбрах — очевидно ставаше дума за отдавна приключили и забравени случаи. Някои от споменатите истории ми бяха добре известни. Но имаше неща, които чувах или разбирах за първи път.

Научих например каква е тази операция „Огледало“. Оказа се, че така били наречени глобалните, строго засекретени маневри за отблъскване на възможна агресия отвън (вероятно — нахлуване на Страниците), проведени преди четирийсет години. За тази операция знаели буквално няколко души, а милиони хора взели участие в нея, без дори да подозират за това. Въпреки всичките мерки за сигурност, както почти винаги се случва в операции от глобален мащаб, няколко души загинали. Един от ръководителите на операцията, който отговарял и за запазването ѝ в тайна, бил Екселенц.

Научих също как възникнал случаят „Изрод“. Както е известно, Джонатан Перейра прекратил по собствена инициатива своята работа в областта на теоретичната евгеника. Като блокирал изследванията в тази област, Световният съвет на практика изпълнявал неговите препоръки. Излиза обаче, че нашият приятел Бромбърг подушил, а после горещо раздрънkal някои подробности от теорията на Перейра, в резултат на което петима дяволски талантливи луди глави от лабораторията „Албер Швайцер“ в Бамако започнали и едва не довели до край свой експеримент с нов вариант на хомо супер.

Историята с андроидите в общи линии ми беше известна и по-рано, най-вече защото винаги я дават за пример на неразрушим етичен проблем. Но ми беше интересно да науча, че доктор Бромбърг съвсем не смята въпроса с андроидите за приключен. В този случай проблемът „субект или обект?“ изобщо не съществува за него. На него не му пука за тайната на личността на учените, които се занимават с андроидите, а правото на андроидите на тайна на личността той смята за nonsens и катахреза. Всички подробности от тази история трябва да бъдат публикувани за назиждане на потомците, а работата с андроидите трябва да продължи...

И така нататък.

Сред историите, за които никога по-рано не бях чувал нищо, вниманието ми привлече една. Ставаше дума за някакъв предмет, който те наричаха ту саркофаг, ту инкубатор. В спора си те по някакъв начин свързваха този саркофаг-инкубатор с „детонаторите“ — очевидно тези, за които беше дошъл Бромбърг и които сега лежах на масата пред мен, покрити с пъстрата кърпа. Впрочем за детонаторите те споменаваха между другото, макар и неведнъж, а кавгата се въртеше най-вече около „димната завеса на отвратителна секретност“, с която Екселенц обвинил саркофага-инкубатор. Точно заради тази секретност доктор еди-кой си, чиито успехи в изследването на антропометрията и физиологията на кроманьонците били уникални, бил принуден да скъта своите резултати вдън земя, като по този начин забавял развитието на палеонтропологията. А еди-кой си друг доктор, който разгадал принципа на работа на саркофага-инкубатор, се оказал в двусмисленото и срамно положение на човек, на когото научната общественост приписва откриването на този принцип, затова той изобщо

изоставил научното поприще и сега рисува посредствени пейзажи...

Наострих уши. Детонаторите бяха свързани с тайнствения саркофаг. Бромбърг се появи тук за детонаторите. Екселенц постави детонаторите като примамка за Лев Абалкин. Взах да слушам с удвоено внимание, като се надявах, че в шумотевицата старците ще издрънкат още някой факт, държан в тайна, и най-сетне ще науча нещо съществено за Лев Абалкин. Но това същественото го чух чак когато те мирясаха.

4 юни 78 година ЛЕВ АБАЛКИН ПРИ ДОКТОР БРОМБЪРГ

Те мирясаха отведнъж, едновременно, сякаш едновременно им секнаха последните остатъци от енергия. Млъкнаха. Престанаха да си мятат разгневени погледи, Пъшкайки, Бромбърг измъкна старомодна носна кърпа и взе да си бърше лицето и врата. Без да го поглежда, Екселенц бръкна в пазвата си (изплаших се — да не би за пистолета), изкара една капсула, изтърси от нея на дланта си бяло хапче, сложи го под езика си, а капсулата подаде на Бромбърг.

— И през ум не ми минава даже! — заяви Бромбърг, като демонстративно се извърна.

Екселенц продължаваше да държи капсулата в протегнатата си ръка. Бромбърг я погледна под око като петел и после каза с патос:

— Мъдрец отрова да предлага я взем, а от ръката на глупака не приемай даже и балсам...

Той взе капсулата и изтърска на дланта си едно хапче.

— Нямам нужда от това! — заяви той и пхна хапчето в устата си. — Засега нямам нужда...

— Айзък — каза Екселенц и примлясна. — Какво ще правите, когато умра?

— Ще играя качуча — мрачно каза Бромбърг. — Не говорете глупости.

— Айзък — каза Екселенц. — За какво все пак ви дотрябваха детонаторите?... Чакайте, не започвайте пак отначало. Изобщо не се каня да се бъркам във вашите лични работи. Ако бяхте се заинтересували от детонаторите миналата или следващата седмица, никога не бих ви задал този въпрос. Но те са ви потрябвали точно днес, Точно тази нощ, когато за тях трябваше да дойде съвсем друг човек. Ако това е просто невероятно съвпадение, кажете, че е така и ще се разделим. Главата ме заболя вече...

— А кой трябваше да дойде за тях? — подозрително попита Бромбърг.

— Лев Абалкин — уморено каза Екселенц.

— Кой е той?

— Не познавате ли Лев Абалкин?

— За първи път го чувам — каза Бромбърг.

— Вярвам ви — каза Екселенц.

— Има си хас! — високомерно каза Бромбърг.

— На вас ви вярвам — каза Екселенц. — Но не вярвам на съвпаденията... Слушайте, Айзък, нима е толкова трудно ей така простичко, без превземки, да разкажете защо тъкмо днес дойдохте за детонаторите...

— Не ми харесва думата „превземки“ — свадливо каза Бромбърг, но вече без предишната разпаленост.

— Вземам я обратно — каза Екселенц.

Бромбърг отново взе да се бърше.

— Аз нямам тайни — заяви той. — Вие знаете, Рудолф, че ненавиждам всякакви тайни. Вие сам ме поставихте в такова положение, че бях принуден да се превземам и да разигравам комедия. А в същото време всичко е много просто. Днес сутринта при мен дойде някакъв... Непременно ли ви трябва името му?

— Не.

— Някакъв младеж. За какво разговаряхме — мисля, че не е важно. Разговорът имаше твърде личен характер. Но по време на разговора забелязах, че той има ето тук — Бромбърг тикна пръста си в свивката на лакътя на дясната си ръка — доста странна бенка. Дори го попитах: „Това татуировка ли е?“ Нали знаете, Рудолф, че татуировките са моето хоби... „Не — отвърна той. — Това е бенка.“ Тя приличаше най-вече на буквата „Ж“ от кирилицата или, да кажем, на японския йероглиф „сандзю“ — „тридесет“. Това нищо ли не ви напомня, Рудолф?

— Напомня ми — каза Екселенц.

На мене също ми напомняше нещо, което бях виждал съвсем скоро и което ми се беше сторило едновременно странно и несъществуващо.

— Вие да не би веднага да се сетихте? — завистливо попита Бромбърг.

— Да — каза Екселенц.

— Пък аз не се сетих веднага. Младежът отдавна си беше отишъл, а аз дълго още седях и се мъчех да си спомня къде съм виждал такъв знак. При това не някакъв, който прилича на него, а точно такъв. В края на краищата си спомних. Трябваше да проверя, нали разбирате? Нямах поддръжка никаква репродукция и хукнах към музея, а музеят — затворен...

— Мак — каза Екселенц, — бъди така добър да донесеш тук онова нещо, което е под шала.

Подчиних се.

Калъпът се оказа тежък и топъл. Поставих го на масата пред Екселенц. Той го премести по-близо до себе си и сега вече видях, че наистина е кутия от гладко полиран материал с яркокехлибарен цвят — идеално права линия отделяше леко изпъкналия капак от масивното тяло. Екселенц се опита да вдигне капака, но пръстите му се плъзгаха и нищо не излизаше.

— Дайте на мене — нетърпеливо каза Бромбърг.

Той избута Екселенц, хвана капака с две ръце, вдигна го и го сложи настрана.

Ето тия неща, изглежда, наричаха детонатори — кръглите сиви, леко изпъкнали дискове с диаметър към седемдесет милиметра, които бяха наредени в една редица в грижливо направени гнезда. Детонаторите бяха всичко единадесет и имаше още две празни гнезда. Виждаше ей, че дъната им са застлани с белезникав мъх, приличащ на плесен, и власинките му леко помръдват като живи, пък и навярно в известен смисъл бяха живи.

Все пак най-вече биеха на очи доста сложните йероглифи, изобразени по повърхността на детонаторите. На всеки имаше по един и всичките бяха различни. Големи, розово-кафяви и леко разлети, йероглифите сякаш бяха нанесени с цветен туш върху влажна хартия. Единия от тях разпознах веднага — леко разлятата стилизирана буква „Ж“ или, ако искате, японския йероглиф „сандзю“ — това беше малкият оригинал на увеличеното копие от гърба на лист №1 в дело №07. Детонаторът заемаше третото гнездо отляво, като гледах от моята страна, и надвесил над него дългия си показалец, Екселенц каза:

— Този ли е?

— Да-да — нетърпеливо отвърна Бромбърг и отблъсна ръката му. — Не ми пречете. Вие нищо не разбирате...

Той впи пръстите си в ръба на детонатора и с предпазливи движения се захвана сякаш да го развива от гнездото му, като в същото време си мърмореше: „Работата съвсем не е в това... Нима си въобразявате, че бих могъл да сбъркам... Каква глупост...“ И той най-после измъкна детонатора от гнездото му и взе внимателно да го вдига над кутията все по-високо и по-високо, и се виждаше как от дебелия сив диск се проточват тънки белезникави нишки, изтъняват, късат се една след друга и когато се скъса и последната, Бромбърг обърна диска с долната повърхност нагоре и тогава видях там, сред помръдващите полупрозрачни власинки същия този йероглиф, само че черен, малък и много отчетлив, сякаш го бяха гравирани върху сивия материал.

— Да! — тържествуващо каза Бромбърг. — Точно такъв беше. Знаех си аз, че не мога да сбъркам.

— В какво по-точно? — попита Екселенц.

— В размера! — каза Бромбърг. — В размера, детайлите, пропорциите. Разбирате ли, неговата бенка не просто приличаше на този знак, а беше точно такава... — Той напрегнато погледна Екселенц. — Слушайте, Рудолф, услуга за услуга. Вие да не би да ги белязахте всичките?

— Не, разбира се.

— Значи те имаха това от самото начало? — попита Бромбърг, като почукваше с пръст по гънката на дясната си ръка.

— Не. Тези знаци им се появиха на десет-дванайсет годишна възраст.

Бромбърг внимателно завинти детонатора обратно в гнездото и се излегна доволен в креслото.

— Е, какво пък — рече той. — Без да искам, всичко разбрах... Ех, господин полицейски началник, виждате ли колко чини цялата тази ваша секретност? Той ми остави номера на своя канал и щом златопръстият Феб озари върховете на вашите уродливи архитектурни творения, незабавно ще се свържа с него и ще си поговорим до насита... И не се опитвайте да ме разубеждавате, Сикорски! — извика той, като размахваше пръст пред носа на Екселенц. — Той сам дойде при мене и аз сам — разбирате ли? — сам, като си напънах малко ей тази, старата глава, се досетих кой стои пред мен и сега той е мой! Не съм си навирал носа във вашите келяви тайни! Малко късмет, малко съобразителност и готово.

— Добре, добре — каза Екселенц. — За бога, нямам никакви възражения. Той е ваш, срещайте се, говорете си. Но само с него, моля. И с никой друг.

— Тъ-ъ-ый ли... — провлачено рече Бромбърг с иронично съмнение в гласа.

— Впрочем както желаете — неочаквано каза Екселенц. — Сега това не е важно... Кажете, Айзък, за какво разговаряхте с него?

Бромбърг сложи ръце на корема си и взе да върти палци. В битката с Екселенц той спечели толкова големи и безспорни победи, че без съмнение можеше да си позволи да бъде великодушен.

— Разговорът, трябва да си призная, беше доста объркан — каза той. — Сега естествено разбирам, че този кроманьонец ме е баламосвал...

Днес или по-точно вчера сутринта при него отишъл млад мъж на четиридесет — четиридесет и пет години и се представил като Александър Димок, конфигуратор на селскостопанска автоматика. Бил среден на ръст, с много бледо лице и дълга черна права коса като на индианец. Той се оплакал, че в продължение на няколко месеца напразно се опитвал и не можел да изясни обстоятелствата, при които изчезнали неговите родители. И разказал на Бромбърг изключително загадъчна и дяволски съблазнителна с тая своя загадъчност легенда, която той уж бил събрал късче по късче, без да пренебрегва дори и най-малко достоверните слухове. Бромбърг записал легендата с всичките и подробности, но сега едва ли имало смисъл да я разказва. Фактически с посещението си Александър Димок преследвал една-единствена цел: не може ли Бромбърг, най-големият познавач на прекратените научни изследвания в света, да хвърли поне малко светлина върху тази история.

Най-големият познавач Бромбърг преровил своята картотека, но не открил нищо за съпрузите Димок. Младежът видимо бил огорчен от този факт и вече се канел да си отива, когато му хрумнала чудесна идея. Не е изключено, казал той, фамилията на неговите родители изобщо да не е Димок. Не е изключено също цялата тази легенда да няма нищо общо с действителността. Може би доктор Бромбърг ще се опита да си спомни не са ли ставали някакви загадъчни събития в науката, до които широката публика не е имала достъп, в годините около рождената дата на Александър Димок (февруари 36 година), тъй като той изгубил родителите си на една-две годишна възраст...

Познавачът Бромбърг отново се заровил в картотеката си, този път в хронологичния ѝ раздел. За периода от 33-а до 39-а година той открил общо осем инцидента, в това число и историята със саркофага-инкубатор. Заедно с Александър Димок те старателно анализирали всеки от тези инциденти и стигнали до извода, че нито един от тях не може да бъде свързан със съдбата на съпрузите Димок.

„Оттука аз, старият глупак, стигнах до заключението, че съдбата ми е подарила история, която на времето изобщо ми се е изплъзвала от погледа. Представете ли си? Вече не ставаше дума за някаква

си там ваша кирлива забрана, а за изчезването на двама биохимици! Това вече нямаше да ви го простя, Сикорски!“ И още цели два часа Бромбърг разпитвал Александър Димок, карал го да си спомни и най-малките подробности, всички, даже и най-нелепите слухове, изтръгнал от него тържествено обещание да се подложи на дълбоко ментокопиране, така че през последния час младежът явно мечтаел само едно — по-бързо да се махне...

Вече в самия край на разговора Бромбърг съвсем случайно забелязал „бенката“. Тази бенка, която уж нямала никакво отношение към разговора, по някакъв необясним начин се загнездила в паметта му. Младежа вече отдавна го нямало. Бромбърг вече бил успял да направи няколко запитвания в ГВИ, да поговори с двама-трима специалисти по повод съпрузите Димок (безрезултатно), а този проклет знак никак не излизал от главата му. Първо, Бромбърг бил абсолютно сигурен, че вече го е виждал някъде и някога, а, второ, не го напускало чувството, че за този знак или за нещо, свързано с него, е станало дума по време на разговора му с Александър Димок. И чак когато бавно и прецизно възстановил в паметта си целия разговор фразата по фразата, той се добрал най-сетне до саркофага, спомнил си за детонаторите и му хрумнало смайващото предположение кой е всъщност Александър Димок.

Веднага посегнал да позвъни на момчето и да му съобщи, че тайната на неговия произход е разкрита. Но присъщата на него, на Бромбърг, научна добросъвестност изисквала фактите да бъдат абсолютно достоверни и да не могат да се тълкуват по друг начин. Той, Бромбърг, знаел и за пострашни съвпадения. Затова се спуснал отначало да звъни в музея...

— Всичко е ясно — мрачно каза Екселенц. — Благодаря ви, Айзък. Значи сега той знае за саркофага...

— А защо пък да не знае? — ехидно се нахвърли върху него Бромбърг.

— Наистина — бавно рече Екселенц, — Защо пък не?

ТАЙНАТА НА ЛИЧНОСТТА НА ЛЕВ АБАЛКИН

На 21 декември 37 година група следотърсачи под командването на Борис Фокин кацнали на каменистото плато на малка безименна планета в системата ЕН 9173 със задача да проучат откритите тук още през миналия век развалини от съоръжения, приписвани на Странниците.

На 24 декември интравизионната снимка показала, че под развалините в склада на дълбочина повече от три метра има широко помещение.

На 25 декември още при първия опит и без да се случи нищо непредвидено, Борис Фокин проникнал в това помещение. То имало форма на полусфера с радиус десет метра. Тази полусфера била облицована с кехлибар — материал, който е твърде характерен за цивилизацията на Странниците, — и в нея имало обемисто и тежко устройство, което по хрумването на един от следотърсачите взели да наричат саркофаг.

На 26 декември Борис Фокин поискал и получил разрешение от съответния отдел на „Комкон“ неговите хора на място да пристъпят към проучване на саркофага.

Той действувал както винаги убийствено методично и предпазливо и прекарал над саркофага три денонощия. През това време успели да определят възрастта на находката (четирийсет-четирийсет и пет хиляди години), да открият, че саркофагът потребява енергия и даже да установят, че между саркофага и развалините над него несъмнено има връзка. Още тогава била изказана хипотезата, която по-късно се потвърдила, че тези „развалини“ съвсем не са развалини, а част от широка система, която обхваща повърхността на цялата планета и е предназначена да поглъща и трансформира енергията, подарена от природата както на планетата, така и в Космоса (земетръсите, флукуацията на магнитното поле, метеорологичните явления, излъчването на централното светило, космическите лъчи и така нататък).

На 29 декември Борис Фокин се свързал направо с Комов и помолил да му изпратят най-добрия специалист ембриолог. Комов естествено искал да знае защо, но Борис Фокин избягнал обясненията и му предложил да дойде лично, ала непременно придружен от ембриолог. Някога на млади години Комов имал случай да работи с Фокин и оттогава имал не много ласкаво мнение за него. Затова даже и през ум не му минало да лети, обаче ембриолог изпратил. Наистина той съвсем не бил най-добрият, а просто първият, който се съгласил — някой си Марк Ван Блерком (по-късно Комов всеки път си скубел косите, щом си спомнял за това свое решение, защото Марк Ван Блерком се оказал стар приятел на прочутия Айзък П. Бромбърг).

На 30 декември Марк Ван Блерком вече бил при Борис Фокин и само след няколко часа изпратил нешифровано съобщение до Комов с удивително съдържание. В него той твърдял, че така нареченият саркофаг всъщност представлява не друго, а своеобразен ембрионален сейф с абсолютно фантастична конструкция. В сейфа има тринайсет оплодени яйцеклетки от вида хомо сапиенс, при това всички са жизнеспособни, макар да се намират в латентно състояние.

Трябва да отдадем заслуженото на двама участници в тази история: на Борис Фокин и на члена на „Комкон“ Геннадий Комов. Борис Фокин интуитивно се досетил, че за тази находка не бива да се вдига шум до небето: съобщението на Марк Ван Блерком било първата и последната нешифрована радиограма в последвалия радиообмен между групата и Земята. Затова в потока от масова информация на нашата планета цялата тази история била отразена само във вид на кратко съобщение, което по-късно не било потвърдено и поради това минало почти незабелязано.

Що се отнася до Геннадий Комов, той не само че веднага схванал същността на проблема, зараждащ се пред очите му, но по някакъв начин успял да си представи и всички възможни последствия от него. Преди всичко той поискал от Фокин и Блерком да потвърдят получените данни (със специален код по свръхбързия канал) и щом получил потвърждението, незабавно свикал на съвещание тези ръководители на „Комкон“, които едновременно били и членове на Световния съвет. Сред тях били такива корифеи, като Леонид Горбовски и Август-Йохан Бадер, младия и буен Кирил Александров, предпазливия и вечно съмняващ се Махиро Синода, а също и енергичния шейсет и две годишен Рудолф Сикорски.

Комов ги информирал за случилото се и направо поставил въпроса: Какво трябва да се направи сега? Очевидно можели да затворят саркофага и да оставят всичко така, както си е, и по-нататък да се задоволят с ролята на пасивни наблюдатели. Можели да се опитат да активизират оплодените яйцеклетки и да видят какво ще излезе от това. И най-сетне, за да си спестят бъдещите усложнения, можели да унищожат находката.

Естествено Геннадий Комов, който по това време вече бил достатъчно опитен, отлично разбирал, че нито това извънредно съвещание, нито още десет такива няма да разрешат проблема. С преднамерено остро то си изказване той искал само да раздразни присъстващите и да ги подтикне към спор.

И трябва да кажем, че постигнал целта си. От всички участници в съвещанието само Леонид Горбовски и Рудолф Сикорски очевидно запазили хладнокръвие. Горбовски — защото бил разумен оптимист, а Сикорски — защото още тогава бил ръководител на „Комкон-2“. Наговорени били много приказки — несдържано разпалени и преднамерено спокойни, съвсем лекомислени и изпълнени с дълбок смисъл, отдавна забравени и такива, които по-късно влезли в речниковия състав на докладите, легендите, отчетите и препоръките. И както трябвало да се очаква, единственото решение, което взели, било още на другия ден да се свика ново, разширено съвещание, като се привлекат и други членове на Световния съвет — специалисти по социална психология, педагогика и средства за масова информация.

По време на цялото съвещание Рудолф Сикорски мълчал. Той не се чувствувал достатъчно компетентен, за да се изказва в подкрепа на това или онова решение на проблема. Обаче богатият му опит от работата в областта на експерименталната история, както и цялата съвкупност от факти за дейността на Странниците, които му били известни, еднакво го карали да стигне до заключението, че каквото и решение да вземе в края на краищата Световният съвет, това решение, както и цялата

информация за случая за неопределено време трябва да останат известни само на кръга от хора с най-висока социална отговорност. И именно в този смисъл той се изказал в самия край на съвещанието. „Решението да се остави всичко както си е и пасивно да се наблюдава всъщност не е никакво решение. Истинските решения са всичко на всичко две: да се унищожат яйцеклетките или да се активизират. Не е важно кога ще бъде взето едно от двете решения — дали утре или след сто години, но всяко от тях ще бъде незадоволително. Да се унищожи саркофагът значи да се извърши непоправима постъпка. Всички ние тук добре знаем цената на непоправимите постъпки. Да се активизират яйцеклетките значи да играем по свирката на Странниците, чиито намерения, меко казано, ни са неясни. Нищо не предreshавам и изобщо не смятам, че имам право да гласувам за което и да било решение. Единственото нещо, за което моля и на което държа, е да ми разрешите незабавно да взема мерки против изтичането на информация. Та макар и само за да не ни залее океан от некомпетентност...“

Тази кратка реч явно оказала известно въздействие и разрешението било дадено единодушно, още повече, на всички било ясно, че не бива да се бърза и е абсолютно необходимо да се създадат условия за спокойно и всестранно обсъждане.

На 31 декември се състояло разширено съвещание. Присъствували осемнайсет човека, включително и поканеният от Горбовски председател на Световния съвет по социалните проблеми. Всички се съгласили, че саркофагът бил намерен случайно и значи — преждевременно. След това всички се съгласили, че преди да вземат каквото и да било решение, трябва да се опитат да разберат, а ако не могат да разберат, то поне да си представят намеренията на Странниците от самото начало. Били изказани няколко повече или по-малко екзотични хипотези.

Кирил Александров, известен със своите антропоморфически възгледи, изказал предположението, че саркофагът е хранилище на генетичния фонд на Странниците. Всички доказателства, които са ми известни, че Странниците не са хуманонди, заявил той, всъщност са косвени. В действителност Странниците спокойно могат да се окажат генетични двойници на човека. Това предположение не противоречи на нито един от установените факти. Като се обосновал по този начин, Александров предложил да се прекратят всички изследвания, находката да се възстанови в първоначалното ѝ състояние и групата на Фокин да напусне системата ЕН 9173.

Според Август-Йохан Бадер саркофагът — да! — наистина бил хранилище на генетичния фонд, но не на Странниците, а именно на земляните. Преди четирийсет и пет хиляди години Странниците допуснали теоретично, че е възможно малобройните тогава племена от хомо сапиенс да се изродят генетично и по този начин взели мерки земното човечество да се възстанови в бъдеще.

Същия лозунг — „Не бива да си мислим нищо лошо за Странниците“ — издигнал в своето изказване и престарелият Пак Хин. И той като Бадер бил убеден, че имаме работа с генетичния фонд на земляните, но смятал, че Странниците по-скоро са го създали с просветителска цел. Саркофагът бил своеобразна „бомба от консервирано време“ и като я задействуват, съвременните земляни ще могат с очите си да видят особеностите на облика, анатомията и физиологията на своите далечни прадеди.

Генадий Комов погледнал на въпроса по-широко. Според него всяка цивилизация, достигнала до определена степен на развитие, не може да не се стреми към контакт с чужд разум. Обаче контактът между хуманоидните и нехуманоидните цивилизации е извънредно затруднен, ако изобщо е възможен. Не се ли сблъскваме сега с опит да се използва принципно нов метод за контакт — като се създаде същество-посредник, хуманоид, в чийто генотип са кодирани някои съществени характеристики на нехуманоидната психология. В този смисъл трябва да разглеждаме находката като начало на принципно нов етап както в историята на земляните, така и в историята на нехуманоидните Странници. Според Комов безспорно трябвало яйцеклетките незабавно да се активизират. Него, Комов, малко го смущавало очевидно преждевременното намиране на саркофага — като преценявали темповете, с които ще се развива човечеството, Странниците лесно биха могли да сбъркат с няколко века.

Хипотезата на Комов предизвикала оживен спор, в който за първи път било изказано съмнението, че съвременната педагогика успешно може да приложи своята методика при възпитанието на хора, чиято психика до голяма степен се отличава от хуманоидната.

Същевременно предпазливият Махиро Синода, виден специалист по Странниците, съвсем основателно задал въпроса: Защо всъщност уважаемият Генадий, както и някои други другари, са толкова сигурни в благосклонността на Странниците към земляните? Ние нямаме никакви доказателства, че Странниците изобщо могат да се отнасят благосклонно към когото и да било, в това число и към хуманоидите. Напротив, фактите (те са малобройни наистина) по-скоро говорят, че Странниците са абсолютно равнодушни към чуждия разум и са склонни да се отнасят към него като към средство за постигане на своите цели, а съвсем не като към партньор в контакта. Не му ли се струва на уважаемия Генадий, че хипотезата, изказана от него, в еднаква степен може да се развие в точно противоположната посока, а именно, че според замисъла на Странниците хипотетичните същества-посредници трябва да изпълняват задачи, които от наша гледна точка са по-скоро негативни. Защо, като следваме логиката на уважаемия Генадий, да не предположим, че саркофагът е, така да се каже, идеологическа бомба със закъснител, а съществата-посредници са нещо като диверсанти, които трябва да се вмъкнат в нашата цивилизация. Диверсанти, разбира се, е неприятна дума. Но ето че сега у нас се появи ново понятие — прогресор — човек от Земята, чиято дейност е насочена към запазване на мира сред другите хуманоидни цивилизации. Защо да не допуснем, че хипотетичните същества-посредници са нещо като прогресори на Странниците. Какво знаем в края на краищата за отношението на Странниците към темповете и формите на нашия човешки прогрес?...

Участниците в съвещанието тутакси се разцепили на две фракции — оптимисти и песимисти. Гледната точка на оптимистите, разбира се, изглеждала доста по-правдоподобна. Наистина трудно и даже като че ли невъзможно е да си представим свръхцивилизация, способна да извърши не само груба агресия, но дори и донякъде нетактични опити с по-малките братя по разум. В рамките на съществуващите представи за закономерностите в развитието на Разума гледната точка на песимистите изглеждала, меко казано, изкуствена, изсмукана от пръстите и архаична. Но, от друга страна, винаги оставала някаква вероятност, макар и нищожна, сметката да излезе крива. Биха могли да сбъркат нейните тълкуватели. И най-важното, биха могли да сбъркат самите Странници. А последствията от такива грешки за съдбините на земното човечество не се поддават нито на анализ, нито на контрол.

Именно тогава за пръв път във въображението на Рудолф Сикорски възникнал образът на същество, което нито анатомично, нито физиологично се отличава от човека, нещо повече, дори психически не се отличава от човека — нито с логиката си, нито с чувствата си, нито с отношението си към действителността, — живее и работи сред хората, носи в себе си невидимата страшна програма и най-ужасното е, че то самото нищо не знае за нея дори в онзи неопределен момент, когато тази програма най-сетне се включи, взриви в него землянина и го поведе към... къде? С каква цел? И още тогава на Рудолф Сикорски му станало безнадеждно ясно, че никой и преди всичко той, Рудолф Сикорски — няма право да се успокоява, като се позовава на нищожната и фантастична вероятност това предположение да излезе вярно.

В самия разгар на съвещанието предали на Генадий Комов поредната шифрограма от Фокин. Той я прочел, лицето му се променило и с треперещ глас обявил: „Лоша работа — Фокин и Ван Блерком съобщават, че всичките тринадесет яйцеклетки извършили първото деление.“

Това била отвратителна Нова година за всички посветени. От зори на 1 януари до вечерта на 3 януари на Новата 38 година на практика непрекъснато заседавала спонтанно образуваната Комисия за инкубатора. Саркофага сега го наричали инкубатор и по същество обсъждали само един въпрос: как, като се вземат предвид всички обстоятелства, да уредят съдбата на тринайсетте бъдещи нови граждани на планетата Земя.

Въпросът за унищожаването на инкубатора повече не бил повдиган, макар че всички членове на комисията, включително и тези, които от самото начало ратували за активизирането на яйцеклетките, се чувствували неловко. Неясна тревога завладяла душите им, струвало им се, че от 31 декември в известен смисъл са загубили своята самостоятелност и сега са принудени да действуват по план, натрапен им отвън. Впрочем обсъждането имало напълно конструктивен характер.

Още в тези дни, общо взето, били формулирани принципите на режима, по който щели да бъдат

възпитавани бъдещите новородени, набелязани били техните бавачки, наблюдаващите лекари, учители, възможните наставници, а също и основните насоки на антропологичните, физиологичните и психологическите изследвания. Определени били и незабавно били изпратени в групата на Фокин специалисти по ксенотехнология и по-конкретно по ксенотехниката на Странниците със задача най-старателно да изучат саркофага-инкубатор, да предотвратят възможни „несръчни действия“ и най-вече с надежда, че могат да открият някакви характерни особености в тази машина, които по-късно ще им помогнат да уточнят и конкретизират програмата за предстоящата работа с „подхвърлените деца“. Разработени били дори различни варианти на организиране на общественото мнение в случай че се осъществи всяка от изказаните хипотези за целите на Странниците.

Рудолф Сикорски не вземал участие в дискусиата. Той слушал с половин ухо, а цялото му внимание било заето да отбелязва всеки, който дори съвсем малко бил замесен в развиващите се събития. Списъкът растял с потискаща бързина, но той разбирал, че за сега нищо не може да се направи, че така или иначе в тази странна и опасна история непременно ще се окажат замесени много хора.

Вечерта на 3 януари по време на заключителното заседание, когато била направена равностойка и стихийно образувалите се подкомисии били оформени организационно, той поискал думата и заявил приблизително следното.

Ние свършихме тук добра работа и повече или по-малко се подготвихме, за възможното развитие на събитията — доколкото беше възможно при сегашното ни равнище на информираност и в това, право да си кажем, глупаво положение, в което изпаднахме не по своя воля, а по волята на Странниците. Ние се споразумяхме да не извършваме непоправими постъпки — в това фактически е същността на всичките ни решения! Но! Като ръководител на „Комкон-2“, организацията, която е отговорна за безопасността на земната цивилизация, като цяло, ви предлагам няколко изисквания, които ние трябва безусловно да изпълняваме в нашата дейност занапред.

Първо. Всяка дейност, която поне малко е свързана с тази история, трябва да бъде обявена за поверителна и сведенията за нея да не подлежат на разгласяване при каквито и да било обстоятелства. Основанието за това е добре известният ви Закон за тайната на личността.

Второ. Нито едно от „подхвърлените деца“ не трябва да бъде запознато с обстоятелствата, при които се е появило на бял свят. Основанието е същият закон.

Трето. Веднага щом се появят на бял свят, „подхвърлените деца“ трябва да бъдат разделени, а по-нататък трябва да бъдат взети такива мерки, че те не само да не знаят нищо един за друг, но и да не могат да се срещнат. Това изискване се основава на доста елементарни съображения, които нямам намерение да излагам.

Четвърто. Всички „подхвърлени деца“ в бъдеще трябва да получат извънземни специалности, така че условията на живот и работата им по най-естествен начин да затрудняват връщането им на Земята дори за кратко време. Основанието е същата елементарна логика. За сега ние сме принудени да играем по свирката на Странниците, но сме длъжни да направим всичко възможно по-нататък (и колкото по-скоро, толкова по-добре) да свърнем от утъпканите пътища.

Както и трябвало да се очаква, „Четири изисквания на Сикорски“ предизвикали буря от негодувание. Участниците в съвещанието като всички нормални хора не могли да търпят каквито и да било тайни, поверителни теми, премълчавани неща, пък и изобщо „Комкон-2“. Но Сикорски правилно предвидил, че като платят данък на естествените си емоции, психолозите и социолозите ще си съберат ума в главата и решително ще застанат на неговата страна. Със Закона за тайната на личността шега не бива. Лесно и без да се пресилват нещата всеки можел да си представи колко неприятни ситуации биха могли да възникнат в бъдеще, ако бъдат нарушени първите две изисквания. Опитайте се само да си представите човек, който научава, че се е появил на бял свят от инкубатор, изоставен преди четирийсет и пет хиляди години от неznайни чудовища, с неznайна цел и отгоре на това знае, че това е известно на всички наоколо. И ако той има поне малко развито въображение, неизбежно ще си представи, че той, землянинът до мозъка на костите си, който никога не е познавал и не е обичал нищо друго освен

Земята, може би носи в себе си някаква страшна заплаха за човечеството. Тази представа може да нанесе на човека такава психологическа травма, с която няма да се справят и най-добрите специалисти...

Доводите на психолозите били подкрепени от внезапното и необичайно остро изказване на Махиро Синода, който направо заявил: „Тук умуваме твърде много за тринайсет още неродени сополанковци и твърде малко за потенциалната опасност, която те могат да представляват за древната Земя.“ В крайна сметка всичките „Четири изисквания“ били приети с мнозинство на гласовете и на Рудолф Сикорски веднага било възложено да разработи и въведе на практика съответните мерки. И навреме.

На 5 януари на Рудолф Сикорски се обадил леко разтревожен Леонид Андреевич Горбовски. Оказало се, че преди половин час тон разговарял с един свой стар приятел — тагорски ксенолог, работещ през последните две години в Московския университет. По време на разговора сякаш между другото тагорецът се заинтересувал потвърдило ли се е мярналото се преди няколко дни съобщение за необикновената находка в системата ЕН 9173. Заварен от този невинен въпрос съвсем неподготвен, Горбовски взел да мънка неубедително, че отдавна вече не е следотърсач, че този въпрос е извън неговите интереси, че той изобщо не е осведомен, и в края на краищата с облекчение и съвсем искрено заявил, че не бил чел това съобщение. Тагорецът веднага прехвърлил разговора на друга тема, но въпреки това Горбовски останал с най-неприятно чувство от тази част на разговора.

Рудолф Сикорски разбрал, че този разговор ще има продължение. И не сбъркал.

На 7 януари неочаквано го посетил току-що пристигналият от Тагора колега по работа, ако може така да се каже, многоуважаемият доктор Ас-Су. Целта на посещението му била да уточнят някои необходими подробности, свързани с набелязаното разширяване на дейността на официалните тагорски наблюдатели на нашата планета. Когато деловата част от разговора завършила и дребничкият доктор Ас-Су наченал любимата си земна напитка (студено ечемичено кафе със синтетичен мед), високопоставените страни се заловили да си разменят забавни и страшни исторически анекдоти, които отдавна обичали да си разказват един на друг, като при това ги поднасяли с голямо майсторство.

По-специално доктор Ас-Су разказал как преди сто и петдесет земни години при полагането на основите на Третата голяма машина тагорските строители открили в базалтовия пласт на Полярния континент удивително устройство, което според земната терминология би могло да се нарече много хитро конструиран развъдник, съдържащ двеста и три ларви на тагорци в латентно състояние. Не успели достатъчно точно да установят възрастта на находката, обаче било ясно, че този развъдник е направен много преди Великата генетична революция, сиреч още в онези времена, когато всеки тагорец преминавал в своето развитие през стадия на ларва...

— Забележително — промърморил Сикорски. — Нима в онези времена вашият народ е разполагал с толкова развита технология?

— Не, разбира се! — отвърнал доктор Ас-Су. — Безспорно това е било приумица на Страниците.

— Но защо е било всичко това?

— Много трудно може да се отговори на този въпрос. Ние дори не се опитахме да отговорим.

— И какво стана по-нататък с тези мънички тагорци?

— Хм... Задавате ми странен въпрос. Ларвите започнаха спонтанно да се развиват и естествено веднага унищожихме това устройство заедно с цялото му съдържание... Нима можете да си представите народ, който в това положение би постъпил другояче?

— Мога — казал Сикорски.

На другия ден, 8 януари 38 година, дипломатическият представител на Единна Тагора отпътувал за родината си по здравословни причини. След още няколко дни на Земята и на всички други планети, където се били заселили и работели земляни, не останал нито един тагорец. А след още един месец се наложило абсолютно всички земляни, работещи на Тагора, да се завърнат на Земята. Връзките с Тагора се прекъснали за двадесет и пет години.

Те всички се родили в един ден — на 6 октомври 38 година: пет момичета и осем момчета, яки, кресливи, абсолютно здрави човешки бебета. До момента, в който се появили на бял свят, всичко вече било готово. Поели ги и ги прегледали медицински светила — членове на Световния съвет и консултанти на Комисията за тринайсетте — измили ги, повили ги и още същия ден ги докарали на Земята със специално подготвен за целта кораб. Вечерта в тринайсет ясли, пръснати по шестте континента, грижовни бавачки вече се занимавали с тринайсетте сираци и посмъртни деца, които никога нямало да видят своите родители и отсега нататък майка на всички ставало цялото огромно и добро човечество. Легендите за техния произход вече били подготвени от самия Рудолф Сикорски и със специално разрешение на Световния съвет били въведени в ГВИ.

Съдбата на Лев Вячеславович Абалкин, както и съдбите на останалите дванайсет негови „едноутробни“ братя и сестри, отсега била програмирана за много години напред и много години тя по абсолютно нищо не се отличавала от съдбите на стотици милиони негови обикновени земни връстници.

В яслите, както се полага на всяко бебе, отначало той лежал, после пълзял, след това проходил и накрая взел да тича. Заобиколен бил от бебета като него и за тях се грижели млади и по-възрастни хора — такива, каквито имало в другите стотици хиляди ясли на планетата.

Наистина на него му провървяло малко повече, отколкото на други деца. В същия ден, когато го приели в яслите, тук постъпила на работа като обикновен наблюдаващ лекар Ядвига Михайловна Леканова — един от най-големите специалисти в света по детска психология. Кой знае защо, на нея ѝ се приискало да слезе от висините на чистата наука и да се върне там, откъдето започнала преди няколко десетилетия. А когато шестгодишният Лев Абалкин бил прехвърлен заедно с цялата група от яслата в сиктивкарското училище-интернат №241, същата тази Ядвига Михайловна решила, че ѝ е време сега да поработи с деца в училищна възраст и се прехвърлила като наблюдаващ лекар в същото училище.

Лев Абалкин растял и се развивал като напълно нормално момче, може би бил малко затворен и имал лека склонност към меланхолия, но всички отклонения на неговата психика от нормите били в границите на средните значения и значително отстъпвали на крайните възможни отклонения. Също така добре се развивал той и физически. Не се отличавал нито с прекалена нежност, нито пък с някаква особена сила. С една дума бил яко, здраво, напълно обикновено момче, което изпъквало сред своите съученици — повечето славяни — единствено със синкаво-черните си прави коси, с които много се гордеел и все гледал да ги остави да пораснат до раменете. Така било до октомври 47 година.

На 16 ноември по време на периодичния преглед Ядвига Михайловна открила, че Льова има малка леко подута синина на свивката на десния си лакът. Синините при момчетата не са голяма рядкост и Ядвига Михайловна не ѝ обърнала никакво внимание, а след това, разбира се, щяла да забрави за нея, ако след седмица, на 23 ноември, не се оказало, че синината не само че не изчезнала, ами странно се преобразила. Всъщност тя вече не можела да се нарича синина, защото вече приличала на нещо като татуировка — малък жълто-кафеникав знак във вид на стилизирана буква „Ж“. Ядвига Михайловиа внимателно поговорила с момчето и разбрала, че Льова Абалкин няма никаква представа откъде се е взело това нещо и защо. Било съвсем ясно, че досега той чисто и просто не знаел и не забелязвал, че нещо му е излязло на свивката на десния лакът.

След като се поколебала малко, Ядвига Михайловна решила, че е длъжна да съобщи за това малко откритие на доктор Сикорски. Доктор Сикорски изслушал информацията без всякакъв интерес, обаче в края на декември неочаквано се обадил по видеофона на Ядвига Михайловна и я попитал как стои въпросът с бенката на Лев Абалкин. Нищо не се е променило, отвърнала малко учудена Ядвига Михайловна. Ако не ви затруднява, помолил доктор Сикорски, фотографирайте някак си незабелязано от момчето тази бенка и ми изпратете снимката.

Лев Абалкин бил първото „подхвърлено дете“, на което се появяло знак на свивката на десния лакът. През следващите два месеца на още осем от „подхвърлените деца“ се появили бенки с повече или по-малко заплетена форма по съвсем същия начин: отначало без никакви външни причини се появявала леко подута синина, децата нямали никакви болки, а след седмица се оформял жълто-

кафеникавият знак. В края на 48 година вече и тринайсетте носели „клејмото на Страниците“. И тогава било направено поразително и ужасяващо откритие, което предизвикало и появата на понятието „детонатор“.

Кой пръв въвел това понятие днес трудно може да се каже. Според Рудолф Сикорски то най-точно и най-страшно определи същността на нещата. Още през 39 година, сиреч на следващата година след раждането на „подхвърлените деца“, ксенотехниците, които се занимавали с демонтирането на опустелия инкубатор, открили вътре в него дълга кехлибарена кутия, която съдържала тринайсет сиви, леко изпъкнали диска със знаци по тях. В инкубатора тогава били открити и по-загадъчни предмети, затова никой не ѝ обърнал специално внимание. Калъфът бил пренесен в Музея за извънземни култури, описали го в поверителното издание „Материали за саркофага-инкубатор“ като елемент от системата за осигуряване на жизнеспособността, той успешно издържал на вялия напън на някакъв изследовател, който се опитал да разбере какво е това и за какво може да послужи, а после бил прехвърлен като футболна топка във вече препълнения специален сектор за предмети от материалната култура с неизяснено предназначение, където благополучно бил забравен цели десет години.

В началото на 49 година помощникът на Рудолф Сикорски по въпросите на „подхвърлените деца“ (да го наречем примерно Иванов) влязъл в кабинета на началника си и сложил пред него проектор, включен на 211-а страница от шестия том на „Материалите за саркофага-инкубатор“. Екселенц погледнал и се вцепенил. Пред него била снимката на „елемента за осигуряване на жизнеспособността 15/156А“ — тринайсет сиви, леко изпъкнали дискове в гнездата на кехлибарения калъф. Тринайсет заплетени йероглифа, същите онези, които така добре познавал от тринайсетте снимки на тринайсет свивки на детски лакти и над които дори вече бил престанал да си блъска главата. По един знак на всеки лакът. По един знак на всеки диск. По един диск на всеки лакът.

Това не можело да бъде случайност. То трябвало да означава нещо. Нещо много важно. Първата реакция на Рудолф Сикорски била веднага да поиска от музея този „елемент 15/156А“ и да го скрие при себе си, в сейфа. От всички. От себе си. Той се уплашил. Просто се уплашил. И най-страшното било, че не разбирал защо се страхува.

Иванов също бил изплашен. Те се спогледали и се разбрали без думи. Пред очите им оживяла една и съща картина: тринайсет загорели, изподрани бомби с весели викове тичат през потоците и се катерят по дърветата в различни краища на земното кълбо, а тук, на две крачки, тринайсет детонатора за тях чакат в зловещата тишина да им дойде времето.

Това било минута на слабост, разбира се. Та нали нищо страшно не било станало. Всъщност от никъде не следвало, че дисковете със знаците са детонатори за бомби, възбудители на скрита програма. Просто те вече свикнали да предполагат най-лошото, когато станело дума за „подхвърлените деца“. Но дори и ако изпадналото им в паника въображение не ги лъжело, дори и в този краен случай за сега нищо страшно нямало. Винаги когато поискат, можели да унищожат детонаторите. Винаги когато поискат, можели да ги вземат от музея и да ги изпратят през девет земи в десета, чак на края на обитаемата Вселена, а при нужда — и по-нататък.

Рудолф Сикорски позвънил на директора на музея и го помолил да предостави експонат номер еди-кой си на разположение на Световния съвет, като нареди да го донесат при него, Рудолф Сикорски, в кабинета му. Последвала малко учудена, но безупречно вежлива реплика, с която недвусмислено му било отказано. Станало ясно (дотогава Сикорски и представа си нямал за това), че експонатите от музея, при това не само от Музея за извънземни култури, а и от всеки музей на Земята, не се дават нито на частни лица, нито на Световния съвет, нито даже на гбспода. Ако дори на самия господ му се наложи да поработи с експонат номер еди-кой си, той ще трябва да отиде в музея, да покаже съответните пълномощия и там, в сградата на музея, да направи необходимите му изследвания, за които иначе на него, на гбспода, ще му бъдат предоставени всички необходими условия: лаборатории, съответните съоръжения, необходимите консултации и така нататък, и така нататък.

Появила се неочаквана пречка, но първоначалната уплаха вече преминала. В края на краищата добре е поне, че за да се съедини с детонатора, на бомбата ще ѝ потрѣбват най-малкото „съответните

пълномощия“. И в края на краищата само от Рудолф Сикорски зависело да направи така, че музеят да се превърне в същия този сейф, само че с малко по-големи размери. И изобщо за какъв дявол било всичко това? Бомбите отде ще знаят къде се намират детонаторите и че те изобщо съществуват? Не-не, това било минута на слабост. Една от малкото такива минути в неговия живот.

С детонаторите се заели сериозно. Съответно подбрани хора, снабдени със съответните пълномощия и препоръки, провели в чудесно съоръжените лаборатории на музея цикъл от грижливо обмислени изследвания. Резултатът от тези изследвания с чиста съвест би могъл да се нарече нулев, ако не било едно странно и дори, право да си кажем, трагично обстоятелство.

С един от детонаторите бил направен опит да бъде регенериран. Експериментът не успял: за разлика от много предмети на материалната култура на Странниците детонатор номер 12 (със знак „М“ в готическото писмо), след като бил разрушен, не се възстановил. А два дни по-късно в Северните Анди попаднала под лавина група ученици от интерната „Темпладо“ — двайсет и седем момчета и момичета начело с учителя си. Много деца били натъртени и наранени, но всички останали живи освен Една Ласко, лично дело №12, знак „М“ от готическото писмо.

Безспирно това би могло да бъде случайност. Но изследванията на детонаторите били прекъснати и през Световния съвет било прокарано решението да бъдат забранени.

И имало още едно произшествие, но много по-късно, вече през 62 година, когато Рудолф Сикорски, наричан тогава с прозвището „Странника“, бил резидент на Саракш.

Работата е там, че тъкмо благодарение на неговото отсъствие на Земята, група психолози, влизащи в състава на Комисията за тринайсетте, успяла да получи разрешение отчасти да разкрие тайната на личността на едно от „подхвърлените деца“. За експеримента бил избран Корней Яшмаа — номер 11, знак „Елбрус“. След старателна подготовка му разказали цялата истина за неговия произход. Само за неговия и за ничий друг.

Корней Яшмаа завършвал тогава училище за прогресори. Всички изследвания показвали, че той бил човек с извънредно устойчива психика и много силна воля, и изобщо с необикновени заложби. Психолозите не сбъркали. Корней Яшмаа възприел фактите изключително хладнокръвно — очевидно обкръжаващият го свят го интересувал много повече, отколкото тайната на собствения му произход. Психолозите внимателно го предупредили, че в него може да е заложена скрита програма, която всеки момент може да насочи неговата дейност против интересите на човечеството, но това предупреждение никак не го развълнувало. Той откровено си признал, че макар да съзнава потенциалната опасност, която представлява, изобщо не вярва в нея. С готовност се съгласил постоянно да се самонаблюдава, като между другото всеки ден проверява състоянието си с индикатор на емоциите, и дори сам предложил да му направят колкото искат дълбоко ментокопиране. С една дума комисията можела да бъде доволна: поне едно от „подхвърлените деца“ сега станало съзнателен и силен съюзник на Земята.

Щом научил за този експеримент, отначало Рудолф Сикорски се разгневил, но после решил, че в крайна сметка такъв опит може да се окаже полезен. От самото начало той настоявал да се запази тайната на личността на „подхвърлените деца“ преди всичко в интерес на безопасността на Земята. Не искал, ако програмата заработи, освен с тази подсъзнателна програма, „подхвърлените деца“ да разполагат и с напълно съзнателни сведения за себе си и за това какво става с тях. Предпочитал те да се лутат, без да знаят какво търсят и неизбежно да вършат странни и безсмислени постъпки. Но в края на краищата дори било полезно за сравнение едно (но не повече!) от „подхвърлените деца“ да разполага с пълна информация за себе си. Ако програмата въобще съществува, то тя безспорно е организирана така, че всяко съзнание да бъде безсилно да се справи с нея. Иначе работата на Странниците не би си заслужавала труда. Но без съмнение поведението на човека, осведомен за програмата, трябвало рязко да се отличава от поведението на останалите.

Обаче на психолозите и през ум не им минало да се задоволят с постигнатото. След успеха с Корней Яшмаа те станали по-смели и три години по-късно (Рудолф Сикорски все още бил на Саракш) повторили експеримента с Томас Нилсон (номер 02, знак „Разкривена звезда“), надзирател на резерват на Горгона. Сведенията за него били доста благоприятни и действително няколко месеца той

продължавал спокойно да си работи, като очевидно ни най-малко не бил смутен от тайната на своята личност. Изобщо Нилсон бил по-скоро флегматичен човек, без склонност да проявява емоции.

Той старателно изпълнявал всички препоръчани му процедури за самонаблюдение и дори гледал на положението си с присъщото му малко мрачно чувство за хумор, но решително се отказал от ментокопиране, като се позовал на лични причини. На сто двацет и осмия ден от началото на експеримента Томас Нилсон загинал там, на Горгона, при обстоятелства, които не изключвали възможността за самоубийство.

За комисията и най-вече за психолозите това било страшен удар. Престарелият Пак Хин обявил, че напуска комисията, зарязал института, учениците си, роднините и се оттеглил от живота в някакъв затишен край. На сто трийсет и втория ден сътрудникът на „Комкон-2“, който между другото бил длъжен всеки месец да проверява състоянието на кехлибарения калъф, докладвал ужасно смутен, че детонатор номер 02 със знака „Разкривена звезда“ изчезнал безследно. В гнездото, застлано с помръдващите се влакнца на псевдоепителната тъкан, нямало и помен от него, а камо ли прах.

Сега вече. нямало никакво съмнение, че между „подхвърлените деца“ и съответните детонатори съществува някаква, меко казано, полумистична връзка. И никой от членовете на комисията вече не се съмнявал, че в близко бъдеще земяните май няма да могат да се оправят в тази история.

4 юни 78 година ОБСЪЖДАНЕ НА ПОЛОЖЕНИЕТО

Всичко това и още много други неща ми разказа Екселенц нея вечер, когато се върнахме от музея при него в кабинета.

Вече се зазоряваше, когато той стигна до края на разказа си, замълча, надигна се тежко, без да ме гледа, и тръгна да свари кафе.

— Можеш да питаш — промърмори той.

В този момент май че изпитвах само едно единствено чувство — чувството на огромно, безкрайно съжаление, че научих за всичко това и сега бях принуден да участвувам в него. Разбира се, всеки нормален човек на мое място, който води нормален живот и се занимава с нормална работа, би възприел тази история като един от онези фантастични и страшни разкази, които възникват на границата между усвояения Космос и незнанията, достигат до нас изопачени до неузнаваемост и притежават това чудесно качество, че колкото и да са страшни и ужасни, нямат никакво пряко отношение към нашата прекрасна и уютна Земя и не оказват никакво съществено влияние върху всекидневния ни живот — всичко това някой някъде някак вече е оправил, то се оправя сега или непременно ще бъде оправено в най-скоро време.

Ала за съжаление аз не бях нормален човек в този смисъл на думата. За съжаление бях тъкмо един от тези, на които бе отредено да се справят с всичко, което може да стане опасно за човечеството и прогреса. Заради това понякога такива хора като мене попадаха и чужди светове и в чужди роли. Подобни на ролята на имперския офицер във феодалната империя на Саракш, която доскоро беше играл Абалкин.

Разбрах, че сега цял живот ще трябва да мъкна тази тайна на гърба си. Че заедно с тайната поех и една отговорност, за която не бях молил и от която наистина няхах нужда. Че отсега нататък бях длъжен да вземам някакви решения и следователно трябваше най-подробно да си изясня поне това, което другите бяха изяснили преди мен, а добре би било и повече. И следователно да затъна в тази отвратителна тайна — отвратителна както всичките ни тайни и вероятно още по-отвратителна от тях — да затъна в нея още по-дълбоко, отколкото досега. И изпитвах някаква съвсем детинска благодарност към Екселенц, който до последния момент се стара да ме държи настрана от тази тайна. И някакво още

по-детинско, почти капризно недоволство, че все пак не издържа.

— Нямах ли въпроси? — попита Екселенц.

Опомних се.

— Значи предполагате, че програмата е заработила и той е убил Тристан?

— Хайде да разсъждаваме логично — каза Екселенц, докато слагаше чашките, после внимателно наля кафето и седна на мястото си. — Тристан му беше наблюдаващ лекар. Те редовно се срещаха веднъж месечно някъде в джунглите и Тристан му правеше профилактичен преглед. Уж че просто контролираше равнището на психическото напрежение на прогресора, а всъщност за да се убеди, че Абалкин си остава човек. На целия Саракш само Тристан знаеше номера на специалния ми канал. На трийсети май, най-късно на трийсет и първи трябваше да получа от него три седмици — „всичко е наред“. Но на двавет и осми, в деня, определен за прегледа, той загива. А Лев Абалкин избягва на Земята. Лев Абалкин бяга на Земята, Лев Абалкин се крие, Лев Абалкин ме търси по специалния канал, който беше известен само на Тристан... — Той изпи наведнъж кафето си и замълча, като хапеше устните си. — Според мен ти не си разбрал най-важното. Мак. Сега нямаме работа с Абалкин, а със Странниците. Лев Абалкин вече го няма. Забрави за него. Срещу себе си имаме автомат на Странниците. — Той отново замълча. — Откровено да ти кажа, не мога да си представя такава сила, която би могла да застави Тристан да каже моя номер на когото и да било, камо ли пък на Лев Абалкин. Страхувам се, че него не просто са го убили, а...

— Значи мислите, че програмата го кара да търси детонатора?

— Няма какво да мисля повече.

— Но нали той няма представа за детонаторите... Или мислите, че пак е Тристан?

— Тристан нищо не знаеше. И Абалкин нищо не знае. Програмата е тази, която знае!

— Само правилно ме разберете, Екселенц — казах аз. — Не мислете, че се опитвам да ви омилювам или да го подценявам... Но нали вие не сте го видели. Не сте видели и хората, с които влезе в допир... Всичко разбирам: Тристан загива, той бяга, обажда се по вашия специален канал, скрива се, вижда се с Глумова, при която се съхраняват детонаторите... Всичко това навежда само на една мисъл. Такава безупречна логическа последователност. Но нали има и нещо друго! Среща се с Глумова и не става нито дума за музея, само си спомнят детството и се любят. Среща се с учителя си и показва само, че е обиден, защото уж му объркал живота... Разговаря с мене — обиден, че уж съм му откраднал приоритета... Между другото за какво му е било изобщо да се среща с учителя си? С мене все пак разбирам, да речем, че е искал да провери кой го следи... ами с учителя защо? И накрая отива при Шчекн с глупавата молба да му дадат убежище, което пък вече не се побира в никаква логика!

— Побира се, Мак. Всичко се побира. Програмата си е програма, а съзнанието си е съзнание, Нали той не разбира какво става с него. Програмата има нечовешки изисквания към него, а съзнанието му се мъчи да преобразува тези изисквания в нещо поне що-годе смислено... Той се лута и върши странни и безсмислени постъпки. Очаквах нещо такова... За това ни трябваше и тайната на личността: сега поне имаме малко време... А по отношение на Шчекн ти и бъкел не си разбрал. Никаква молба за убежище не е имало. Главанаците са подушили, че той вече не е човек, и му демонстрират своята лоялност. Ей това е станало...

Той не ме убеди. Логиката му беше почти безупречна, но нали аз видях Абалкин, нали аз разговарях с него, аз видях учителя и Майя Тойвовна и аз разговарях с тях. Вярно е, че Абалкин се луташе. Вярно е, че постъпваше странно, но постъпките му не бяха безсмислени. Зад тях се криеше някаква цел, само че не можех да проумея каква е. И после Абалкин беше жалък, той не можеше да бъде опасен...

Но всичко това ми го подсказваше интуицията, а аз знаех каква е цената на интуицията. Скъпо струваше тя в нашата работа, И после интуицията се основава на човешкия опит, а ние, щем не щем, имаме работа със Странниците...

— Може ли още малко кафе? — попитах аз.

Екселенц се надигна и тръгна да сvari ново кафе.

— Виждам, че се съмняваш — каза той, обърнат с гръб към мене. — И аз бих се съмнявал, само да имах право. Аз съм стар рационалист, Мак, нагледал съм се на всякакви работи, винаги съм се облягал на разума и разумът никога не ме е подвеждал. Отвращавам се от всички тези фантастични фокуси, от тези тайнствени програми, създадени от някой си там преди четирийсет хиляди години, които, видите ли, се включват и изключват по някакъв принцип, дето никой не може да го разбере, от всички тези мистични извънпространствени връзки между живи души и глупави жетончета, скрити в калъф... Повдига ми се от всичко това!

Той донесе кафето, наля го в чашите и продължи:

— Ако ние с тебе бяхме обикновени учени и просто изучавахме някакво природно явление, с какво удоволствие бих обявил цялата тази логическа верига за идиотски случайности! Тристан е загинал случайно — нито е първият, нито последният. Приятелката от детинство на Абалкин случайно се е оказала пазителка на детонаторите. Той съвсем случайно е набрал номера на специалния канал, въпреки, че се е канел да се обажда на някой друг... Кълна ти се, че това невероятно стечение на невероятни събития би ми изглеждало все пак по-правдоподобно, отколкото идиотски глупавото предположение за някаква си там велзевулска програма, която уж била заложена в човешки зародиши... За учените всичко е ясно: съчинявай нови същности за явленията само в краен случай. Но ние с тебе не сме учени. В последна сметка грешката на учения си е негова лична работа. Но за нас е недопустимо да грешим. Позволено ни е да минем за невежи, мистици и суеверни глупаци, Но едно нещо няма да ни простят: ако не сме дооценили опасността. И ако у нас, въкци, внезапно завони на сярра, просто нямаме право да се впускаме в разсъждения за молекулярните флуктуации, а сме длъжни да предположим, че тука, някъде наблизко, се е появил рогат дявол, и да вземем съответните мерки, ако трябва, дори да организираме производство на светена вола в промишлени количества. И слава богу, ако излезе, че е било само флуктуация, ще станем за смях за целия Световен съвет, та ако ще и на децата... — Той с раздражение отмести чашата си. — Не мога да го пия това кафе, и да ям не мога от четири дена насам...

— Екселенц — казах аз. — всъщност какво толкова е станало, че... Защо непременно рогат дявол? В края на краищата можем ли да кажем нещо лошо за Странниците? Ами вземете операцията „Мъртъв свят“... Нали, каквото и да говорим, те там са спасили населението на цяла планета! Няколко милиарда човека!

— Успокояваш ме, а?... — каза Екселенц, като се усмихваше мрачно. — Ама те не са спасявали там населението. Планетата са спасявали от населението! И то доста успешно... А къде се е дянало населението — на нас не ни се полага да знаем...

— Защо планетата? — попитах аз стъписан.

— А защо населението?

— Е, добре — казах аз. — Това не е чак толкова важно. Нека да сте прав: има програма, има детонатори, има рогат дявол... Но какво може да ни направи той сам? Та нали е сам-самичък.

— Момче — почти нежно каза Екселенц. — Ти мислиш по тоя въпрос едва от половин час, а аз си блъскам главата с него вече четирийсет години. И не само аз. И нищо не можахме да измислим — това е най-лошото. И никога нищо няма да измислим, защото и най-умните, и най-опитните от нас, вари ги, печи ги, все са си хора. Та ние не знаем нито какво искат онези, нито какво могат. И никога няма да узнаем. Единствената ни надежда е, че в нашето трескаво и безразборно лутане, непрекъснато ще правим крачки, които те не са предвидили. Не са могли да предвидят всичко я. Никой не може да прави това. И все пак, щом реша да предприема някакво действие, веднага започвам да мисля, че тъкмо това са очаквали от мен, че тъкмо това не бива да правя. В глупостта си стигнах дотам, че се радвам, дето не унищожихме този проклет саркофаг веднага, още първия ден... Ето на, тагорците унищожиха своя развъдник — и виж ги сега! Стигнаха до ужасно задънена улица... Може би това е точно последица от онази най-разумна, най-рационална постъпка, която те извършиха преди сто и петдесет години... А пък те, от друга страна, не смятат, че са в задънена улица! Това е задънена улица от наша, човешка гледна точка! А от своя гледна точка те процъфтяват и добруват и без съмнение предполагат, че е станало така

благодарение на онова своевременно и радикално решение... Или ето на, ние решихме да не допускаме побеснелия Абалкин до детонаторите. А може би те са очаквали от нас тъкмо това?

Той пхна голата си глава в шепите и взе да я клати.

— Ние всички се уморихме, Мак — промълви той. — Да знаеш само колко сме уморени! Вече не можем да мислим на тази тема. От умора ставаме лекомислени и все по-често си казваме един на друг: „А, ще ни се размине!“ По-рано малко хора мислеха като Горбовски, а сега седемдесет процента от членовете на комисията приеха неговата хипотеза. „Бръмбар в мравуняка“... Ах, колко хубаво би било това! Как ми се иска да вярвам в това! Умни чичковци от чисто научно любопитство пхнали в мравуняка бръмбар и с огромно усърдие регистрират всички нюанси на мравешката психология, всички тънкости на социалната им организация. А мравките са уплашени, а мравките се суят, преживяват го тежко, готови са да дадат живота си за родния мравуняк и не се сещат, горките, че в края на краищата бръмбарът ще изпълзи от мравуняка и полека ще поеме своя път, без никому да навреди... Представяш ли си. Мак? Без да навреди! Мравки, не се тревожете! Всичко ще бъде наред... Ами ако това не е „бръмбар в мравуняка“? Ами ако това е „лисица в курника“? А, Мак, нали знаеш какво е това — лисица в курника?...

И тогава той избухна. Удари с юмруци по масата и закрещя, втрещил в мен разярените си зелени очи:

— Мръсници! Четирийсет години от живота ми провалиха! Четирийсет години ме карат да се чувствам мравка! За нищо друго не мога да мисля! Направиха ме страхливец! Плаша се от собствената си сянка, не вярвам на собствената си кука глава... Какво си ме зяпнал? След четирийсет години и ти ще изглеждаш така, а може би и много по-рано, защото събитията ще се развият в галоп! Те ще се развият така, както ние, дъртаците, не сме и подозирали, и всички ние вкупом ще си подадем оставката, защото няма да можем да се справим с тях. И всичко това ще се стовари на вашите глави! А вие също няма да можете да се справите с тях! Защото вие...

Той млъкна. Той вече не гледаше към мен, а над главата ми. И бавно се изправяше зад масата. Обърнах се.

На прага на широко отворената врата стоеше Лев Абалкин.

4 юни 78 година ЛЕВ АБАЛКИН В ПЛЪТ И КРЪВ

— Льова! — рече Екселенц с изумен и развълнуван глас. — Боже мой, приятелю! А ние се изпотрепахме да ви търсим!

Само с едно неуловимо движение Лев Абалкин неочаквано се озова до масата. Без съмнение той беше истински прогресор от новата школа, професионалист, пък и сигурно от най-добрите, защото много трудно проследих мълниеносното му действие.

— Вие сте Рудолф Сикорски, началник на комисията за контактите — каза той с тих и невероятно безизразен глас.

— Да — отвърна Екселенц, като се усмихваше радушно. — Но защо сте толкова официален? Седнете, Льова...

— Ще говоря прав — каза Лев Абалкин.

— Стига, Льова, какви са тези церемонии? Моля ви, седнете. Предстои ни дълъг разговор, нали?

— Не — каза Абалкин. Към мен той дори не погледна. — Никакъв дълъг разговор няма да има. Не искам да разговарям с вас.

Екселенц беше потресен.

— Как така не искате? — попита го той. — Вие, драги, сте на служба и сте длъжен да дадете

отчет. Ние и досега не знаем какво се е случило с Тристан... Как така не искате?

— Аз съм един от „тринайсетте“, нали?

— Ах този Бромбърг — с досада каза Екселенц, — Да, Льова. За съжаление вие сте един от „тринайсетте“.

— На мене ми е забранено да бъда на Земята и цял живот трябва да остана под надзор? Така ли?

— Да, Льова. Така е.

Абалкин се владееше прекрасно. Лицето му нито за миг не потрепна, а очите му бяха полузатворени, сякаш дремеше прав. Но аз чувствувах, че пред нас е застанал човек, вбесен до крайност.

— Щом е така, дошъл съм тук да ви кажа — продума Абалкин с все същия тих и безизразен глас, — че вие сте постъпили с нас глупаво и отвратително. Съсипахте ми живота и въпреки това нищо не постигнахте. Аз съм на Земята и вече нямам намерение да я напускам. Моля ви да имате предвид, че няма да търпя повече и вашия надзор и безмилостно ще се отървавам от него.

— Както от Тристан ли? — небрежно попита Екселенц.

Абалкин сякаш не чу тази реплика.

— Предупредих ви — каза той. — После се сърдете на себе си. Смятам вече да живея, както аз намеря за добре, и ви моля повече да не се намесвате в моя живот.

— Добре. Няма да се намесваме. Но кажете ми, Лев, нима вашата работа не ви харесваше?

— Сега сам ще си избирам работата.

— Много добре. Чудесно. А в свободното си време бъдете така добър да си понапънете мозъка и се опитайте да се поставите на наше място. Как бихте постъпили вие с „подхвърлените деца“?

Нещо като усмивка се мярна по лицето на Абалкин.

— Какво има тук да се мисли? — каза той. — Че то всичко е очевидно. Трябвало е да ми разкажете всичко и да ме направите свои съзнателен съюзник...

— И след два месеца вие да се самоубиете? Та нали е страшно, Льова, да усещате, че сте заплаха за човечеството, не всеки може да издържи...

— Глупости. Това са дрънканици на нашите психолози. Аз съм землянин! Когато научих, че ми е забранено да живея на Земята, едва не се побърках! Само на андрондите им е забранено да живеят на Земята. Мотях се като луд насам-натам — търсех доказателства, че не съм андроид, че съм имал детство, че съм работил с главанаците... Вие сте се страхували да не ме докарате до лудост? Е, сега това почти ви се удаде!

— А кой ви каза, че ви е забранено да живеете на Земята?

— Какво — да не би да е лъжа? — запита той. — Може би ми е разрешено да живея на Земята?

— Сега вече не зная... Сигурно да. Но преценете сам, Льова! На целия Саракш единствено Тристан знаеше, че вие не трябва да се връщате на Земята. А той не би могъл да ви каже това... Или все пак ви го каза?

Абалкин млъкна. Лицето му си оставаше все така неподвижно, но по матовобелите му страни избиха сиви петна като следи от стари лишеи и той заприлича на пандейскн дервиш.

— Е, добре — каза Екселенц, като почака малко. Той демонстративно си гледаше ноктите. — Да допуснем, че Тристан все пак ви е разказал за това. Не разбирам защо го е направил, но така да е. В такъв случай защо не ви е разказал и останалото? Защо не ви е разказал, че сте „подхвърлено дете“? Защо не ви е обяснил причините за забраната? Та нали е имало причини, и то доста съществени, каквото и да сте си мислили за това...

Лицето на Абалкин бавно и болезнено се сгърчи, то изведнъж загуби твърдостта си и сякаш се източиха — челюстта му леко провисна, очите му се разтвориха широко като в почуда и за първи път дочух дишането му.

— Не искам да говоря за това... — високо и дрезгаво каза той.

— Много жалко — каза Екселенц. — За нас това е много важно.

— А за мен е важно само едно — каза Абалкин. — Да ме оставите на мира.

Лицето му отново стана твърдо, веждите му се спуснаха и сивите петна по матовите му страни започнаха бавно да се отдръпват. Екселенц заговори със съвсем друг тон:

— Льова. Разбира се, че ще ви оставим на мира. Но ви моля, ако внезапно почувствувате, че с вас става нещо необичайно... че имате някакво необичайно усещане... някакви странни мисли... просто ако се почувствувате болен... Моля ви, съобщете ни за това. Е, нека да не е на мене. На Горбовски, на Комов, на Бромбърг в края на краищата...

Тогава Абалкин се обърна с гръб към него и тръгна към вратата. Екселенц почти крещеше след него, протегнал ръка:

— Само че веднага! Веднага! Докато още сте землянин! Да допуснем, че съм виновен пред вас, но нали Земята за нищо не е виновна!...

— Ще се обадя, ще се обадя — каза Абалкин през рамо. — Лично на вас.

Той излезе, като грижливо затвори вратата зад себе си. Няколко секунди Екселенц мълча, вкопчен в дръжките на креслото, и напрегнато се ослушва. После полугласно изкомандува:

— След него. И в никакъв случай не го изпускай. Връзка чрез гривната. Аз ще бъда в музея.

4 юни 78 година ЗАВЪРШЕКЪТ НА ОПЕРАЦИЯТА

Щом излезе от сградата на „Комкон-2“, Абалкин тръгна спокойно, с походка на безделник по Улицата на червените кленове, влезе в кабината на един уличен видеофон и поговори с някого. Разговорът продължи малко повече от две минути, след това все така спокойно, сложил ръце на гърба, Абалкин свърна към булеварда и се настани там на една пейка срещу барелефа на Строгов.

Според мен той много внимателно прочете всичко, което беше издълбано в подножието, после разсеяно се огледа и към двайсет минути стоя в позата на човек, който си почива след тежък труд: разперил ръце по облегалката на пейката, отхвърлил назад глава и протегнал до средата на алеята кръстосаните си крака. Към него взеха да прииждат катерички, една скочи на рамото му и тикна муцунката си в ухото му. Той се засмя високо, взе я в шепите си и като прибра крака, я сложи на коленете си. Катеричката така и остана да седи там. Според мен той разговаряше с нея. Слънцето току-що беше изгряло, улиците бяха пуси и освен него на булеварда нямаше жива душа.

Разбира се, не хранех никакви илюзии, че съм успял да остана незабелязан. Несъмнено той знаеше, че не свалям очи от него, и сигурно вече беше съобразил как да се отърве от мен, когато потрябва. Но не това ме занимаваше сега. Безпокоеше ме Екселенц. Не разбирах какво е намислил.

Той ми нареди да намеря Абалкин. Искаше да се срещне с Абалкин, за да си поговорят на четири очи. Поне така беше в началото, преди три дни. После той се увери или по-скоро убеди себе си, че Абалкин неминуемо ще стигне до детонаторите. Тогава му направи засада. За разговори насаме вече и дума не можеше да става. Заповедта беше: „Залови го, щом се докосне до кърпата.“ И имаше пистолет. Очевидно за случай че не успеем да го хванем. Е, добре. Сега Абалкин идва сам при него. И с просто око се вижда, че Екселенц няма какво да му каже. И нищо чудно няма: Екселенц е убеден, че програмата работи, и в такъв случай всякакви разговори с Абалкин са безсмислени. (Аз си имах собствено мнение по въпроса дали програмата наистина работи, но то не значеше нищо. Преди всичко трябваше да проумея замисъла на Екселенц.)

И така, той пуска Абалкин. Вместо да го залови направо в кабинета си и да го предостави на лекарите и психолозите, той го пуска. Над Земята е надвиснала заплаха. Достатъчно е да изолира Абалкин, за да я премахне. Това можеше да стане по най-простия начин. И щеше да сложи точка поне на този случай. Но той пуска Абалкин, а сам отива в музея. Това може да значи само едно: той е абсолютно сигурен, че в най-скоро време Абалкин също ще се появи в музея. За детонаторите. За какво

друго? (Нямаше ли да е по-просто да пхнем този кехлибарен калф в някой отписан „призрак“ и да го засилим в подпрострапството за вечни времена... За съжаление разбира се, не биваше да правим това, защото щеше да бъде непоправима постъпка.)

Абалкин се появява в музея (или по-точно се промъква с бой — та нали там го чака Гриша Серосовин)... В крайна сметка се появява в музея и отново вижда там Екселенц. Като на кино. И там вече започва истинският разговор...

Боже господи, та Екселенц ще го убие, помислих си аз, обхванат от паника. Той седи тук и си играе с катеричките, а след малко Екселенц ще го убие. Та това е просто като фасул. Екселенц го чака в музея, тъкмо за да догледа филма до края, да разбере, с очите си да види как става всичко, как автоматът на Странниците открива пътя, как намира кехлибарения калф (вижда ли го, подушва ли го, налучква ли го с шесто чувство?), как отваря този калф, как избира своя детонатор и какво смята да прави с него... само какво смята и толкоз, понеже в този миг Екселенц ще натисне спусък, защото понататък не бива да се рискува.

И аз си казах: Не, това няма да стане.

Не мога да твърдя, че внимателно бях обмислил всички последици от своята постъпка. Право да си кажа, изобщо не бях ги обмислил. Просто излязох на алеята и тръгнах, направо към Абалкин.

Когато се приближих, той ме погледна изпод вежди и извърна глава. Седнах до него.

— Льова — казах аз. — Заминете оттук. Веднага.

— Мисля, че помолих да ме оставите на мира — каза той с предишния тих и безизразен глас.

— Няма да ви оставят на мира. Нещата са отишли твърде далеч. Никой не се съмнява лично във вас. Но за нас вие вече не сте Лев Абалкин. Лев Абалкин вече го няма. За нас вие сте автомат на Странниците.

— А за мен вие сте шайка пощурели от страх идиоти.

— Не споря — казах аз. — Но тъкмо затова трябва да се махнете оттук, колкото може по-далеч и колкото може по-скоро. Отлетете на Пандора, Льова, ще поживеете там няколко месеца и ще докажете, че никаква програма няма вътре във вас.

— Но защо? — каза той. — Откъде-накъде съм длъжен да доказвам нещо на някого. Та това е унизително.

— Льова — казах аз. — Ако срещнете изплашени деца, нима ще ви се стори унизително малко да се покълчите и да се правите на шут, докато ги успокоите?

Той за първи път ме погледна право в очите. Гледа ме дълго, почти без да мига, и разбрах, че той не ми вярва нито дума. Пред него беше застанал пощурял от страх идиот, който старателно лъже, за да го затири отново на края на Вселената, но сега вече завинаги, сега вече без да му остави никаква надежда да се върне.

— Безсмислено е — каза той. — Стига сте дрънкали напразно, и ме оставете на мира. Трябва да тръгвам.

Той внимателно отмести катеричката и стана. Аз също станах.

— Льова, та те ще ви убият.

— Няма да е толкова лесно — небрежно отвърна той и тръгна по алеята.

Тръгнах с него. През цялото време говорех. Плещех някакви глупости, че сега не е моментът човек да се обижда, че е глупаво човек да рискува живота си само заради едничката гордост, че трябва да влезе в положението на старците — те четирийсет години са живели като на тръни... Той оставяше увещанията ми без отговор или отвърщаше нещо язвително. Два пъти дори се усмихна — изглежда, моето поведение го забавляваше. Стигнахме до края на алеята и свърнахме по Люляковата улица. Отивахме към Звездния площад.

На улицата вече имаше доста хора. Това не влизаше в сметките ми, но и не пречеше кой знае колко. Нали на човек може да му стане лошо на улицата и тогава някой трябва да го закара до най-близкия лекар... Ще го закарам на нашия ракетодрум, на една крачка оттук е, и той дори няма да се е свестил още. Там винаги стоят готови два-три дежурни „призрака“. Ще извикам Глумова и тримата ще

отлетим на зелената Ружена, в стария ми лагер. По пътя ще ѝ обясня всичко и нека се провали вдън земя тайната на личността на Лев Абалкин... Така. Ето на тъгла има подходящ глайдер. Свободен е. Тъкмо това ми трябва...

Когато се свестих, главата ми лежеше върху топлите колене на непозната възрастна жена и сякаш бях на дъното на кладенец — отгоре разтревожено ме гледаха непознати лица, някой предлагаше да се отдръпнат, за да имам повече въздух, друг грижовно тикаше под носа ми отвратително миришеща ампула, а разумен глас обясняваше нещо в смисъл, че няма никакви основания за тревога — нали на човек може да му стане лошо на улицата...

Усещах тялото си като добре надут балон, който с леко дрънкане се поклаща над самата улица. Нищо не ме болеше. Като съдя по всичко, бях повален с най-обикновен удар „сърс завъртане отдолу“, нанесен наистина от такова положение, от което никой никога не го изпълнява.

— Нищо, свести се вече, всичко ще се оправи...

— Лежете, лежете, моля ви, просто ви стана лошо...

— Ей-сега ще дойде лекар, вашият приятел вече изтича да го повика...

Седнах. Подкрепяха ме за раменете. Вътре в мен нещо продължаваше да дрънка, но главата ми беше съвсем бистра. Трябваше да стана, но за сега няха сили да го направя. През оградата от крака и тела, които ме заобикаляха, видях, че глайдерът е изчезнал. И все пак Абалкин не беше успял да свърши работата си както трябва. Ако беше нанесъл удара два сантиметра вляво, щях да се търкалям и безсъзнание до вечерта. Или не беше улучил както трябва, или в последния миг беше влязъл в действие защитният ми рефлекс...

С леко свистене съвсем наблизко кацна глайдер и направо от борда му в тълпата се вряза слабичък мъж, който в движение взе да пича: „Какво е станало тук? Аз съм лекар! Какво има?...“

И да се чудиш и маеш на краката ми! Сkochих насреща му, хванах го за ръкава, бутнах го към възрастната жена, която току-що подкрепяше главата ми и все още стоеше на колене.

— На тази жена ѝ е лошо, помогнете ѝ...

Езикът ми едва се обръщаше. Промъкнах се през стъписаната тълпа до глайдера, прекатурнах се през борда на седалката и включих двигателя. Все пак успях да чуя смаяно-протестиращия вик: „Но моля ви се!...“, а в следващия миг под мен се ширна обленият от утринното слънце Звезден площад.

Всичко беше като насън, който се повтаря. Както преди шест часа. Тичах от зала в зала, от коридор в коридор, като се провирах между стойките и витрините, сред статуите и моделите, приличащи на безсмислени механизми, сред механизмите и апаратите, приличащи на уродливи статуи, само че сега всичко наоколо беше заляно от ярка светлина и аз бях сам, и краката ми се подгъваха, и не се страхувах, че ще закъснея, защото бях сигурен, че непременно ще закъснея.

Вече бях закъснял.

Вече.

Тресна изстрел. Тих и сух изстрел от „херцог“. Спънах се на равното. Това е. Край. Затичах с последни сили. Отпред вдясно сред уродливите форми се мярна фигура в бяла престилка. Гриша Серосовик, по прякор Дърдоркото. И той беше закъснял.

Треснаха още два изстрела, един след друг... „Льова, та те ще ви убият...“ „Няма да е толкова лесно...“ Ние нахълтахме в работилницата на Майя Тойвовна Глумова едновременно — Гриша и аз.

Лев Абалкин лежеше по гръб в средата на работилницата, а Екселенц, огромен, сгърбен, с пистолет в отпуснатата ръка, едва пристъпвайки, внимателно приближаваше към него, а от другата страна, като се подпираше с две ръце по масата, към Абалкин приближаваше Глумова.

Нейното лице беше неподвижно и съвсем равнодушно, а очите ѝ бяха страшно и неестествено изцъклени.

Червеникаво-жълтият гол череп и леко провисналата, обърната към мен буза на Екселенц бяха покрити с едри капки пот.

Остро, кисело и противоестествено вонеше на изгорял барут.

И цареше тишина.

Лев Абалкин беше още жив. Пръстите на дясната му ръка безсилно и упорито дращеа по пода, сякаш се опитваха да достигнат лежащия на сантиметри от тях сив диск на детонатора. Със знак, наподобяващ стилизираната буква „Ж“ или японския йероглиф „сандзю“.

Пристъпих към Абалкин и клекнах до него. (Екселенц гракна нещо да се пазя.) Стъкленият поглед на Абалкин беше вперен в тавана. Лицето му беше покрито с одевешните сиви петна, а край устата му имаше кръв. Побутнах го по рамото. Окървавената уста се размърда и той продума:

— Стояха зверчета около плета...

— Лъова — повиках го аз.

— Стояха зверчета около плета — настойчиво повтаряше той. — Стояха зверчета...

И тогава Майя Тойвовна Глумова закрещя.

Москва, ноември 1978 — април 1979 година

Бележки

[1] В оригинала — считалка: стихове, които се пеят по време на детска игра, като децата са си разпределили ролите според текста. Така у нас децата играят например на: „Гори, гори кърпа, кучето я дърпа...“ или: „Отвори, Кальо, порти...“ — Б.пр. ↑

[2] Става дума за разказа на Рюноске Акутагава (1892–1927) „Носната кърпичка“ — Б.пр. ↑

[3] Асенизатор — работник по асенизация, т.е. по почистването на клозети и помийни ями. — Б.пр. ↑

[4] Екзобиология или астробиология — наука за извънземните форми на живот. — Б.пр. ↑

[5] Субакс — измислен от авторите вид ръкопашна борба — от sub (лат.) — под, и ax (англ.) — секира, отрязване на главата, екзекуция. — Б.пр. ↑

[6] Оснан или йошин — легендарен герой на келтските народни предания, живял според тях в III век. Английският поет Джеймс Макфърсън издава през 1760 г. свои поеми, представени от него като преводи на песните на Осиан. — Б.пр. ↑

[7] Нинджа или майстор на нинджуцу — тайно изкуство на превъзходна маскировка във феодална Япония, на което се обучавали разузнавачите, за да останат невидими за врага. — Б.пр. ↑

КРАЙ

Към следващото произведение от поредицата „*Камерер*“ — романа „*Вълните усмиряват вятъра*“

Постоянен адрес на страницата: <http://purl.org/NET/mylib/text/59/0>